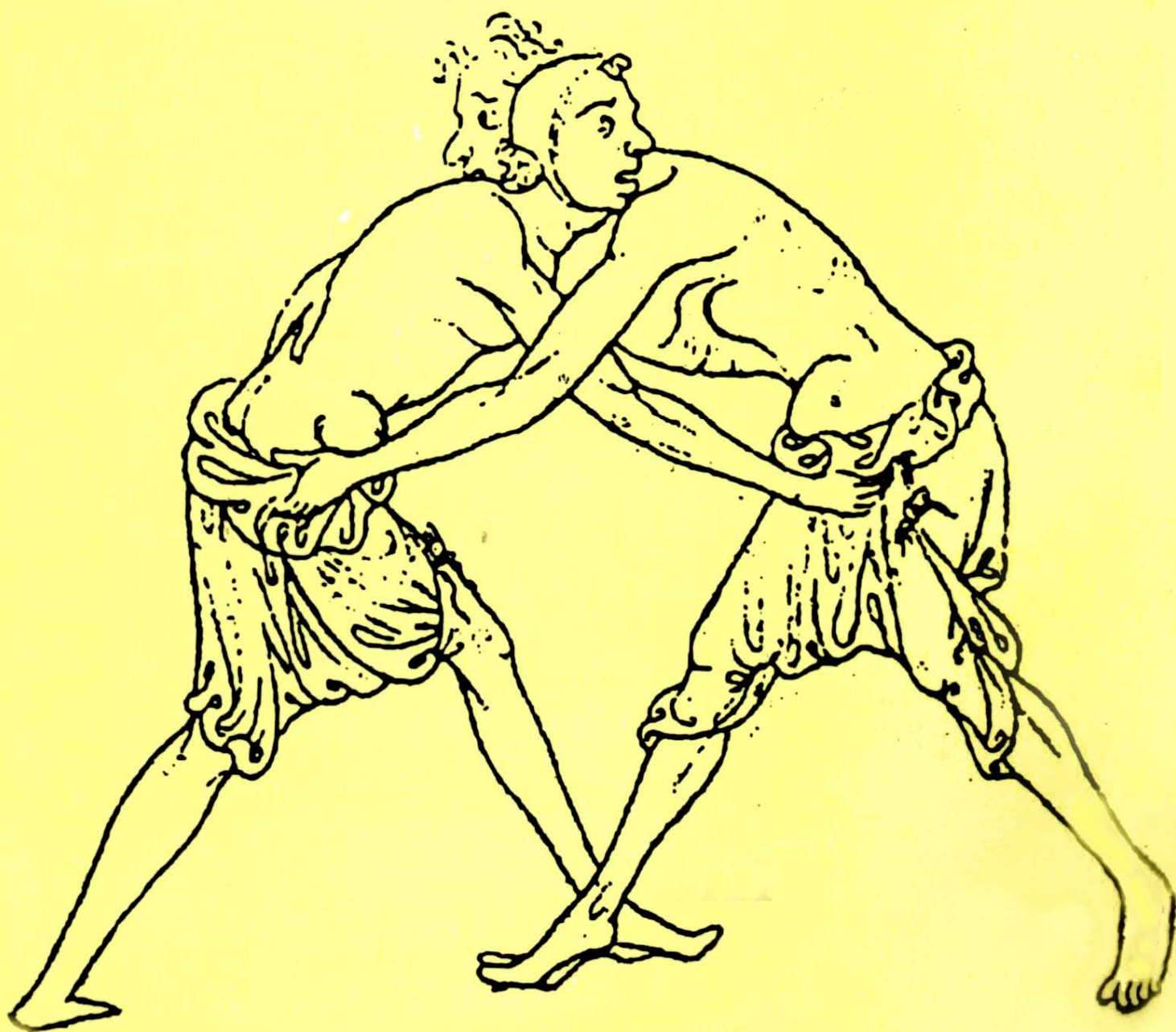

Galántai Zoltán

Őszbirodalom

Galántai Zoltán
Őszbirodalom

JAK Füzetek, 68.

József Attila Kör – Pesti Szalon Kiadó, 1994

sorozatszerkesztők:
Abody Rita – Károlyi Csaba

ISBN 963 8340 44

TARTALOM

I. Keselyűistenek

II. Előszó a nem létező könyvhöz

XI. sz-i arab misztikus: Az írás története

Lázadók

A herceg és az ország

A kalligráfus

Arabeszkék

Fémek

Árnyékok

Az üvegcsiszoló

Abu-Hámid al-Gernáti: Előszó a nem létező könyvhöz

III. Az utazó

A partsáv

A kikötő

Tükör

A megfigyelő

A város, a tenger, a Hold

Az utazó

IV. Kényszerelméletek

Albrecht Kénsius: A bukás

Anton Veurgen: Természettörvény és valóság

Kényszerelméletek

A Grimmels-Zweilig-féle allegória

V. A gyilkosságról

A kérelmezők

Őszi esőzések

Az odúfarkas

Bosszú

A gyilkosságról

Gondolatkísérletek

Az áldozat

Földvilág

Utódok

Írások

A vízkutató

Háború

A sziget

VI. Távoli vidék

I.

Keselyűistenek

A Tábornok Úr aznap reggel sokáig aludt: ki kellett pihennie az előző éjszaka fáradságait, amikor majdnem hajnalig fennmaradt, pezsgőt ivott és elszívott néhány szivart, de máskülönben ugyanolyan hallgatólag volt, mint általában. A hivatalos hírverés hallgatóságát mindig is erénynek tüntette fel; az újságírók alkalomadtán arra is szívesen utaltak, hogy ez a tulajdonsága (amúgy kétséges) indián vagy legalábbis félvér származásából adódik. Az újságírókról persze mindenki tudta, hogy le vannak fizetve, és ami még fontosabb: félnek. Elég egy hiba, és eltűnnek – illetve hivatalosan eltűntnek nyilvánítják őket. Azt is tudta mindenki, hogy mit jelent az: hivatalosan eltűntnek „lenni”. A legtöbb embernek volt már ilyen tapasztalata: nem közvetlen, de eléggé közeli élmény – egy apa, fiú, testvér vagy egy jó barát, aki eltűnt.

Amerika (*Amerika alatt természetesen az Amerikai Egyesült Államok értendő – a szerk. megjegyz.*) is tudta, de egyelőre nem avatkozott közbe. A Külügyminisztérium nem hivatalos, ám annál közismertebb álláspontja szerint „a térségre a labilis egyensúly jellemző”. Nem érdemes megbolygatni. Ha esetleg egy amerikai állampolgár tűnt el, a Külügyminisztérium tiltakozott. A választ rendszerint a Tábornok Úr egyik beosztottja fogalmazta meg. Ezek a hivatalnokok mindig tudták, hogy mit kell válaszolni. (Minden maradt a régi ben.)

Kevesebben tudták – köztük voltak az úgynevezett térség-szakértők –, hogy a Tábornok Úr helyzete is labilis. Washington katonai tanácsadóinak véleménye szerint már három évvel korábban, ...-ben formális hatalomátvételt kellett volna végrehajtania; M. Rodriguez elnök a szakértők megítélése szerint nem volt alkalmas arra, hogy bármikor is stabil helyzetet teremtsen; és valójában arra sem, hogy hosszú távon képviselje Amerika érdekeit (és itt nem egy-két amerikai állampolgár életéről van szó). Az elnök nem volt alkalmas semmire: olyan volt, mint a palotája.

A palota egy valaha híres jezsuita templom romjaira épült a gyarmati időkben; a templom pedig egy prekolumbián szentély romjaira. Alatta fekete sziklák és egy égi lényeket imádó hamvasztásos kultúra sírjai (ezeket már soha és senki nem tárja fel). De mindez nem is olyan fontos: többé-kevésbé véletlenszerű összefüggések halmaza, amire az elbeszélő, aki megpróbálja – természetesen a siker legcsekélyebb reménye nélkül – leírni az eseményeket, kitérni kényszerül. Még akkor is, ha tudatában van annak, hogy szükségszerűen és túlságosan sok mindent kellene megemlítenie a kép teljessé tételéhez; kezdve az ország geográfiai leírásán, történelmén, a világtól elvágván élő törzsek hiedelmein; folytatva Senor Manuel Rodriguezen meg a Tábornok Úron, aki utóbbin valójában a washingtoni számítógépközpont sem igazodott el, és befejezve – és maga az elbeszélő sem tudja még, hogy min is kellene befejeznie. De ez a történet végén úgyis kiderül.

Addig pedig maradnak a szükségszerűvé váló kitérők: a Tábornok Úr (állítólagos) indián származása, illetve annak megemléke, hogy azon a bizonyos éjszakán, mintha csak valami máris biztosra vett győzelmet ünnepelne, a Tábornok Úr túlságosan sok pezsgőt ivott. És folytatni lehetne az elnöki palota leírásával: a főtértől meg a poros fáktól távolabb eső szárnyat a Tábornok Úr birtokolta. (És így tovább). Vagyis a kitérők alkalmasint ismétlést is jelentenek, és csak kisebb mértékben előrehaladást.

Máskor pedig felesleges részleteket: mert ezen a ponton teljesen szükségtelennek tűnhet megemlíteni, hogy azon a bizonyos délelőttön hőség volt, üveges, törékeny, fullasztó hőség. Aki még nem járt ezek között a hegyek között, el sem tudja képzelni, hogy mennyire fullasztó

lehet a száraz, oxigénszegény levegő – akár az őslakosok számára is. És azt sem, hogy a hozzá közelállók milyen nagy jelentőséget tulajdoníthatnak annak, ha a Tábornok Úr egész délelőtt rosszkedvű (ritkán szokott az lenni, vagy legalábbis ritkán mutatja ki, állapítja meg egy pár hónappal korábban készült amerikai jelentés), és csak akkor vidul fel valamennyire, amikor már megebédelt.

Egyébként a következőket ette végig: könnyű francia erőleves, gesztenyével töltött pulyka, szarvasgomba, desszertnek többféle francia sajt. Kísérőnek könnyű és drága, félszáraz borok. Nem mintha az elbeszélő – vagy akár a feltételezett olvasó – szemében különösebben kifinomult, esetleg elképzelhetetlenül bőséges étkezés lenne ez. Nem, ha az elbeszélő vagy az olvasó soha nem evett is ilyet, elképzelni azért el tudja. Csak éppen azt nem lehet személyes tapasztalatok nélkül elképzelni, hogy az ebéd színhelye: átlagosan 11,000 láb tengerszint felett; és azt, hogy a fentebb felsorolt ételek mindegyikét katonai helikopterek szállítják a tengerpartról a palotába. A gépet közben akár le is lőheti valamelyik szomszédos ország légvédelme. Aztán jegyzékváltás következik; kiújul egy hivatalosan soha el sem kezdődött és soha be sem fejeződő háború.

Vagy megérkezik a helikopter: természetesen amerikai vagy az amerikaiak által kiképzett pilótája van. A gyakorlótéren száll le, mintegy háromszáz lépésre az elnöki palotától. Mert a gyakorlótér egyben repülőtér is, noha szinte kizárólag katonai gépek számára. És ide szoktak megérkezni azok a külföldi – rendszerint amerikai – újságírók is, akik többet akarnak tudni a térség életéről. Rendszerint már a kiszálláskor mellbe vágja őket a hőség, a por, a kosz, az érthetetlen spanyol-indián keveréknyelv, a katonák tényleg fenyegető önhittsége meg az elnöki palota látványa: ez gigantikus, fekete kőtömbökre épült, otromba és esetleges díszletnek tűnik. És harmadszor is rendszerint: néhány óra téblábolás után, miközben nem is beszélnek senkivel, csak a tüdejük meg a szemük ég, visszatérnek Amerikába – ugyanazzal a csapatszállítóból utasszállítónak alakított repülőgéppel, amivel érkeztek. Lehet, hogy nekik van igazuk. Ha maradnának, az elnök esetleg fogadná őket egy személyes kihallgatáson – az elnök alig tud angolul, de azt képzei magáról, hogy tökéletesen beszél; víz nélkül és étel nélkül és helyismeret nélkül pedig kész öngyilkosság volna nekiindulni a hegyeknek. Gyakorlatilag semmi esélyük sem lenne.

Legjobb esetben találkozhatnak a Tábornok Úrral; például akkor, amikor legendás lögyakorlatainak egyikét tartja a repülőtéren. Erről a lögyakorlatról minden napilap be szokott számolni: a Tábornok Úr a Nemzeti Gárda főparancsnoka. Minden ilyen alkalommal megjelenik a fényképe az újságok címlapján.

Hasonlóképpen kép készült arról a pillanatról is, amikor a rotorszélben kissé előrehajolva futott a helikopter felé – mellette szoros gyűrűben biztonsági szolgálatának emberei. Nincs az az orvlövész, aki ilyen körülmények és terepviszonyok mellett el tudná találni a Tábornok Urat.

A képből persze nem derül ki – csak a képaláírásból –, hogy azon a bizonyos napon készült a felvétel. Ha pedig valaki ért a csillagászati földrajzhoz, akkor az elmosódott alakok árnyéka alapján azt is meg tudja állapítani, hogy délután 1 és 2 óra között. Egyáltalán nem látszik viszont a helikopterek rotorja által felkavart por, ami ugyanolyan szemcsés, mint a kép.

Az elbeszélőnek – aki amúgy hiába is igyekezne megőrizni függetlenségét, vagy még inkább: látszólagos függetlenségét – további, meglehetősen rossz minőségű, spanyol nyelvű újságok és folyóiratok számára készített fényképek állnak a rendelkezésére (szinte korlátlan mennyiségben). Egészen pontosan: ezek fotokópiái. És a legegyszerűbb talán néhány ilyen fotó közlése volt, hogy az esetleges olvasó is képet alkothasson magának a Tábornok Úrról: képet, a szó szoros értelmében. Vagyis úgy tűnhet, mintha az elbeszélő azzal a reménnyel élne, hogy néhány fekete-fehér fényképből kiderül a lényeg.

Mintha bizony bármit is meg lehetne tudni az egyik legkorábbi fotó alapján: a Tábornok Úr a West Point-i kadétiskolában (természetesen az állam valahány jelentős személyisége West Point-ban végzett), amint évfolyamtársaival együtt a templomba indul. Aztán: a Tábornok Úr tárgyalás közben (ekkor még csak frissen avatott hadnagy); ezt a felvételt, akárcsak az előzőt, utólag kellett előásni különféle archívumokban történő kutatások során, és a Tábornok Úr csak egy rossz minőségű csoportkép jelentéktelennek látszó tagja – az első esetben -; illetve a Honi Nemzeti Gárda fiatal és ambiciózus tisztje – a másodikban. Éppen a lázadók vezetőivel tárgyal; ezek meg akarták dönteni a rendszert, de a felvétel elkészültétől számított néhány napon belül meg fognak halni: miután fogságba estek, szökés közben lelövik őket. Mindez nem a képen látszik – legfeljebb a később történtek fényében tudható előre. (És egy újabb felvétel: a Tábornok Úr megtekinti az éppen keze alá osztott századot – és így tovább).

A baj csak az, hogy nem áll az elbeszélő rendelkezésére megfelelően gazdag képanyag: a mennyiség ez esetben sem pótolhatja a minőséget; leginkább kitüntetések átvétele, előléptetések meg részvétel a hivatalos, egyházi ünnepélyeken. Kizárólag fotókra építve egy esetleges életrajzot – illetve karrier- vagy akármilyen más történetet – túl sok lenne a hiányosság. Így aztán szükségszerű az írott források figyelembe vétele – és olykor a szóbeli elbeszéléseké, melyek szükségképpen még az esetenként erősen retusált fényképeknél is megbízhatóbbak, akárcsak a nyomtatásban megjelent szövegek. Ott van példának okáért a Tábornok Úr első nyilatkozata: valószínűleg erősen átírták; erre utal a stílus gördülékenysége, a majdnem irodalmi szintű fogalmazás. A riport elkészítésének oka amúgy: ő lett a Nemzeti Gárda – és ezzel együtt a térség – legfiatalabban kinevezett tábornoka. A helyszín: ismét csak a nemzetközi repülőtér. Egy fiatal amerikai újságíró faggatta, és a Tábornok Úr – akkor már tényleges tábornok – a példaképéről beszélt. És a példaképe Xaverius páter volt, aki elsőként merészkedett a főváros nyomornegyedének lakói közé. 17-szer járt közöttük, hullámbádogból épített templomot a számukra, és megpróbálta megtéríteni őket. Kudarcot vallott.

A pápa személyesen írt neki levelet, és jelölték a béke-Nobel-díjra; és el is utazott végül, hogy beszéljen a Szentatyával, de a római repülőtéren visszafordult, miután a rá várakozó újságíróknak kijelentette, hogy a Vatikán az ördög fellegetvára. Aztán hazatért „az ő szegényei közé”, és azok nem ismerték fel, és végeztek vele. Tudni lehetett, hogy mindvégig az életével játszik, akkoriban mégis sokakat megrázott a hír. A történet – írta egy fiatal amerikai zsnurnaliszta – az, aki később meginterjúvolta a Tábornok Urat is –, túl szép ahhoz, hogy igaz legyen. Nem magyarázta meg, hogy mire gondolt. És ez erősen lerontotta cikke hitelét.

Akkor már – legalábbis az elbeszélő számára – sokkal hitelesebbek a személyes tapasztalatok. Mert az elbeszélő bizony személyesen járt a történet színhelyén – jóval a végkifejlet előtt, majd meg jóval azután -; kiszállt az amerikai pilóta által vezetett, rozoga DC-gépből, a foga között csikorgott a por, és az első alkalommal őt is mellbe vágta a hőség meg az oxigénhiány; az elnöki palota látványa és a fővárost körülvevő nyomornegyedeké, amint a viskók hullámbádog teteje koncentrált fényű reflektorként verte vissza a tűző napot. És amikor áthaladt a repülőtér kapuján, tekintete egy oszlásnak indult, fejetlen hullára esett. Napok óta ott heverhetett az árokban.

Az elbeszélő ezen utazása során hallott először az úgynevezett keselyűháborúról; tulajdonképpen persze nem ez keltette fel az érdeklődését a Tábornok Úr iránt, aki megelégedte, hogy a keselyűk még az ellenséges országok légvédelménél is több kárt okoznak az újonnan vásárolt vadászpilóta gépeknek – azok, szuperszonikus sebesség közelében repülve fel- vagy leszálláskor is, képtelenek voltak kikerülni a nagy testű madarakat, és az ütközés csaknem minden esetben végzetesnek bizonyult. Így aztán a Tábornok Úr amerikai szakértőket hívott; de azok is tehetetlenek voltak. Nem tudtak mit javasolni. Végül az amerikai szakértők összecsomagoltak és hazautaztak, és ekkor kezdetét vette a keselyűháború.

A Nemzeti Gárda tagjai pénzjutalmat kaptak minden beszolgáltatott keselyűfejért; a hegyvidéket pedig helikopterek járták be, leszálltak a falvak főterén, és a katonák élőszóval magyarázták el az írástudatlan indián földművelőknek, milyen előnyös nekik, ha irtják a keselyűket. A hadsereg (vagyis a Tábornok Úr) ugyanolyan díjat tűzött ki a keselyűk fejére, mint a körözött terroristákéra, és amikor az elbeszélő nevetett az összeg hallatán (egy fővárosi szállodában nem lehetett volna megebédelni belőle), azonnal figyelmeztették, hogy ne nevéssen: a hegyvidéki indiánok számára a készpénz általában csak hírből ismert, felbecsülhetetlen értékű, titokzatos dolog (vannak, akik nagy erejű amulettként hordják a nyakukban az átfúrt pénzérméket). A hadjárat azonban a kilátásba helyezett jutalmak ellenére is eredménytelen volt (ahogy az amerikai szakértők előre látták és meg is írták jelentésükben, amit azonban a Tábornok Úr figyelmen kívül hagyott); a csalétkül kihelyezett, mérgezett húst többször ették meg a világtól és a helikopterjáratok útvonalától egyaránt távol élő indiánok, mint a keselyűk. Ezek az indiánok nemhogy francia erőlevesről vagy szarvasgombáról, de a Tábornok Úrról és a szuperszonikus vadászgépekről sem hallottak soha. Éhségükben állítólag néha kannibalizmusra is vetemedtek, akár a Xaverius páter által látogatott nyomornegyed lakói. Gyakorlatilag egyáltalán nem vettek részt az irtó hadjáratban; és ezzel az úgynevezett keselyűháború véget is ért.

Az elbeszélő erről alig néhány órával a leszállás után értesült, egy, az elnöki palotától nem messze lévő szálloda bárjában üldögélve, miközben még mindig nem tudta elfelejteni a nem sokkal korábban látott fejetlen hullát, és valaki (az illető meg kívánja őrizni inkognitóját) arra figyelmeztette, hogy amennyiben mégis marad, hozzá kell szoknia az ilyen látványokhoz. A szállodában – noha árai szerint öcsillagos volt – nem működött a légkondicionálás, katonák járőröztek az utcákon, és keselyűk keringtek a nyomornegyed felett.

Később – akár az úgynevezett keselyűháborúhoz, akár az országba érkezés időpontjához viszonyítva később – az elbeszélő kiült a szálloda teraszára, hogy megpróbálja figyelmesebben is végigolvasni Xaverius páter könyvét, a „Víziók”-at (azóta angol fordítása is készült), és ebből megtudta, amit addig is sejtett: a páternek látomásai voltak. A nyomornegyed felkeresését egyenesen a pokorra szállással azonosította; tekintettel az ott uralkodó állapotokra, nem is egészen indokolatlanul. A katolikus dogmatikát – talán éppen a nyomornegyedben tett látogatásai hatására – az őslakos indiánok vallásával próbálta összeegyeztetni, és ha nem tagadta volna meg az egyházat a római repülőtérén, végül a pápának kellett volna kiátkoznia őt. Minden bizonnyal szerencsétlen, megkeseredett ember volt.

És nem volt szerencsésebb könyvének sorsa sem: a Tábornok Úr korábbi, kitüntetett figyelmének ellenére (bárha nem került is indexre) megjelenése után azonnal eltűnt a könyvesboltokból. A fennmaradt néhány példányt feketepiaci áron lehetett csak megszerezni, és célszerűbb volt eltitkolni, ha az ember éppen olvasta. Az elbeszélő számára meglehetősen ironikusnak tűnt azon a délutánon, miközben a szegénynyegyed fölött továbbra is ott köröztek a keselyűk, a katonák pedig céltalanul száguldoztak dzsipjeiken a rosszul kövezett utcákon, hogy a forgalomban lévő kalózkiadás egy azidőtájt híres-hírhedt bestseller borítójával jelent meg: „Paradicsomi örömök”. A Tábornok Úr valószínűleg tudott a dologról, de nem tett ellene semmit; még az is elképzelhető, hogy titokban egyetértett a könyv tartalmával. (A Tábornok Úr az egész országot ellenőrzése alatt akarta tartani.)

De ha egyet értett volna is: az első, a hivatalos kiadás megjelentetője mindenképpen nyomtalanul eltűnt. Még a holttestére sem bukkantak rá soha; a hivatalos verzió szerint a kiadó külföldre szökött. Ezt azonban senki nem hitte el – akkor már valószínűbb, hogy az úgynevezett „fekete szakadék”-ban bomlik a teteme: sokan hittek abban, hogy a Nemzeti Gárda ebbe az 1000 lábnál is mélyebb szakadékba dobja áldozatai holttestét. A helyi hagyomány szerint „a fekete szakadékhoz vezető útról ugyanúgy nem tér vissza senki, mint a pokolból”.

Általában hajnal felé lehetett lövéseket hallani a fekete szakadék irányából, és éjjel-nappal keselyűk köröztek felette.

Egy amerikai hegymászókból és geológusokból alakult csoport elhatározta, hogy leereszkedik a szakadék alá, megvizsgálja ezt a rendkívüli természeti képződményt (kürtöserű, fekete, felfelé szűkülő sziklafalak), de még beutazási engedélyt sem kaptak. Állítólag a nem megfelelő közbiztonság miatt. Így aztán akkoriban, amikor az elbeszélő az országban járt, tényleg csak a keselyűk tudhatták, hogy vannak-e holttestek a fekete szakadék alján; és ha igen, úgy közöttük van-e a kiadó holtteste is.

A keselyűk amúgy a kereszténységet megelőző mitológiában központi szerepet játszottak – afféle közvetítők voltak élők és holtak között. Átrepülhettek a halál birodalmába, és aztán visszatérhettek onnét. Soha nem pusztultak el.

A keselyűk kitüntetett helyzetében egyébként Xaverius páter is hitt; az elbeszélő ennek bizonyítékait találta meg a „Víziók”-ban, mialatt a késő délutáni, perzselő naptól színes vászonernyő védte, és a szálloda teraszán üldögélt. És még ugyanaznap – naplemente előtt, de már a DC visszaindulása után, mely utóbbi eseményt bizonyos szorongással figyelt – az utószóból többet is megtudhatott: a víziókról általában. Például azt, hogy az ország történetében nagyon nagy szerepet játszottak; meg azt, hogy a víziók fontosságába vetett hiedelem megint csak pogány-indián eredetű (az viszont nem derült ki, hogy ki lehet az utószó szerzője).

Tekintettel a látomások fontosságára, egyáltalán nem meglepő, hogy bizonyos víziók – akár igaz a történet, akár csak utólagos kreációról van szó – olyan nagy szerepet játszottak a Tábornok Úr életében. A Tábornok Úr családja ugyanis egy látomás hatására indult útnak, ami azt sugallta a Tábornok Úr apjának, hogy hagyja ott a falut („mert ha így cselekszik, a fiából híres ember lesz”). Akkoriban – és azóta is – a szegény földművelő családok valami többé-kevésbé határozott látomás következtében döntöttek úgy, hogy a fővárosba mennek. Nem lehet pontosan tudni – vagy legalábbis az elbeszélőnek soha nem sikerült kiderítenie, noha anyagi lehetőségeihez mérten egyáltalán nem sajnálta a számba jöhető informátoroktól a rossz minőségű, méregerős kukoricapálinkát –, hogy végső soron mit reméltek megtalálni. Valószínűleg maguk sem tudták. Néha még azt sem tudták, hogy tulajdonképpen melyik országban élnek: néha sejtelmük sem volt róla, hogy léteznek egyáltalán különböző országok.

És így van ez ma is: egyes indián családok ott hagyják a falujukat, felkerekednek, még a fővárosba is eljutnak – de rendszerint nem találnak munkát, és éhen halnak. És a látomás dacára majdnem ez történt a Tábornok Úr családjával is. A későbbi Tábornok Úr naphosszat csatangolt azokban a sikátorokban, ahol az emberek a tűző napon végzik szükségüket mindenki szeme láttára; az elbeszélő tekintete is minduntalan odatévedt a nyomornegyedre azon az első délutánon. Hullámbádogból, ládából és bádoglemezekből összetákolt viskók; alkonyatra minden annyira áttüzesedik, hogy lehetetlen bármihez is hozzáérni. Leírhatatlan látvány; az elbeszélőnek be kell vallania, hogy valóban az. Pedig ha mód volna rá (mint ahogy nincsen: Xaverius páter látomásai is csak halvány visszfényei ennek a pokolnak), érdemes lenne részletesen megörökíteni a képet, mivel ez a negyed azóta már nem létezik: a Tábornok Úr szociális programjának megfelelően amerikai dízelbuldózerek tették a földde egyenlővé. Voltak, akik ott haltak meg a romok között, mert nem voltak hajlandók elhagyni a „házukat”. Még az is lehet, hogy nem is értették, mit akar tőlük az állam – egyáltalán nem értettek semmit. Talán még azt a nyelvet sem, amin hozzájuk szóltak.

Most, ha egyáltalán elképzelhető, még sivárabb az a rész. A terep gyakorlatilag járhatatlan: a bulldózerek bedolgozták a földbe az alumínium lapokat, a hullámpalát, a bádogot. Csak nagy néha tűnik fel egy jármű: az amerikaiak névleges összegért (az elbeszélő emlékezete szerint kevesebb, mint 100 dollárért) 99 évre bérbe vették a területet. Most itt próbálják ki a speciális

harci járműveiket; és itt próbálták ki a holdautó egyik változatát is, mivel nehezebb terepet nem tudtak találni a számára. A holdautó kitűnőre vizsgázott: az amerikai űrhajósoknak, akik katonák voltak, és nem tudósok, és elsőként jártak idegen égitesten, a legspeciálisabb körülmények között sem volt gondjuk vele. A szegényeknek szánt új, közművesített, modern és higiénikus negyed viszont soha nem épült fel: elfogyott a pénz. Azóta a Tábornok Úr is halott.

De mindez csak a távoli jövő volt azon a délutánon, amikor az elbeszélő az ötcsillagos szálloda teraszán üldögélt, és elhatározott szándéka volt, hogy életrajzot fog írni a Tábornok Úrról. A múlt pedig: azok az évek, amikor a Tábornok Úr családja éppen csak életben tudott maradni a főváros melletti nyomornegyedben, és a későbbi Tábornok Úr is éppen csak túlélte ezeket az éveket. Aztán az „isteni gondviselés” közbeavatkozott: Xaverius páter „első pokolbéli alászállása” során – hogy hirtelen ötlettől vezérelve-e, vagy előzetes megfontolások alapján, az elbeszélőnek soha nem sikerült kiderítenie – magával vitt egy utcagyereket a „felvilágba”: őt. A megtett út mérhetetlenül kisebb volt, mint később a fővárostól West Pointig, de feltehetően mindenki nagyobbban érezte: egy elemi iskola, egy korlátozott és alkoholista tanító, különböző tantárgyak, az írás és olvasás mágikus művészete. És a folyamatos, töretlen felemelkedés.

A Tábornok Úr osztályelső, évfolyamelső, iskolaelső. Katolizál, ministrál és elsőáldozik; felemelkedése tökéletesen illik az éppen aktuális politikai irányvonalba. A Tábornok Úr előtt megnyílik a világ: katonai középiskoláit már nem az egyház, hanem az egyház és az állam közös költségén végezte el. Akkor már mindenki sokat várt tőle, és ő igyekezett eleget tenni minden elvárásnak.

Kiemelkedését az is jelzi, hogy ebben az időben készült róla jelentés (fénymásolata az elbeszélő birtokában van): a katonai középiskola igazgatója írta, aki fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy a Tábornok Úr „egyszer majd összekötő kapocs lehet a nép és a kormányzat között”. És csak ezután következett West Point: a Tábornok Úr ott is figyelemre méltó teljesítményt nyújtott, ami – legalábbis az elbeszélő szerint – Xaverius páter kivételesen jó szemét igazolja (vagy azt, hogy véletlenül helyesen választott, ami viszont – megint csak az elbeszélő szerint – majdnem ugyanaz).

Az elbeszélő ezen tűnődve csúsztotta a zsebébe a „Víziók”-at (kisalakú, nyolcadrét kötet), és indult volna sétára a késő délutáni városban, mivel megítélése szerint a kijárási tilalom kezdetéig bőven volt még ideje körülnézni. A hotel főportása azonban – meglehetősen tört angolsággal – figyelmeztette, hogy a Nemzeti Gárda tagjai nagyon is szabadon értelmezik ezt az időpontot, és az elbeszélő jobban teszi, ha majd csak másnap délelőtt sétál. És valóban: bár nem volt még este, a géppuskával felszerelt dzsipek már megszállták az összes utca-kereszteződést. És ha a főportás kivételesen nagy borraivalót remélt felvilágosításaira való tekintettel, akkor beváltak a számításai. Az elbeszélő aznap délután és aznap este már ki sem mozdult a szállodából; inkább megivott még néhány koktélt (nem kellett attól félnie, hogy a fejébe fog szállni, mert az italt mérhetetlenül vizezték), lapozgatta a „Víziók”-at és hallgatta az olykor felcsattanó gépfegyversorozatokat.

Volt már lövöldözés jócskán a kijárási tilalom kezdete előtt is, és a későbbiekben is számos délután vagy este fejeződött be hasonlóképpen; és az elbeszélő, miközben egyre újabb adatokat tudott meg a Tábornok Úr életéről, a továbbiakban is megpróbált ügyelni a saját testi épségére. Nem szeretett volna a Nemzeti Gárda tagjainak kezébe kerülni, és valóban: sikerült is túlélnie ezt az időszakot. Messze volt még – olyannyira messze, hogy nem is számolt vele senki – az a pillanat, amikor (az elmosódott fénykép tanúsága szerint) a rotorszélben előredőlve fog futni a helikopter felé a Tábornok Úr; és messze volt még annak a napnak minden előre nem látható következménye is.

Egyelőre a DC nem ütközött össze keselyűkkel, hanem sértetlenül elhagyta az ország légterét, a pilóta pedig tűzálló kazettában vitte magával az amerikai követség szigorúan bizalmas (de nem „sürgős” jelzésű) jelentését a köztársaságban uralkodó állapotokról (ezeket a szigorúan bizalmas információkat olyan kóddal rejtjelezték, aminek a megfejtése a jelkulcs ismerete nélkül hosszabb időt vett volna igénybe, mint a Világegyetem várható életkora). A DC útja során olyan, a köztársasághoz tartozó völgyek felett repült el, amelyek nem csupán átvitt értelemben, de szó szerint is el voltak vágva a világtól; és az írástudatlan indiánok, ha egyáltalán megpillantották a nagy magasságban repülő gépet, meg voltak győződve róla, hogy hatalmas keselyűt látnak, amint éppen a halálon túlról tér vissza. A DC-nek pedig szerencséje volt, mert az út során sem ütközött össze keselyűvel (a katasztrófa átlagosan nyolcból egyszer bekövetkezett). Washington rendszerint tényleges katonai szolgálatukat töltő fehér, angolszász férfiakat jelölt ki pilótául.

Ugyanígy fiatal, fehér, angolszász férfiak voltak a helikopterpilóták, illetve a helikopterpilóták oktatói is. Azért helikopter, mert az kis helyen is le tud szállni. És azért, mert az olyan lassan repül, hogy a keselyűknek általában van ideje kitérnie. Ezért szerepeltek kizárólag helikopterek a Tábornok Úr hadsereg-fejlesztési programjában.

Az elbeszélő még megérkezésének estéjén egy ilyen helikopterpilótával elegyedett szóba a szálloda teraszán. A levegő már erősen húlni kezdett (talán szűgyen bevallani, de az elbeszélő, mint már szó volt róla, nem merte elhagyni az épületet). A pilóta fiatal volt, fehér volt, angolszász (egészen pontosan: amerikai), még az elbeszélőnél is fiatalabb; rosszkedvű és meglehetősen részeg. Egy amerikai nagyváros – a történet szempontjából utólag teljesen mindegy, hogy melyik – nyomornegyedéből származott, és bizvást nevelkedhetett volna akár a Tábornok Úr által később lebontásra ítélt városrészben is (a nyomornegyed azóta újraépült, természetesen nem az eredeti helyén. És legfőképpen: nem állami támogatásból). Ez a részeg amerikai helikopterpilóta mesélt arról (az amúgy nem meglepő tényről) az elbeszélőnek, hogy a hatalmat gyakorlatilag a Tábornok Úr tartja kézben – és arról is, hogy noha az övé a legfőbb hatalom, csak az ország hozzávetőlegesen 1/3 részét tartja ellenőrzése alatt. A maradék 2/3 rész: őserdők, járhatatlan dzsungel, szakadékok, hegyek; az ott élők éppen annyira hozzáférhetetlenek a Tábornok Úr számára, mintha nem is léteznének. Nem közülük kerülnek ki a munkások meg a politikusok, de a katonák meg az úgynevezett terroristák vagy forradalmárok sem, akik meg akarják dönteni a rendszert; nem, ők egyáltalán nem is tudnak arról, hogy ilyesmi egyáltalán létezik. Még a keresztény vallásról sem hallottak. Tényleg akár meg is halhatnának, jelentette ki az amerikai helikopterpilóta (később egy értelmetlen bevetés során pusztult el a csak műholdról feltérképezhető dzsungel felett).

Ő beszélt ezen az estén – ha nem egy későbbin – a fekete szakadék felderítésére tett első próbálkozásáról is. Jó harminc évvel korábban, nagyjából a Tábornok Úr születésének idején (pontosan persze nem lehet megállapítani, hogy mikor született a Tábornok Úr) három amerikai engedélyt kapott a kutatásra (akkoriban még nem volt olyan rossz híre a helynek, mint később lett, de az emberek azért féltek arrafelé járni). Az amerikaiak mindegyike képzett hegymászó volt; összeadták a pénzüket, béreltek egy repülőgépet, és észak felől berepülve az ország légterébe, nyomtalanul eltűntek a hegyek között. Soha többet nem hallott róluk senki.

Csak babonás ostobák hiszik, hogy ez a három amerikai még mindig él valahol, miután a véletlen folytán túlságosan fontos titkoknak jutottak a nyomára; a hiszékeny indiánok (az az egyharmad, akiknek van valamilyen kapcsolata a fővárossal és a külvilággal) olykor még látni is vélik őket. De hát ez lehetetlen: ha túl is éltek volna egy kényszerleszállást, hamarosan végez velük az elviselhetetlen hőmérséklet-ingadozás, az élelemhiány meg az ellenséges törzsek – jelentette ki a helikopterpilóta, és az elbeszélő nyugodt szívvel igazat adott neki.

Aztán nem sokkal később gyakorlati tapasztalatokat is szerzett azzal kapcsolatban, hogy milyen veszélyes az itteni élet még a fővárosban is: megtörtént, hogy fényes délben feltartóztatták az utcán a katonák. És noha az iratai tökéletesen rendben voltak, és a durva motozás során sem találtak nála semmit, felszólították, hogy adja át az értéktárgyait; puskatussal hátba vágták, majd ráordítottak, hogy feküdjön le a földre (az elbeszélő beható nyelvi tanulmányai ellenére is inkább csak sejtette, mint értette szavaikat). Akkor már többen mások is feküdtek a földön; volt akinek nem a hátába, hanem az arcába sújtottak a puskatussal, és szétzúzott szájából szivárgott a vér. Mindenkinek össze kellett kulcsolnia a kezét a tarkóján; aztán egy katona teljesen közömbösen keresztüllépdelt a fekvőkön, és mindenkit lelocsolt petróleummal.

Az elbeszélő emlékszik rá, hogy a félelemtől meg a petróleum tömény bűzétől émelyegni kezdett; és hogy közvetlenül az arca előtt legyek keringtek, ő pedig nem értette, miért nem riasztja el a legyeket a szag. Várta, hogy egy katona belobbantsa a petróleumot, elhatározta, hogy amint sor kerül erre, felugrik a helyéről, és berohan a fegyveresek közé; akkor legalább azonnal lelövik, és nem szenved sokat. De végül durván belerúgtak, és tudtára adták, hogy mehet. Sem vagyontárgyait, sem hivatalos papírjait nem adták vissza – utóbbiak elvesztése önmagában is felérhetett volna egy halálos ítélettel, de az elbeszélőnek szerencséje volt. (Egyébként soha nem fordult panasszal a kormányhoz, és a Tábornok Úrhoz sem, akit addigra személyesen is ismert.)

Szóval ezek után az elbeszélő tökéletesen el tudja képzelni, hogy milyen kevés (valójában a semmivel egyenlő) esélye lehetett annak a három amerikainak a túlélésre a dzsungelben, ha az emberi életet ennyire kevésre tartják még a fővárosban is. De az első este, a szálloda teraszán e nélkül a tapasztalat nélkül is készségesen hitt a helikopterpilótának, és fizetett neki még egy italt. Ez – és még számos további ital – az idők folyamán hasznos befektetésnek bizonyult, mert az elbeszélő egyre tökéletesebb nyelvismerete mellett nem kis mértékben ennek az azóta halott amerikainak köszönheti, hogy jelen pillanatban alkalma van a történet színhelyétől több ezer mérföldre, az íróasztalánál ülve felidézni a Tábornok Úrral kapcsolatos emlékeit.

Meg minden más emlékét is; így például azt az egyetemet, ami eredetileg jezsuita rendháznak épült, és csak utóbb lett belőle (nem éppen hosszú időre) felsőoktatási intézmény. Amikor az elbeszélő az amerikai pilóta kalauzolásával ott járt, a falak tele volt golyónyomokkal meg – majdnem hatásvadásznak tűnő módon – vérfoltokkal. Mert a Tábornok Úr közvetlen környezete egyszer csak úgy ítélte meg, hogy az egyetemen folyó oktatás céljai nincsenek összhangban az állam céljaival.

A katonák a legnépszerűbb professzor előadásának idejét választották a támadásra; a professzor indián származású volt, és éppen az indián hitvilág szimbólumrendszeréről beszélt (talán kevesebb költőiséggel, de nagyobb hozzáértéssel, mint Xaverius páter), amikor a Nemzeti Gárda tagjai, elfoglalva a stratégiai pontokat, tüzet nyitottak az amerikai golyószórókból. Az elbeszélő most ennek a mézárulásnak a nyomai között bolyongott a helikopterpilóta vezetésével – a katonák annak idején páncélozott csapatszállító járművekkel hordták a halottakat a városon kívülre, hogy a hőség elbomlassza és a keselyűk felfalják a tetemetek. Mindez az elnöki palotától alig félmérföldnyire történt.

Egyáltalán: a külföldiek számára maga a főváros sem tűnik valami nagynak, a városon túl pedig, gyakorlatilag koncentrikus körökben (akárcsak Xaverius páter leírásában a pokol meg a pokolra szállás stációi), egyre járhatatlanabb területek következnek. Ezeket általában csak helikopterről lehet megközelíteni. De az elbeszélő azért eljutott oda is: természetesen ismét az amerikai pilóta kalauzolásával és segítségével. A helikopterben ülve teljesen összefüggőnek látszott az őserdő, amint szinte körülfolymta a kopár hegyeket – a pilóta időnként káromkodva rántotta félre a kormányt, ha feltűnt egy keselyű. A hőség lassanként elviselhetetlenné vált,

kora délután volt, 1 és 2 óra között. Aztán a leszállás; aztán a riadt indiánok és a rotorszél által felkavart por. Mindez a Tábornok Úr személyes beleegyezésével történt: a Tábornok Úr szignójával ellátott papírok hitelesítették az utazást.

A történet ezen pontján az iratok elveszítették tulajdonképpeni jelentőségüket: úgysem akadt volna, aki megértse őket. Ez már nem a Tábornok Úr befolyása alatt álló ország volt; akkor már inkább Xaverius páter látomásos világával lehetne rokonságba hozni, ám – igazság szerint – ez is csak feltételezés. Az elbeszélő ugyanis, a pilótával együtt, túl sokat ivott ahhoz valami erjesztett pálinkából, hogy a továbbiakra pontosan emlékezzék. Homályosan rémlik csak neki egy indián felhevült és részeg arca, meg egy, a torkának szorított bozótvgó kés, aztán sokáig semmi. Az elbeszélő, ha meg akarja őrizni az állítólag pártatlan megfigyelő szerepét, jobban tette volna, ha nem iszik annyit, mert akkor most beszámolhatna az éjszaka hátralévő részében történt eseményekről is.

Mindenesetre túlélte azt az éjszakát, bár maga sem tudja, hogyan, miként a Tábornok Úr is, aki ellen aznap kíséreltek meg először merényletet. Az időzített bomba darabokra tépte a szárnysegédjét, de a Tábornok Úrnak a haja szála sem görbült meg – éppen befejezte az ebédjét, és felkelt az asztaltól. A menü ugyanaz volt, mint mindig: könnyű, francia erőleves, gesztenyével töltött pulyka, és így tovább.

A hivatalos vizsgálat természetesen soha nem vezetett eredményre: gyanúba került több szomszédos ország titkosszolgálat a terroristák, és a merényletet követően minden eddiginél kíméletlenebb hajtóvadászat kezdődött ellenük – megint csak jelentősebb eredmények nélkül. A megtorlás leginkább a békés polgári lakosságot sújtotta, a hivatalos jelentések szerint sokan nyomtalanul eltűntek, és örökre betiltottak néhány lapot. Még az is felmerült, hogy az államellenes szervezkedés mögött talán Washington áll a katonai szakértőivel meg a majdnem mindenható számítógépeivel. Merthogy Amerika számára esetleg nem lett volna kedvező a Tábornok Úr által újabban kialakított politikai irányvonal – de hát mindez csak találgatás.

Az elbeszélő akkor is találgatásra van kényszerítve, ha megpróbálja megérteni, végül miért nem csapott le az a bizonyos bozótvgó kés – másnap a fejfájáson és a szomjúságon kívül semmi baja nem volt. Hajlandó lett volna rossz álomnak tekinteni az egészet, de végképp valószínűtlennek tűnik, hogy a helikopterpilóta is ugyanazt álmodta volna (noha ez a lehetőség sem zárható ki teljesen). És mindketten emlékeztek a torokhangú, érthetetlen szavakra. De a közös élmények ellenére sem lehetne a közte és a pilóta között szövődő bármiféle barátságról beszélni: az elbeszélő úgy tartja magáról, hogy lényegében képtelen ilyesfajta, mélyebb érzelmekre. Az elbeszélő szeret lehetőleg bizonyos távolságot megtartani mindenkivel szemben (legyen szó bár olyasvalakiról, aki megmentette az életét; egy feltételezett olvasójáról vagy tanulmányának tárgyáról: a Tábornok Úrról), még ha az ilyen magatartás az esetleges olvasó szemében nem látszik is rokonszenvesnek. Ezért lenne hát most túlzás bármiféle szorosabb kapcsolatot emlegetni.

Túlzás lenne továbbá azt állítani, hogy a Tábornok Úr akár egyetlen pillanatra is tudomást vett volna az elbeszélő létezéséről, noha személyesen engedélyezte számára a fentebb leírt utat; nem, ezt az (elbeszélő gyűjteményében fellelhető), aláírásával ellátott papírok sem bizonyítják. Így nincs abban semmi különös, hogy a merénylet után az elbeszélőre is érvényesek voltak a minden addiginál szigorúbb korlátozások; és az elbeszélő ezúttal tényleg csak személyes szerencséjének köszönhet, hogy az ellenőrzések viszonylagos lazulásáig életben maradt, sőt, semmilyen nagyobb kellemetlensége sem támadt.

Nem került fel a hivatalosan eltűntnek nyilvánítottak listájára, az engedélyezett, meglehetősen szűk időhatárok között járhatott az utcán – nagyjából annyira szabadon, mint bárki más. Egyaránt hozzászólt persze a keselyűk meg az árokban heverő, fejetlen hullák látványához

– ezekhez a körülményekhez előbb-utóbb mindenkinek hozzá kellett szoknia. Mintha csak ez lenne a természetes. (Mindig akadtak azért, akik nem egykönnyen törődtek bele a helyzetbe – erre utalt például a merénylet, amit majd a fokozott biztonsági intézkedések ellenére több másik fog még követni.)

Az elbeszélő egészen addig maradt az országban, amíg a vízuma le nem járt – meghosszabbítására nem volt mód. Egy ugyanolyan rozoga DC-re szállt fel a fővárosi repülőtérre, mint amilyenrel érkezett (nem ugyanarra, mert azóta már több is lezuhant), és érthető szorongással várta, hogy a gép felemelkedjen a földről. Kevésbé érthető az az érzés, ami már az őserdő felett repülve fogta el, nevezetesen: bőröndnyi jegyzete ellenére úgy érezte, hogy nem tudott meg semmit. Pedig ott volt nála a Tábornok Úr hivatalos életrajza és az ország hivatalos története, egy állami kiadó által megjelentett leíró földrajz, a zúni eposzok létező legteljesebb gyűjteménye (*helyesen: zunii. Ez a törzs nem azonos az Észak-amerikai zúni-indiánokkal. a szerk. megjegyz*): minden, ami hozzáférhető; ráadásul a saját tapasztalatainak hevenyészve papírra vetett összefoglalása is. Meg a hivatalosan eltűnteknek nyilvánítottak létező legteljesebb listája, meg fotokópiák a falragaszokról, a petróleummal lelocsolt és elégetett emberekről és a fejetlen hullákról – az elbeszélő ezeket az anyagokat már nem a Tábornok Úr közönyös jóindulata révén, hanem egyéb utakon szerezte be: szükséges háttér-információk a Tábornok Úr mindeddig megíratlan, hiteles életrajzához. A katonák valószínűleg azonnal végeztek volna vele, ha a vámnál ez utóbbi, nem hivatalos anyagok bármelyikét megtalálják nála.

Az elbeszélő ma már nem vállalkozna ilyen iratok átcsempészésére: ma már nem képzelné azt, hogy csak megbízható emberek tudnak a dologról. Hiszen azóta újabb tapasztalatokra tett szert: hazaérkezése után néhány nappal felkeresték a lakását – éppen jegyzeteit rendezgette –, és felszólították, hogy működjön együtt a kormánnyal. Tulajdonképpen burkolt zsarolásról volt szó – elvégre a honi kormányzatra igazán nem tartozik, hogy bizonyos dolgokról mit gondolt, illetve mondott az elbeszélő valaha (a nagy nyilvánosságra pedig még kevésbé), még akkor sem, ha ezek a (valójában könnyelmű és megfontolatlan) kijelentések akár utólag is roppant kellemetlen helyzetbe hozhatnak bizonyos embereket. Vagyis: zsarolás. És ennek megfelelően az elbeszélőnek tulajdonképpen nem volt választási lehetősége.

Utólag sem kétséges, hogy először nem az elbeszélő, hanem mások követtek el árulást: semmilyen hivatalos szervnek nem lehetett tudomása az apró darabokra tépett, galacsinná gyúrt és írógépbe rejtett fotokópiákról. Azért kerültek az írógépbe, hogy az ki legyen párnázva, és meg ne sérüljön a szállítás során – legalábbis az elbeszélő ezt mondta a vámosoknak, és azok hittek neki. Vagyis nem lebukott, hanem elárulták. Az elbeszélő mégis lelkipurdalást érzett, és érez azóta is.

Ennek ellenére még ugyanabban az évben visszatért a Tábornok Úr országába. A hivatalos körök ezúttal több figyelmet szenteltek neki, és bár élete általában nem volt biztonságban az utcán, a Tábornok Úr nem csupán ismét fogadta, de hosszabban el is beszélgetett vele. Majd meg körülvették a palotában; a nap majdnem függőleges, forró fényoszlopokban tűzött be az ablakon. A levegőben kavargott a por, a lépcsőfordulókban hangszúlyozottan hanyag testtartásban álltak a katonák, a könyvtárban pedig – mert az épületben könyvtár is volt – egy valóban hatalmas, kitömött keselyű vonta magára a tekintetet. (A felirat szerint a Tábornok Úr lőtte Amerikából hazatérve, még fiatal tiszt korában.) És lenyűgöző volt a felhalmozott folyóiratcikkek mennyisége is: mindegyikben a Tábornok Úrról volt szó. Az újságok a világ számos országából származtak, jó néhányukat az elbeszélő, ha akarja, sem tudta volna elolvasni.

Lenyűgöző volt továbbá a cikkekhez tartozó, bonyolult katalógusrendszer: amerikai szakemberek dolgozták ki, és olyan összetett struktúrát hoztak létre, hogy amióta hazautaztak,

senki sem tudja rendesen használni. Pedig a „Tábornok Úr” címszótól elindulva – és azzal kapcsolatban – a legkülönbözőbb témákhoz lehetett volna eljutni, végighaladva egy logikai láncon: keselyűk, indiánok, merénylet, páter Xaverius (a Tábornok Úr és a terroristák, a Tábornok Úr és a hadsereg).

A látogatás befejeztével az elbeszélőt golyóálló üvegű, páncélozott, fellobogózott autón vitték a szállodáig, és a járművet út közben senki nem tartóztatta fel. Az elbeszélő most is ugyanott szállt meg, mint ahol az első alkalommal – most is ugyanazt a szobát kapta. Délutánonként továbbra is gyakran üldögélt egyedül a teraszon – és sok minden más is változatlan maradt: a hőség. A por, a kiszolgáltatottság érzése meg a szinte közérzetté váló félelem. A szálloda személyzete viszont teljesen kicserélődött; és megváltozott az ablakból látható kép is: a főváros az elbeszélő elutazása óta nem egy ostromállapotot megélt, amikor a katonák amerikai gyártmányú csapatszállító láncfalpasokból lötték föld-föld rakétákkal a terroristák feltételezett harcállásait. Találat ért több templomot és a volt egyetemet is – ez utóbbit az elbeszélő szerint talán nem egészen véletlenül.

Ennél azonban fontosabbnak tűnt a számára, hogy végre adatokat szerezhet a Tábornok Úr, a közéleti személyiség, az ország tulajdonképpen első embere mellett a Tábornok Úrról, a hűs-vér ember portréjának megrajzolásához is. Mert ismételten meghívták a palotába, és ismételten közről figyelhette a Tábornok Urat; ha úgy tartotta kedve, akkor akár megszámlálhatta, hogy vizsgálódásainak központi alakja hány cigarettát (a szivart ünnepi alkalmaikra tartogatta) szív el két óra alatt (pontosan 17-et). De miközben ilyen és ehhez hasonló apróságok feljegyzésével bíbelődött, az elbeszélőnek olykor szükségképpen arra kellett gondolnia, hogy kivételezett helyzetét – mert kétségtelenül kivételezett helyzetben volt – nem maga érdemelte ki, hanem egy pár ezer mérfölddel távolabb és néhány hónappal korábban lejátszódott esemény következménye csupán – a háttérben valaki minden bizonnyal megváltoztatta a dolgok menetét. És a végső cél mindmáig rejtve maradt az elbeszélő előtt.

Rejtve maradnak néha egyéb célok is, pontosabban: a dolgok értelme. Hiszen mi lehet a kiváltó oka – tette fel az előbbi következtetést folytatva önmagának, és kizárólag önmagának a kérdést az elbeszélő – annak a híresztelések, mely szerint az elnöki palota oldalszárnya alatt pincebörtön van. Ennek az alakja a fekete szakadék alakjához lenne hasonló; egyesek szerint még összeköttetésben is áll vele – és ennek a szóbeszédnek a legtöbben hitelt adtak. Pedig mindenkinek tudnia kell, hogy noha maga a dolog nem lehetetlen, azért lehetetlen megbízható információt szerezni róla. Mert aki esetleg a tényleg létező pincebörtönbe került, az már nem számolhatott be a tapasztalatairól. És az sem, akit a fekete szakadékba löktek.

Az elbeszélő egy másik feljegyzése pedig arról szól, hogy éppen a helyi indiánok katolicizmus előtti korból származó hite szerint az a bizonyos földalatti barlang (vagy barlangrendszer): koncentrikus alagutak hálózata, akárcsak a túlvilág, mivel az is; és nagyon könnyen lehetséges, hogy a fekete szakadék a túlvilág lejárata. Vagyis elképzelhető, hogy mindössze egy ősi vallás maradványainak továbbéléséről van szó, miként a keselyűk esetében is. Ám az elbeszélőt lassanként mégis rossz érzés fogta el, amikor ismételten felkereste a Tábornok Urat; és egy teremben tartózkodott vele, és lába alatt a kőlapokkal kirakott padló mintha vékony és törékeny kéreg lenne. Mert bármelyik pillanatban megnyílhat a föld.

Ez az érzés persze egy látomásokkal telezsúfolt mű hatására vezethető vissza; e sorok feltételezett olvasója minden bizonnyal további utalások nélkül is kitalálja, hogy ez a könyv a „Víziók”. És ettől a ponttól kezdve nem lehet biztos benne, hogy – függetlenül az elbeszélő szándékától – valóban az igazság egy (alkalmasint eltorzított) változatát ismeri meg, vagy pedig alaptalan képzelgésekkel van dolga. Az elbeszélő mindenesetre megpróbál a saját, igaznak tartott álláspontja mellett érvelni.

Hiszen annak idején az amerikai pilóta gépében egy furcsa szobrocska himbálózott az ülés felett: Krisztus, a Megváltó, a törzsi totemek stílusában kifaragva. És az elbeszélő lépten-nyomon hasonló szobrokat láthatott a főváros utcáin is: az éppen csak megtért indiánok az amerikai katonák által eldobált, üres konzerves dobozokból táktolták össze, hogy aztán felállíthassák az utcasarkokon. Rendszerint ott, ahol nem sokkal korábban megöltek valakit a katonák.

Ezeknek a minden művészi értéket nélkülöző szobroknak egyetlen közös vonása volt: Krisztust mindegyik szobor keselyűfejjel jelenítette meg, akárcsak az amerikai helikopterpilóta kabinjában lévő faragvány. És legalábbis figyelemre méltó, hogy ez a szimbólum milyen gyorsan terjedt el a fővárosban és a környékén élő indiánok között, ugyanis, ha az elbeszélő kutatásai helyesek, úgy az első ilyen krisztusábrázolás Xaverius páter könyvében szerepel. Saját kezű illusztráció egy pokolra szálláshoz.

És érdemes megemlíteni a kép teljessé tételéhez, hogy a következő alkalommal, amikor az elbeszélő az őserdei indiánok között járt, bár más volt a pilóta és a helikopter, ebben a gépben is ott volt a fából kifaragott, keselyűfejű Krisztus-szobor. (Ezekben a pillanatokban, e sorok írása közben is ott áll egy az elbeszélő íróasztalán: ha felemeli a fejét, erre esik a tekintete. A szobor feketére van festve; ránézésre olyan, mintha kőből volna.)

Ami viszont magát a második őserdei utazást illeti: a szobortól és a keselyűktől eltekintve teljesen más volt, mint az előző. A startnál megjelentek a fényképészek; az egyik, ekkor készült fotó a Tábornok Urat ábrázolja, amint éppen beszáll a gépbe. Ezen a felvételen részben az elbeszélő is látszik; de – félig hátat fordítva a fényképezőgépnek – szinte felismerhetetlen. Ma ez a fotó is fellelhető a fővárosi archívumban, noha hosszú órák kitartó munkája és nagy szerencse (vagy a rendszer tökéletes ismerete) szükségeltetik a megtalálásához. Vannak ott egyéb hivatalos iratok is, megint csak erről az útról. A biztonsági szolgálat vezetőjének jelentése az előkészületekről (fotokópia), a tervezett útvonal másodpéldánya, a mozgósított katonai erők fegyvernem és létszám szerint. Meg a miniszterelnök, Señor Rodriguez aznapi rádióbeszédének piszkozata, hiszen szó esik benne a hadsereg és a nép kiváló kapcsolatáról. A beszédet természetesen a miniszterelnök tanácsadói írták, akik – a washingtoni szakértők véleménye szerint – nagymértékben a Tábornok Úrtól függöttek. De szinte senki nem hallotta a Tábornok Úr által sugallt gondolatokat: az indiánoknak nincsen rádiójuk. Nem ismerik, és ha ismernék, minden bizonnyal ördögi dolognak tekintenék. Persze Xaverius páter is meg volt győződve róla, hogy a modern technika – ennek vívmányai közül megemlíttette a repülőgépet, a gépfegyvert és a rádiót – az Antikrisztus találmánya.

Valószínűleg azokat a műholdas felvételek alapján készült térképeket is a Gonosz alkotásának tekintette volna, amelyeket most külön iratrendező tartalmaz az archívumban, és amelyeket az utazás minden résztvevője kézhez kapott. Az elbeszélő tulajdonában lévő térképen világosabb színek jelzik azokat a területeket, ahol az államhatalommal kapcsolatban álló, következésképp nem feltétlenül ellenséges törzsek élnek; vörös pontok az ismert légi szerencsétlenségek helyét (a dátummal meg a halottak számával együtt). Ezek a pontok teljesen véletlenszerű mintázatot alkotnak, még az amerikai számítógépes elemzések sem vezettek eredményre (egy ilyen pont és egy dátum, halottak száma: három fő – az elbeszélő ismerőse, az amerikai helikopterpilóta utolsó útjának utolsó stációja).

Az elbeszélőt rossz előérzet fogta el, amikor rábukkant erre az adatra a térképen; természetesen alaptalanul aggódott. Ez a repülés más volt, mint az előző, noha az is hivatalos engedéllyel történt, de szinte vaktában: használható térkép nélkül, túlélési csomag nélkül (mert most volt minden: víz, csokoládé, rádió adóvevő), katonai támogatás nélkül. Még így sem volt azonban tökéletesen kockázatmentes: még így is majdnem baleset történt. A Tábornok Úr gépe közvetlenül az elbeszélő előtt repült, így az jól láthatta az eseményeket; a

plexikupolán keresztül láthatta, amint a Tábornok Úr gépe majdnem összeütközik egy keselyűvel. A pilóta az utolsó pillanatban tudott csak kitérni; a helikopter kerekei súrolták egy különösen magas fa lombját; az ég valószínűtlenül tiszta és kék volt felettük.

Ez elbeszélőnek lehetősége nyílt megfigyelni, hogy a Tábornok Úr milyen nyugodtan ült egész idő alatt a helyén, és megkockáztatta azt a feltevést, hogy talán nem pusztán személyes bátorságról van szó. Talán igaza lehetett annak az amerikai riporternek, aki egy, a Tábornok Úrral folytatott beszélgetés után azt írta, hogy a Tábornok Úrnak küldetéstudata van: néhány homályos megjegyzése arra utalt, hogy hisz a saját kiválasztottságában. És ezt az érzést – a meggyőződést, hogy neki nem történhet baja – valószínűleg megerősítette az általa befutott, rendkívüli karrier. De ez találgatás csupán: sem az újságíró, sem az elbeszélő nem tudhatja biztosan. Különben is: az amerikai szakértők utólagos szituációelemzése egészen más eredményre vezetett. Az ő jelentésükben az áll, hogy a Tábornok Úr tökéletesen tisztában volt a helyzettel. És azzal is, hogy mit sem segít, ha csinál vagy nem csinál valamit.

A lényeg végül is az elbeszélő – meg a történet – szempontjából az, hogy nem következett be a katasztrófa; az, hogy a helikopterek sértetlenül szálltak le az előre kijelölt területen. És az, hogy az indiánok majdnem vallásos félelemmel figyelték a gépeket, noha olyan törzshöz tartoztak, aminek – úgymond – voltak már kapcsolatai a külvilággal.

Ezek az indiánok türelmesen tűrték, amint az elbeszélővel együtt utazó újságírók (a legnagyobb amerikai lapok tudósítói) különböző pózokba beállítva fényképezik őket; és bárha volt némi éjszakába nyúló ivászat a sebtében kiépített sáttábor ponyvái alatt, az elbeszélő most nem ébredt arra, hogy kést szorítanak a torkának. Nem ébredt egy érthetetlen, torokhangú nyelvi szavaira.

Erről az útból természetesen írásos beszámolót kellett készítenie megbízóinak, és nem értette, hogy mi szükség van erre a jelentésre egyáltalán. Hiszen megbízói megtudhatták volna a lényegét a százezres, olykor milliós példányszámban megjelenő amerikai lapok kulturális mellékletéből (utóbb az elbeszélő is számos ilyet végigolvasott). Igaz persze, hogy ezek a színes leírások nem adhatják vissza pontosan a történetet, hiszen ez lehetetlen; nincsen olyan beszámoló, ami alkalmas lenne erre a feladatra. Ezért aztán az elbeszélő próbálkozásai is eleve kudarcra vannak ítélve; ha alkalmazná is az összes rendelkezésére álló – amúgy meglehetősen szegényes – írói fogást: úgysem tudna semmit kifejezni. (Vagy majdnem semmit, ami tulajdonképpen ugyanúgy a valóság meghamisítása, mintha lázálmaikat írta le a tényleges események helyett.) Mert egy hiteles beszámoló létrehozásához olyan részletesen kellene leírnia mindent, amire egy emberélet semmiképpen sem lenne elegendő – mert máskülönben a „tények” kiválogatása rögtön az események értelmezését is jelenti. Ez pedig (elvileg) nem az elbeszélő feladata lenne.

Mégsem kínálkozik más megoldás. Az elbeszélőnek – megítélése szerint – számtalan egyéb dolgot figyelmen kívül hagyva kell beszámolnia azokról az indián rítusokról, amelyekben az égből érkezett emberek szerepelnek; meg arról, hogy ezek az emberek az indiánok hite szerint valójában istenek. Ellentétben az erdőn keresztül, gyalog érkezőkkel – az ilyenek csak ellenségek lehetnek, és a szertartás végén meg kell halniuk. A kivégzést az újságírók jelenlétében is bemutatták: az áldozatokat most életnagyságú bábok helyettesítették – végül ezeket fejezték le. Ennek ellenére kimondottan vad és fenyegető hangulatú volt az ünnepség (az elbeszélő pontosan el tudta képzelni, hogy ezek a fából faragott figurák valójában: élő emberek); az újságírók számos látványos, színes felvételt készítettek.

Némelyik később címloldalra került. A történetet ezen a ponton alkalmasint ismét fényképekkel kellene illusztrálni, még ha azok erősen retusáltak is. De ezt már csak azért sem érdemes megtenni, mert – az elvi megfontolásokon túl – van egy nagyon is gyakorlati oka az elbeszélés szükségszerű hiteltelenségének: egy törvény, ami egy bizonyos nemzet vélt vagy

valós biztonságát védi, és 99 évre titkosnak nyilvánított minden túlzottan konkrétan tűnő adatot. Ezért nem szerepelhet a Tábornok Úr valódi nevén; és hasonlóképp hiába is keresne egy olyan könyvet a feltételezett olvasó, ami Xaverius páter neve alatt jelent meg. Az elbeszélőnek már munkája kezdetén tudomásul kellett vennie bizonyos korlátozásokat.

De azt azért megemlítheti, hogy a Tábornok Úr ezen az estén megint könnyű, fűszáraz borokat ivott, szóba ereszkedett egy, az ideiglenes tábor biztonságáról gondoskodó altiszttel és – tolmács segítségével – a helybéli indiánokkal (valószínűleg Xaverius páternek is tolmácsra lett volna szüksége, mivel – nem teljesen megbízható információk szerint – ugyanabból a törzsből származik, mint (szintén állítólag) a Tábornok Úr, így feltehetően nem értette volna az itteni nyelvet. A páter egyébként soha nem volt olyan nehezen megközelíthető, mint a Tábornok Úr, aki csak kivételes alkalmakkor bizonyult közlékenynek). Vagyis az elbeszélő nem lehet különösebben büszke arra a Tábornok Úrral, egészen jelentéktelen dolgokról, gyakorlatilag négy szemközt folytatott beszélgetésre, amivel kiérdemelte megbízói (zsarolói) elismerését, mivel a szóbeli információk mindig értékesebbek, lévén rendszerint kevésbé átgondoltak (viszont ebből kifolyólag részletgazdagabbak), mint a hivatalos nyilatkozatok.

Így például a Tábornok Úr hivatalos nyilatkozatában nem kaptak volna helyet még egy említés erejéig sem az indiánok; nem a helybéli indiánok, hanem az idegenek. Másnap reggel aztán az elbeszélő is láthatta őket: ekkor kerültek összekötözve, megsebesítve és megfélemlítve a Tábornok Úr meg az újságírók elé. Egyetlen tolmács sem tudott beszélni velük, mert az ország felderítetlen kétharmad részéről származtak – az elbeszélőnek mégis ismerősnek tűnt néhány szavuk; vagy inkább nem is maguk a szavak, hanem a szavak hangzása emlékeztette valamire (de ezt senkinek nem említette meg). Lehet, hogy senki nem hitt volna neki; azt viszont mindenki tudta, hogy milyen sors vár az idegen indiánokra, amikor a helikopterek már elrepültek. Csak akkor, és nem korábban: a katolikus egyház ellenzi az emberáldozatot. Pedig velük sem történhet borzalmasabb dolog, mint a katonai ellenőrzés alatt álló főváros lakosaival.

Az idegen indiánok mindenesetre maguk is tisztában lehettek a rájuk váró sorssal, és ez meglátszott rajtuk. Ebből az elbeszélő valószínűleg túlságosan merész következtetéseket vont le (most, miközben ezeket a sorokat írja, neki is így tűnik, de akkor, a tisztás szélén állva meg volt győződve az igazáról), nevezetesen: úgy vélte, hogy ezek az indiánok is ismerik a barát-ellenség szembeállítását. Ekkor a barát fogalma talán náluk is behelyettesíthető az istenek, a jóindulatú istenek fogalmával; az istenek pedig az égből érkeznek, és oda távoznak el.

Az elbeszélő vélekedését megerősíteni látszott egy véletlen megfigyelés: akkor és ott ez valóban meggyőzőnek tűnt a számára. Ezúttal az elbeszélőt szállító helikopter indult el utolsónak (egy olajvezetékekkel voltak problémák, de a részletek legfeljebb a szakembereket érdekelhetnék), és így volt idő tanulmányozni, hogy milyen hatást vált ki az elfogott, összekötözött, megfélemlített idegen indiánokból a levegőbe emelkedő gépek látványa. És az elbeszélő meg merne rá esküdni, hogy nem annyira rémületet vagy megdöbbenést látott az arcukon, mint inkább a felismerést. Ezekben a pillanatokban természetesen nem készült felvétel – a fotóriporterek már úton voltak a főváros felé, ahonnét majd mihamarabb leadják az anyagot. Egyébként: ha jelen lettek volna is, minek fényképezzék a földön maradó indiánokat – jobban lekötötte őket a visszaúttól való félelem. Mert – a pilótákat is beleértve – mindenki tartott a lezuhanástól; a következmények (a túlélő-felszerelés dacára) valószínűleg végzetesek lennének.

Az újságírók pedig nem akartak meghalni; és nem akartak hosszasan az országban tartózkodni sem, mivel hallottak egyet s mást. Rossz tapasztalataik persze nem lehettek: az általuk látott főváros (illetve annak bizonyos, gondosan kiválasztott és megtisztított részei)

nagyjából úgy viszonyultak a valósághoz, mint a Tábornok Úr „civilizált” indiánjai által villanófényben bemutatott rítusok ahhoz a mézszárláshoz, amire csak az utolsó helikopter elindulása után kerülhetett sor. Mert a Tábornok Úrnak pénzre volt szüksége, és ahhoz, hogy kölcsönöket kaphasson, egy legalább elfogadható (és nem csak a rádióban meg az újságokban terjeszthető) képet kellett kialakítania az országban uralkodó közállapotokról: ha az újságírók nem hisznek a hivatalos forrásoknak, győződjenek meg a valóságról maguk.

És az újságírók bejárták az előre meghatározott útvonalat, beszéltek néhány (a Tábornok Úr vezérkara) által kijelölt emberrel, aztán hazamentek. Az elbeszélő egyelőre maradt; a Tábornok Úr pedig nem változtatott semmin. És ha voltak is titkos tervei, soha nem beszélt róluk; és továbbra is ugyanolyan veszélyes volt az utcán járni (vagy talán még veszélyesebb), mint az újságírók megérkezése előtt. Homokzsákok heverték a házak tövében; olykor fényes nappal is kiújult a lövöldözés, és előfordult, hogy napokig tartott a vízhiány. (Sokan meghaltak akkoriban.) Az elbeszélő kiszámította, hogy ilyen arányú halálozás esetén (figyelembe véve az ismeretlen törzsek becsült lélekszámát) hány év múlva fog az ország teljesen elnéptelenedni. Három emberöltőnél rövidebb idő jött ki. (Nagyjából hasonló eredményre jutottak az amerikai szakértők is Washingtonban.)

Vagyis a változás szükségszerűnek tűnt: a Tábornok Úr megkapta a kért, hosszú lejáratú kölcsönt (természetesen a miniszterelnök neve szerepelt a szerződésen), de a pénzt már a Tábornok Úr használta fel a saját céljaira (máig vitatott, hogy valójában mire. Az elbeszélő nem kívánja a feltételezett olvasót a megalapozatlan találgatások felsorolásával fárasztani). Minden maradt a régiben, az elbeszélő pedig hazatért, két és fél hétig dolgozott a jelentésén (ugyanazt az írógépet használta, mint aminek a tokjában az első utazás alkalmával átcsempészte a határon a papírokat), aztán megbetegedett. És egyáltalán nem érzett örömet vagy büszkeséget, amikor az összekötője közölte vele, hogy megbízói szerint tökéletes munkát végzett. Hogy félig-meddig már mint a téma szakértőjét tartják számon.

Nem töltötte el különösebb örömmel az az egyébként nem lebecsülendő összeg sem, ami ennek következtében rendszeresen hozzáadódott a bankszámlájához; noha az elbeszélő nem hajlamos az erős érzelmekre (és főként nem azok kinyilvánítására), ki kell jelentenie, hogy ekkoriban valószínűleg határozottan gyűlölte mind a Tábornok Urat, mind pedig megbízóit. Egyáltalán nem látott lényegi különbséget közöttük (vagyis hajlamos volt feltételezni, hogy végső, mind az elbeszélő, mind a legtöbb ember számára ismeretlen céljaik azonosak. És itt nem csupán az elbeszélő állandósuló halálfélelméről van szó, noha nyilvánvalóan szerepet játszik az is). Az utolsó időkben ezért távolodott el egyre inkább Xaverius páter felfogásától, aki számára olyan nagy különbség volt a főváros és a fővárost körülvevő nyomornegyed között, hogy hajlandó volt látomásaiban az egyiket a pokollal (és a pokolra szállással) meg a halállal, a másikat pedig az étellel, illetve az újjászületéssel azonosítani. Ezért hordott egyébként a páter keselyűtollakat a ruhájába tűzve, mint az a „Vízión” belső borítóján lévő fényképen látható.

Nem, az elbeszélő egyre inkább arra a következtetésre jutott, hogy a keselyűk az indiánok hite szerint nem véletlenül tudnak átrepülni az életből a halálba, majd meg vissza, hanem azért, mert számukra nincsen távolság a két állapot között. Akár azt is lehetne mondani, hogy számukra azonos a kettő, miként az elbeszélő számára is azonosan gyűlöletesnek tetszett akkoriban, a második utazás befejezése után, a Tábornok Úr országa és a saját hazája egyaránt. Ez persze legalább részben betudható annak a betegségnek, ami hosszú ideig lappangott benne, és amiből csak lassanként épült fel teljesen. Hiszen a párhuzamok megvonásával vigyázni kell; hiszen például a Tábornok Úr rangjelzéséből sem lehet messzemenő következtetéseket levonni, noha az elbeszélő kiderítette, hogy az egyenruha vállán villogó fémlapocskák eredetileg keselyűtollak voltak; arra utaltak, hogy az indián harcos csatába menet a halál birodalmába hatol be, hogy aztán onnét térjen vissza.

Ostobaság lenne feltételezni, hogy ezek a szimbólumok – illetve eredeti jelentésük – befolyásolták volna a Tábornok Úr magatartását, amikor külföldi újságírók előtt többé-kevésbé burkolt célzásokat tett arra, hogy egységesíteni kívánja az ország területén szétszórva élő indián törzseket; illetve, hogy olyan változások várhatóak, amelyek akár a világpolitikai erőviszonyokat is módosíthatnák. Ezeket a kijelentéseket senki nem tudta mire vélni: a számítógépes modell nem adott magyarázatot a Tábornok Úr mind magabiztosabb viselkedésére, és a térség-szakértők sem jutottak eredményre. Közben a helikopterek állandó harci készenlétben várakoztak az elnöki palota előtt, és az amerikai megfigyelők szerint egyre gyakoribbá váltak az ismeretlen célú katonai berepülések az őserdő fölött, gyakran megsértve a szomszédos országok légterét is.

Érthető módon egyáltalán nem csodálkozott az elbeszélő (már teljesen felépült a betegségből), amikor megbízói utasították, hogy azonnal térjen vissza „tevékenységi körzetébe”. Nyilvánvalóan szerettek volna olyan információkhoz jutni, amelyek segítségével meg tudják érteni a Tábornok Úr viselkedését; és az is nyilvánvaló, hogy nyugtalanok voltak, mert nem tudták, mire számíthatnak. Nyugtalan volt az elbeszélő is (tartott a rá váró feladattól), aztán a sok óras légiút végén, amikor a DC leszálláshoz készülődött, ismét át kellett élnie a halálfélelmet, mert a gép összeütközött egy keselyűvel, és az egyik motor kigyulladt. Az elbeszélő végül mégis épségben hagyhatta el a repülőteret; ismét megpillantotta a terepszínű fegyvereseket és az elnöki palotát. (Soha nem tudta megszokni a hőséget és az oxigénhiányt.)

A reggeli újságok arról tudósítottak, hogy a Tábornok Úr a lögyakorlaton tíz lövésből tíz telitalálatot ért el, arról viszont más csatornákon keresztül értesült az elbeszélő, hogy néhány nappal korábban a Nemzeti Gárda egységei tüzet nyitottak egy körmenetre, és a pap azonnal meghalt. Voltak, akik azt állították, hogy ez a pap maga Xaverius páter lett volna, aki valójában mindmostanáig élt, csak elrejtőzött üldözői elől; és az elbeszélő ezt is feljegyezte, mert úgy vélte, nagyon jellemző az emberek hangulatára. Erről is be fog számolni megbízóinak, mint ahogy ismét igyekszik kisebb híreket is megtudni: egészen jelentéktelennek látszó dolgokat is. (Mit ebédelt a Tábornok Úr, és a hozzá közelállók szerint milyen a hangulata.)

Aztán az elbeszélőnek nem volt már lehetősége ilyen kérdésekkel foglalkozni, mert váratlanul heves utcai harcok robbantak ki; ha valaki le akarná írni őket, minden bizonnyal az Apokalipszist kellene leírnia. A világsajtó az „indiánok és a Nemzeti Gárda véres összecsapásai”-ról számolt be, figyelmen kívül hagyva, hogy a Tábornok Úr elitalakulatai is indiánokból állnak; de ez mit sem változtat a lényegen.

Az harcok zaja elhallatszott a szállodához, de ebben a negyedben a kormányerők fenn tudták tartani a rendet. Ez a rend persze az állandó kijárási tilalmat jelentette; statáriumot és fejetlen, megcsontított hullákat minden utcáson – az elbeszélő teljes joggal érezhette úgy, hogy csapdába került. (A felkelők is ugyanolyan kegyetlenek voltak, mint a katonák.) Egyedül a Tábornok Úrnak lett volna módja eljutni a repülőtérig, helikopterrel szállnia, és elmenekülnie, de nem tette ezt. Türelmesen kivárta, amíg a jobban kiképzett és felszerelt katonaság felülkerekedik, sőt, még utána sem indult rögtön.

Megünnepelte a győzelmet, fogadást adott legbátrabb katonái tiszteletére, számba vette a veszteségeket – amerikai szakértők szerint a hadsereg legnagyobb része felmorzsolódott, és az ország könnyű célpontjává vált bármilyen ellenséges hatalom támadásának –, aztán az utolsó estén sokáig fennmaradt, pezsgőt ivott és elszívott néhány szivart.

És hátra volt még az ebéd, melynek étrendjét az elbeszélő – megbízói kívánságának megfelelően – feljegyezte (könnyű, francia erőleves, gesztenyével töltött pulyka, és így tovább). Utána a Tábornok Úr a repülőtérre ment – a már említett fénykép, az utolsó az immár áttekinthetetlen őserdővé váló nyilvántartásban, amint a légsavarszélben előregörnyedve fut, és biztonságiak veszik körül. És ezen a ponton az elbeszélőnek abba kellene hagynia a

történetet; hagynia kellene, hogy végképp értelmetlen és céltalan maradjon az elbeszélés, hiszen a továbbiakban maga is csak másod vagy harmad kézből származó információkra támaszkodhat. Ha mégis folytatja, akkor annak csakis a személyes ambíció lehet az oka: ha már a Tábornok Úr hiteles portréját nem tudja megrajzolni (mint ahogy egy vagy bárhány fénykép sem felelne meg erre a célra), akkor legalább az életútját akarja felvázolni az állítólagos indián származástól és az őserdőtől West Point-on át az elnöki palota oldalszárnyában elköltött, az ország legtöbb lakosa által elképzelhetetlenül fényűző ebédeken keresztül egészen addig a pillanatig, amikor eléri a helikoptert, és beszáll.

És még tovább – utólag törvényszerűnek látszó haláláig, amikor hatalmas távolságot berepülve, közvetlenül a cél előtt összeütközött a helikoptere egy keselyűvel (az elbeszélő szerint valójában persze nem lehet tudni, hogy a cél előtt történt-e a baleset, hiszen senki sem tudja, hogy valójában mi volt a cél, sőt, hogy egyáltalán létezett-e). A pilóta utólag azt vallotta, hogy hosszú ideig bolyongtak; a Tábornok Úr megtiltotta neki, hogy használja a túlélési csomag épségben maradt rádió-adóvevőjét. Aztán egyszer csak ráparancsolt, hogy maradjon hátra, eldobta a fegyverét, és egyedül folytatta az utat (a történet befejezése az ország nagyobbik, jórészt felderítetlen részében játszódik. A tájat fekete, üreges, vulkanikus sziklák borították.)

A pilótának nem volt már ideje közbeavatkozni, amikor az indiánok rárontottak a Tábornok Úrra, megkötözték, és szinte azonnal lefejezték (a vallomástevőt utólag megvizsgálták amerikai szakértők is, és jelentésükben azt írják, hogy minden bizonnyal igazat mondott. A jelentés másolata az elbeszélő birtokában van).

Ekkor a pilóta biztonságos helyre húzódott, és üzembe helyezte az adóvevőt: a sugárzott jelek meg a műholdas térképek segítségével hamarosan újabb helikopterek érkeztek a helyszínre.

Ezen helikopterek egyikének pilótája jóval később, meglehetősen részegen – és nem az elbeszélőnek, hanem az elbeszélő valamelyik távoli ismerőseinek – azt állította, hogy mialatt a veszélyesen billegő helikopterrel a fák között manőverezve leszállóhelyet keresett, a plexikupolán keresztül tökéletesen tisztán láthatta a sziklák üregéből a rotor robájára előtóduló indiánokat; még az arcvonásaikat is. És – jelentette ki – nem félelmet látott az arcukon, nem is döbbenetet, hanem hódolatot vagy felismerést.

Aztán megtalálta a leszállásra legalkalmasabb helyet, és – már alig néhány lábnyira a föld felett lebegve – tüzet nyitott az indiánokra a fedélzeti gépágyúból. Mert keselyűisten volt ő, amerikai kiképzést kapott indián pilóta, az bizony.

II.

Előszó a nem létező könyvhöz

„Belegázoltam a mocsárba, és amikor már majdnem ellepett, kerestem egy zsombékot. Nagy gonddal hordtam össze rá mindenfélét: gallyakat, gyomokat és kavicsokat, amiket az iszapba lebukva szereztem meg. Végül apró rovarokat engedtem szabadon a száraz föld-darabon...

Íme, a világ – mondtam magamnak munkám befejeztével –, és most egyetlen mozdulattal megsemmisíthetem...”

(Shaun de Gael: Töredékek)

XI. sz-i arab misztikus: Az írás története

Abbul Abbáz Ahmed al-Búni szerint az első betűket Isten a fényből teremtette. A zöld fény keresztülvándorolt az egész Világegyetemen, átalakult alif betűvé, s ebből jött aztán létre az összes többi betű. Isten minden betűje egy-egy angyal, ebből 14 jó, és 14 gonosz, de szent valamennyi.

Ekkor Isten megteremtette azt a Tollat, amellyel a szent asztalnál a megfellebbezhetetlen sorsot írja az örökkévalóság előtti írrok.

– Írj – mondta Isten a Tollnak.

– Mit írok? – kérdezte a Toll.

– Írj le mindent, úgy, ahogy lesz akaratom szerint.

A Toll pedig a 28 szent betű segítségével megírta a Világ történetét, egészen az idők végezetéig.

A Próféta mondta a következőket: Isten a Tollal először 104 könyvet íratott le, ezek közül is az első volt a Korán. Ezt a 104 könyvet kinyilatkoztatás formájában bocsátotta alá az égből. A többi százban lévő tudást belehelyezte négybe: a Tóra, az Evangélium, a Zsoltárok és a Korán könyvébe. Aztán beletette a fenti könyvek tartalmát mind a Koránba. Ugyanakkor a Korán tudományait tartalmazza az első fejezete (al-Fátiha – „a nyitó szúra”). A Fátihában lévő tudást belefoglalta a szúra-kezdő Baszmala-formulába („a könyörületes Isten nevében”). De a Baszmalában rejtőző tudást tartalmazza a kifejezés elején álló ba' betű, sőt, a betű alatt lévő egyetlen pont is. Ily módon a ba' betű pontja a mindenség foglalatja lett, vagyis mindazé, ami a Koránban és az összes többi égi könyvben megtalálható.

Ám az ebben rejtekező tudás mégsem hozzáférhető az emberek számára. Történt ugyanis a következő: az alif természetellenes gerjedelemre gyulladt a ba' iránt, és vágyai által teremtett Ádám, az első ember. Lelke a 28 szent betű konstellációja volt, arca hamis Koránként tükrözte a Teremtő szavait. Háromszáz évvel halála előtt feltalálta az írást. Később az általa teremtett betűkkel írták le a földön a Koránt, Ádám betűi pedig lévén különbözőek a valóditól, a velük írt szavak nem szólhatnak az igazságról.

– Lehetséges-e – kérdezi Alil ibn Ahmad – megtudnunk az igazságot, ha csak az Ádám betűivel leírt Korán van a birtokunkban? Minden írástudónak arra kellene szentelnie az életét, hogy fellelje az első kinyilatkoztatást, az égből alábocsátottat. Ám meg kell forgatnunk magunkban egy keserű gondolatot: létezik-e egyáltalán az első Korán, annak ba' betűje és annak pontjában a mindenség foglalatja, ha minderről az ádámi jelekkel írt Koránból tudunk, ami szükségképpen hamis?

Lázadók

Kínában egy Wang Mang nevű hivatalnok vette át a hatalmat; külsőre mintha csak a Han dinasztia tagja lett volna. Beköltözött a fővárosi palotába, átrendeztette a kerteket, és reggelenként elégedetten sétálgatott a császári utakon. Az egyszerű emberek továbbra is nyomorogtak: egyes tartományokat aszály sújtott, másutt kiléptek medrükből a folyók, vagy rablók garázdálkodtak a hegyek között. Nyáron is felhős maradt az ég, és a síkságokra fojtó hőség telepedett, télen pedig minden korábbinál kegyetlenebb hóviharok söpörtek végig a városokon.

Wang Mang mindezzel nem törődött, és ha akart volna, akkor sem képes segíteni: hiába követelte meg az isteneknek kijáró tiszteletet, tehetetlen volt a csapásokkal szemben. Történtek azonban törvényteleniségek is – Wang Mang tudtával vagy tudta nélkül –, és bár korábban is jó párszor fordult már elő ilyesmi, néhányan zúgolódni kezdtek: összefüggést láttak a természet pusztító erőinek elszabadulása és az uralkodó személye között, aki az ősi szabályokat figyelmen kívül hagyva hozta meg döntéseit.

Arról sugdostak hát, hogy mindenért Wang Mang a felelős – ám a besúgók feljelentették őket, és ha szerencsájük volt, maradt annyi idejük, hogy öngyilkosságot kövessenek el. De mivel néhányaknak sikerült megmenekednie, a hegyek közé rejtőztek, és a társaikat ért – a császár által hozott, ezért jogos – büntetésben újabb igazságtalanságot láttak.

Ekkor elhatározták Wang Mang hatalmának megdöntését, ami megint törvénytelen szándék volt, hiszen olyan messzire éltek a fővárostól, hogy magát az uralkodót is csak az ezüstpénzekre vert arcmásként ismerték. Ha Wang Mang gyilkosság vagy egyéb bűnök révén foglalta is el a Han dinasztia helyét, arról szükségszerűen nem tudtak semmit.

Mégis azt állították, hogy a Han dinasztia nevében szállnak hadba, és a zászlaik alá tódulók hittek is nekik. Napról napra többen lettek: jött mindenki, akinek elverte a jég a termését, vagy szokatlanul hosszú aszály sújtotta földjeit. És Wang Mang nem törődött velük, hagyta, hogy gyülekezzenek és fegyverkezzenek ellene, majd amikor már fenyegetően sokan voltak, kinevezett ugyan seregei élére tábornokokat, de megtiltotta a támadást.

Ezért katonái elégedetlenek voltak: unták a várakozást, és sorra átszöktek az ellenséges táborba. Wang Mangnak azonban még mindig nagyon sok harcosa maradt, és a hozzá hű csapatokat a főváros körül vonta össze.

Ezek a csapatok aztán napkeltétől napnyugtáig véreztek a falakon kívül, és visszaverték a lázadók rohamait. Egyetlen helyen nyílt csak rés az élő falon, és ott a lázadók fővezérei karddal a kezükben törtek előre. Szerencsésen behatoltak a városkapun, eljutottak a Wang Mang palotáját övező kertekig, hogy megdöbbenve bolyongjanak a bokrok, források, tavak alkotta ligetben: mert a park – mint felismerték – maga volt a birodalom pusztaságaival, bérceivel, tengerpartjaival és megszámlálhatatlan népeivel. Középen pedig, ahol a kastélynak kellett volna állnia, egy férfi várt rájuk. Megértették, hogy ki ő, és megértették azt is, hogy megölhetnék, mert fegyvertelen, kiszolgáltatott. Végül rádöbbenek arra is, hogy a kert csak

ezzel a férfival együtt teljes: nélküle elveszítenék jelentésüket a geometrikus utak. Nem emeltek rá fegyvert.

Másnap reggel a hóhér lecsapta fejük a városfal egy kiugró pontján, miután beismerték hibájukat, és könyörögtek a halálért. A kivégzést hatalmas tömeg nézte végig, aztán a szolgák homokkal itatták fel a vért.

Az éj leszálltakor még egy kivégzésre került sor, de ennek a bakón kívül nem volt tanúja. A halálraítélt belátta, hogy sorsa szükségszerű: noha hitvány vándorkomédiás volt csak, egy estén át úgy viselkedett, mintha ő lenne az uralkodó. És mivel viselkedése szelídítette meg a lázadókat, különös kegyként azt kérte még, hogy nevét örökössé tegyék meg a krónikák.

Wang Mang minden bizonnyal elveti a kérést, ha egyáltalán tudomására jutnak a színész szavai, de a hóhér nem tett jelentést. Hiszen ideje sem maradt rá: a lázadók a győzelem érdekében feláldozták vezéreiket, és tartották magukat fogadalmukhoz, mely szerint aki behódol a császárnak, az nem az ő parancsnokuk már, hanem áruló, és így meg is érdemli az uralkodó által ráért halált.

És kihasználva a sötétséget, megrohanták a palotát; Wang Manggal egy Tu Wu nevű kereskedő végzett.

A herceg és az ország

Han Fei-Tzu, az i.e. 3. sz.-ban élt híres kínai retorikus szerint Wu hercege le akarta rohanni Hu országát, és ezért megparancsolta tanácsadójának, hogy menjen az utcára, az emberek közé, és látogasson el egészen távoli városokba is: a Hu országa elleni támadás szükségességéről kellett meggyőznie az embereket. A tanácsadó Wu herceg legjobb barátja volt, gyermekkoruktól együtt nevelkedtek.

Eleget is tett a kérésnek, és valóban sikerült elhitetnie Wu herceg alattvalóival, hogy mindenképpen el kell pusztítaniuk Hu birodalmát. És az emberek odahagyták a munkájukat, táborokba gyűltek – egész vidékek néptelenedtek el így. Ekkor Wu herceg visszahívatta magához tanácsadóját, aki büszkén lépett be a palota kapuján. Az örök rögtön elfogták, és láncra verték, még mielőtt a herceg színe elé kerülhetett volna.

Másnap nagy nyilvánosság előtt ütötte le a fejét a hóhér (azt beszélik, a tanácsadó az utolsó éjszakán mindent megértett, és megátkozta Wut). Hu országának kémei pedig, akik a tömegben elvegyülve figyelték az eseményeket, hazatérhettek jelenteni: elmúlt a veszély. A kivégzett tanácsadónak a nevét sem volt szabad többé kimondani, mert olyan háborúra uszított – idézi Han Fei-Tzu az uralkodó rendeletét –, ami minden bizonnyal romlásba döntötte volna az országot, így vagy úgy.

A herceg feloszlatta a táborokat, és szélnek eresztette katonáit Hu uralkodója is. És ekkor következett a váratlan támadás: Wu titokban összevont, válogatott csapatai rárontottak a szomszédos országra, és egészen a fővárosig nyomultak előre. Szinte semmilyen ellenállásba nem ütköztek, hiszen Hu birodalma látszólag biztosítékot kapott a hercegség jó szándékáról, és a legkevesbé sem számított a támadásra.

Az ostrom hosszú ideig tartott, és mindkét fél részéről nagyon sok áldozatot követelt. Végül mégis úgy látszott már, hogy a támadók fognak diadalmaskodni, amikor ragály ütötte fel a fejét a táborukban, és a falakon kicsapó védők magát Wu herceget is elfogták. A sereg maradványai hamarosan elszéledtek (alig néhányuk jutott haza élve); a herceget bilincsbe verve vezették Hu uralkodója elé, aki nem kegyelmezett neki. (Wunak pallos által kellett meghalnia.)

A herceg végzetének – állapítja meg Han Fei-Tzu, a retorikus – nem a tanácsadó átka volt az oka (még ha az általa remélt sors teljesedett is be Wun). Nem közönséges árulás történt: amikor a herceg kivégeztette barátját és tanácsadóját, eszközként használta fel. És erre, mint uralkodónak, joga volt. Vagyis a bukás okát másban kell keresni; Han Fei-Tzu szerint abban a rendeletben, ami megtiltotta a kivégzett tanácsadó nevének az említését is, mondván, hogy az általa javasolt háború romlást hozna az országra (az ország és az uralkodó valójában azonos fogalmak).

A rendeletet Wu hercege adta ki, márpedig az uralkodó olyan közel áll az Éghez, hogy egyszerűen nem hazudhat: minden azonnal valósággá válik, amit nyilvánosan kijelent. És ebben, miként következtetésében is, mindenkinek egyet kell értenie Han Fei-Tzuval.

A kalligráfus

Andalúziában élt egy kalligráfus, aki filozófusnak vallotta magát, de azzal kereste a kenyerét, hogy a bazárban az írástudatlan katonák helyett megírta a leveleket. Olcsón és jól dolgozott.

Amikor pedig véletlenül hozzáértő kezébe került az egyik műve, már a leggazdagabbak is csak az ő munkáira voltak kíváncsiak; elterjedt a hír, hogy maga Allah vezeti a tollát, hiszen mintha csak megelevenednének, olyan tökéletesek az írásjegyei. Készített olyan munkákat is, amelyek más alakot formáztak közelről, és távolról nézve megint mást. Senki nem tudta eldönteni, hogy melyiket tekintse az „igazinak”. Egyesek úgy vélekedtek, hogy mindkettő az, mások szerint a rajzok valódi formáját csak Allah pillanthatja meg. A kalligráfus végül gyümölcsöst vett és palotát, és szolgálókat tartott, akik a parancsait lesték.

Később azonban váratlanul felhagyott a munkával, és hamarosan ismét a legteljesebb nyomorba jutott; halála előtt talán még eretnekségre is vetemedett. A fejébe vette ugyanis, hogy azok a finom mintázatú arabeszek, amiket korábban rajzolt, valóban élnek. És úgy gondolta, hogy ha ez így van, akkor borzalmas ez; és borzalmas isten az ő istene is, Allah, aki ezt megengedi. Az örület megfosztotta józan ítélőképességétől, és a kalligráfus levágta a saját jobb kezét.

Amikor a kairói kalifa tudomást szerzett a dologról, költségeket nem kímélve aranyketrecet csináltatott a kalligráfus számára, és a rácsokat az ő arabeszkjeivel díszíttette fel. Ebbe a csodálatos börtönbe zárva szállították volna hozzá a tévelygőt, de az nem bírta ki a tengeri utat, és meghalt.

Azóta Andalúzia is a hitetlenek kezére került; a kalligráfus művei elvesztek vagy megsemmisültek, és egyetlen egy maradt csak fenn: tenyérnyi arabeszk valahai palotája falán. Ez az írás Allah mindenhatóságát dicsőíti. Ma is a csodájára járnak az emberek, de kevesen vannak, akik tényleg megérténék.

Arabeszek

Az az igazság, hogy nagyon régen nem jártam az utcán. Valaha szerettem sétálni; főleg alkonyat után, amikor könnyű beleolvadni a környezetbe – és tényleg nem is vettek észre. Később azonban egyre kevésbé szívesen mozdultam ki: valahogy belefáradtam. Most már el sem hagyom a kastélyt. (Persze az is lehet, hogy nem így történt, de nem ismerek olyan módszert, aminek a segítségével meg lehetne különböztetni az emlékeket a képzelődéstől.)

Az emberek azért továbbra is foglalkoztatnak – megfigyelem őket, és igyekszem gondosan megjegyezni a fontosabb dolgokat. Az ugyanis a végső célom – addig persze még nagyon sok idő fog eltelni –, hogy kidolgozzak egy elméletet (az emberről).

Szeretném például tudni, hogy társas lény-e; igaz, nap mint nap látom, amint csoportokba verődnek, egyszerre indulnak el, és egyszerre állnak meg, ám ez nem jelent semmit. Mert vannak viszont olyanok is, akiket mindig egyedül látok. És nem tudom eldönteni, hogy ezek boldogabbak-e, vagy boldogtalanabbak, mint a többiek. Valójában azt sem tudom, hogy vannak-e egyáltalán érzelmeik; és ismerik-e a boldogságot, ami olyan ritka, hogy én is csak következtetni tudok a létezésére (soha nem tapasztaltam). De ha létezik a szomorúság, akkor feltehetően léteznie kell az ellentétpárjának is: és ezt nevezem én boldogságnak. (Egyáltalán nem bizonyos, hogy az embereket is foglalkoztatja ez a probléma.)

Nem tudtam még eldönteni azt a kérdést sem, hogy valójában milyen az ember külseje – távolról másmilyennek látszik, mint közlel, ez bizonyos. Képzelném azt, hogy csak a távolság változtatja meg az emberek külsejét: változik a perspektíva, a részletek összemosódnak, és így tovább. De feltételezhetem azt is, hogy a változásnak én vagyok az oka: amikor közelebb kerülnek hozzám, valóban másmilyennek lesznek. Egyelőre nem sikerült olyan gondolatkísérletet kitalálnom, ami igazolná akár az egyik, akár a másik elméletet. (Ilyen gondolatkísérlet talán nem is létezik.)

De vannak más gondjaim is: sejtelmem sincsen róla, hogy az emberek az esetek döntő többségében miért beszélnek úgynevezett „arabeszkék”-ről. Legalábbis az én szobámban ez a jellemző (és ugyanúgy nem tudom kideríteni az okát, mint ahogy képtelen vagyok biztos következtetésre jutni az ember külsejével kapcsolatban).

Az idők folyamán egyre több megoldandó probléma merül fel; olykor már majdnem kételkedem benne, hogy valaha is meg fogom válaszolni az összeset – az ilyen napok a szomorúság napjai. De mégis folytatom a munkát: kitartó vagyok, és soha nem adom fel.

Hiszen, ha elkedvetlenednék is, reggel majd ismét megjelennek az emberek – rendszerint csoportosan, és csak néha egyedül. Bejönnek a terembe, ahol lakom; lassan körülsétálnak a fal mellett, aztán már mennek is tovább. Kutatási terveim között szerepel megtudni, hogy miért csak nappal jönnek. Hogy honnét jönnek, hová mennek tovább, és mi célból.

Hasonlóképpen fontos lenne kiderítenem, hogy miért állnak meg közvetlenül előttem, és miért csak olyan rövid időre. (Nem mintha hálátlan lennék: így is sok mindent meg tudok figyelni.) Ilyenkor jól hallom, hogy miről beszélnek – a szavaikat még nem értem egészen pontosan, de nem baj. Egyszer majd sikerül megfejtenem a jelentésüket: napról napra gyűlnek az adatok.

Fémek

Bonyolult műtétet hajtottak végre rajtam – egyike lettem a kevés kiválasztottaknak. A kiválasztottságot szó szerint értem: nem önként jelentkeztem (mint ahogy a többiek sem), és egyikünk sem tudja, hogy miért éppen minket jelöltek ki.

Már az elején sem volt bebeszólásunk az események menetébe: utasítást kaptunk, hogy jelenjünk meg egy meghatározott időpontban egy meghatározott helyen. Akkor elaltattak (engem is, akárcsak a többieket), és mire felébredtünk, valami nehezen megfogható változás ment végbe rajtunk. Rajtam is. Mint utólag elmondták, ekkor hatalmas fémtartályba csapolták le a véremet, utána pedig egy másik fémtartályból folyékony fémekkel töltötték fel az ereim; nekem rézzel, de volt olyan is a kiválasztottak között, akinek higannyal, ezüsttel vagy vassal. A réztartályból réz folyt, a vastartályból vas. A velünk történtek mögött felismerni vélek egy

metaforát vagy egy hasonlatot, de talán tévedek: soha nem árulták el, hogy valójában mire szolgált a műtét. Egy ideig nem is éreztünk semmi különöset.

Azóta csak sétálunk az utcán – szigorúan elő van írva, hogy mikor, hol, kinek és milyen útvonalon kell sétálnia. Soha nem kérdeztünk rá, hogy mi értelme van ennek. Valójában a többiekről sem tudunk sokat; teljesítjük a ránk bízott feladatot, és rendszerint ugyanolyan rosszkedvűek vagyunk, mint a többi emberek.

Árnyékok

Ha fáradt és rosszkedvű vagyok – márpedig ez gyakran előfordul – olyan dolgokat látok meg, amit senki más. Megyek például az utcán, az emberek csoportokba verődve beszélgetnek, és én sehogy sem tudok az arcukba pillantani, de felfigyelek a falra vetülő árnyékukra: nincsen sem kezük, sem lábuk, sem fejük az árnyékoknak.

Ezek egymásnak esnek, és hangtalanul dulakodnak; olykor az egyik összeolvad a másikkal, eltűnik a kavargásban, és nem bukkan többé elő. De az emberek nem látják ezt, beszélgetnek tovább, elrejteneik előlem az arcukat. Nagyon figyelek, és látom, hogy mindegyikük más és más őstől származik: kőszilánk, agyag, őszi falevél. A bőrük durva és repedezett; némelyek talán gonoszul hunyorítanak.

Igyekszem nem tudomást venni erről, de nem tehetek semmit: napról napra kevesebb a barátom, nem is búcsúznak el. Egyikükről már nem is tudom, hol lehet, a másik a tűzben és a salakban lakik; és van olyan is, aki soha nem néz a szemembe. Ha a kövek érezni tudnának, így éreznének az éjszaka és a hő iránt.

Mialatt ezen töprengek, bealkonyodik, és az árnyékok lecsusszannak a falról, hogy az alvókat borítsák be takaró helyett. Mert engem kivéve már mindenki alszik, a testük kihűl: fagyos göröngy, fél kézzel összemorzsolhatom. A vékony és töredezett kéreg alatt most semmi sincsen, legfeljebb annyi mélység, amennyi egy falevél két oldala között elfér, nem több. Talán még annyi sem.

Talán még annyi sem: megyek az utcán, és a házfalakat figyelem. A levegő is lelassulva kering, a fagy a szemem láttára roppantja össze az eget, de nem tehetek semmit: egyedül vagyok. Felemelem a karom, és ha a mozdulat valaha véget ér, akkor karom árnyéka majd a kőből és agyagból épült házak falára vetül.

Az üvegcsiszoló

Foglalkozásom révén van érzésem a filozófiához, ugyanis üvegcsiszoló vagyok. Időm nagy részében végtelenül óvatosan dolgozom: az általam készített üvegtárgyak majd eltérítik a fényt; a fényt, ami anyagtalan és láthatatlan, de láthatóvá teszi az anyagot. Néha arra gondolok, hogy Isten is fénytermészetű. (A levegőben üvegpor szállong.)

Máskor meg azon töprengek, hogy munkám nem Isten akarata ellen való-e, ha egyszer a fény maga az anyagtalan örökkévalóság (én pedig halandó vagyok); de aztán elvetem a kételyt, mert az jut az eszembe, hogy a Földön eleve így rendeltetett el minden. Isten már a kezdetekkor elhatározta, hogy ez legyen a munkám (és esetleg a végzetem).

Mert Zoszimosz, a hétszer nagy is megírta már, hogy a Világ egyetlen egy, kezdettől létező és örökkévaló, mi pedig nem emelkedhetünk fel az ég magasságáig, ahol az égi fény törvényei uralkodnak; ahol a Teremtés befejezett és tökéletes. A földet és az eget nem lehet összehasonlítani.

Hiába csiszolnék hát lencséket, hogy aztán (egymás mögé helyezve őket) közelebbinek látszódjék az ég. Mert bár ezzel a módszerrel valóban megfigyelhetem, amint két vándor, messze a város falain túl, összetalálkozik – szabad szemmel soha nem látnám őket, ez igaz. De azok a vándorok földi vándorok; gőg, hiúság, és megint csak: gőg lenne azt állítani, hogy az égi és a földi világ azonos. Hiszen ha néhányan úgy érvelnének is, hogy pár szépen csiszolt üvegdarab meg a láthatatlan fény segítségével meg lehet pillantani azt, amit különben nem láthatunk; és tapasztalatainkat ellenőrizhetjük is, mert a vándorokat ki lehet kérdezni: valóban akkor és ott találkoztak-e; de minden halandó a földi világ része, hazudhat is. És ráadásul, ha városokat látnék a Holdban meg tengereket, utakat, hegyeket, üvegcsiszolót: soha nem tudnék meggyőződni arról, hogy az isteni fény nem csupán játszik-e velem. Ezért aztán úgy gondolom, hogy az új, kísérleti filozófia hamis és rossz dolog. (Semmi alapja nincsen.)

Vagy kételkedni kezdek magamban: talán én okoskodom hibásan. Hiszen földi ember, Isten akaratából tökéletlen és halandó vagyok. (A munkát azonban ilyenkor sem hagyom abba: Isten akarata teljesedik be rajtam így vagy úgy.)

Esténként pedig néha láthatom a Holdat. Ilyenkor rendszerint az utcákon sétálok, de majd eljön az idő, amikor nem megyek többet az emberek közé. Foglalkozásom révén van érzékem a filozófiához – és hajlok a magányra meg a szomorúságra is.

Abu-Hámid al-Gernáti: Előszó a nem létező könyvhöz

Utazásaim során történt, hogy Derbendtől délre, a Kalakat-hegységbe jutottam. Számos nép él itt, valamennyien muszlimok, és hűen követik az iszlám előírásait – Isten legyen hozzájuk irgalmas.

Számos különböző nyelveken beszélnek, ezek számát csak Ő tudja. A hegyvidék magas csúcsain élnek, ahol nagyon nagy a hideg. Az írástudókat pedig házaikba hívják; így történt velem is. Az emír látott vendégül, és felolvasta nekem al-Muhámili: „A kiegészítő tudás” című művét, majd a következő kérdéssel fordult hozzám:

– Ha valóban annyi helyet jártál be Isten nagyobb dicsőségére, miért nem írod le mind az utazásaid?

Csodálattal töltött el a kérdés, és ekképp válaszoltam neki:

– Valóban csak Allah a tudója, hogy hány helyen fordultam meg eddigi életem során. Ha le akarnám írni utazásaim első napját olyan részletességgel, ahogyan Ő átélnem engedte azt, akkor ez a foglalatosság minden bizonnyal egy egész évi munkámat követelné. És hasonlóképp lenne a második, a századik és az utolsó, utazással eltöltött nappal is. Így hát, ha nem vagyok örökéletű, mint ahogy minden bizonyosság amellet szól, hogy nem vagyok az – óvjon meg az Isten attól, hogy akár csak látszólag is versengjek Vele, aki a leghatalmasabb –, munkámat el sem igen kezdek.

Mert ha életem fonala örökkoszú lenne, akkor hiába foglal magába minden év rengeteg napot, egy teljes évet szánva egyetlen napra és a rákövetkező éjre, mégis megírhatnám művemet. Sőt, papírra vethetném napról napra mindazon emberek életét is, akikkel találkoztam utazásaim során, egy teljes évig írva minden egyes napjuk történetét. És végül megírhatnám őseik, és őseik őseinek történetét is, végigkövetve visszafelé az eseményeket egészen az első emberig.

De mindazon csodák, amiket eddig említettem, csak az örök élet adományának birtokában volnának lehetségesek – amire viszont igaz szívvel nem sóvároghatok, mert csak Allah lehet jogos birtokosa.

De – kérdeztem az emírtől – nem úgy véled-e Te is, hogy ha ezt a könyvet csak az Örökkévaló írhatja meg, akkor minden bizonnyal meg is írta már? És akkor ennek a könyvnek a lapjain fel van jegyezve minden szavunk, kimondottak és eltitkolt gondolataink? Le van írva ez a beszélgetés, és az is, amit majd csak később folytatunk.

És azáltal, hogy Allahról beszélgetünk, szerepel Ő is e könyv lapjain. Ő pedig egy és oszthatatlan, gyarló elménkkel fel nem érhető.

Látjuk tehát, hogy létezik az Isten e mű lapjain; ekkor e könyv maga a valóság. És számunkra nem létezik más, mint azok a sorok, amelyekre Ő, a Mindentudó gondol éppen – hiszen szükségszerűen Isten e könyv írója és olvasója is.

Aztán más szavak ötlenek az eszébe, másokra gondol, és mások beszélgetéseire. És akkor a semmibe hullunk mindannyian.

Nem írhatom meg hát a könyvet, amit kértél tőlem, mert művem az Ő művének torz tükörszilánkjá lenne csak.

Isten legyen irgalmas hozzánk.

III.

Az utazó

„Mindig is úgy gondoltam, hogy nincs értelme az utazásnak. El sem tudom képzelni, hogy bárhol másutt nagyobb biztonságban éreznem magam, mint itt. Ezért nem utaztam eddig, és ezért veszem biztosra, hogy hátralévő életemben nem is fogok soha.”

(Shaun de Gael: Töredékek)

A partsáv

Mindig is gyűlöltem a Szilvesztert, amikor az emberek kötelességüknek érzik, hogy mulassanak és jól érezzék magukat; kötelességüknek érzik, hogy berúgjanak, aztán részegen kóboroljanak az utcákon csak azért, mert úgy képzeli: a Föld most ért keringésének arra a pontjára, ahol tavaly ilyenkor járt. Akkor is lármájukkal verték fel a várost, és akkor sem jutott az eszükbe, hogy közben az egész Naprendszer elmozdult a Nyilas csillagkép irányába – ami viszont azt jelenti, hogy az ostoba önhittséggel ünnepelt, önmagába záródó körpálya valójában hullámvonal, olyan, mint amilyenek az óceán hullámai, ahogy akadálytalanul futnak a nyílt tengertől a partsáv felé.

Hiába voltam azonban tisztában ezzel, és hiába zárkóztam be a szobámba, ha egyszer elhatolt hozzám a ricsaj, a kacagás, a törő üveg zaja: beszivárgott az ablakkeret résein, összezavarta a gondolataimat. Végül kabátot vettem, és lerohantam az utcára, pedig nem volt kedvem a többiekhez hasonlóan tombolni – de hát magányosnak éreztem magam, és ennél még az is jobbnak tetszett, ha másnap undorral gondolok vissza erre az éjszakára.

Odakint felnéztem, és nem láttam a csillagokat, mert felhős volt az ég. Valaki nekem tántorodott, mások itallal kínáltak: kurjongatva, falkában vonultak tovább. Kiáltásuk elnyomta a közeli tenger moraját.

Az emberáramlat uszadékfaként sodort valamerre, házfalakhoz szorultam, petárdák robbantak mellettem. Mindenki az utcára tódult, vakok tapogatóztak és öregek botorkáltak előre, síró kisgyerekek kapaszkodtak szüleik kezébe, fiatalok kiabáltak át egymásnak a túloldalra: az utcákon egy helyben vesztegelt a forgalom.

Így vetődtem el a folyópartra, és néztem a vizet, amint konzervdobozt, szemetet meg újságpapírt görget a nyílt tenger felé – ugyanezt a képet figyelhettem nap mint nap az irodám ablakából is. A piszkos ködben részegek csatangoltak néhány lépésnyire tőlem, az omladozó, szürke falak között. A hideg lassanként a csontjaimig hatolt.

Betértem egy kocsmába, ahol olajosan csillogó testek szorultak egymáshoz, látszólag önálló életre kelt karok gesztikuláltak, fejek emelkedtek ki a masszából és buktak vissza ugyanoda. Száznyelvű káromkodás, átkok, részeg könnyek, a kártyázók izgatott kiáltásai – a hőségtől és a bűztől teljesen elkábultam, és előrefurakodtam a pulthoz, hogy igyam valamit: soha nem bírtam az alkoholt, és az ital most is hamar a fejembe szállt. Tudtam, hogy haza kellene indulnom, mégis maradtam.

Nem volt kedvem keresztültörni a tömegen és a nyirkos utcákon tolongani a részekkel együtt, talán ezért nem indultam el – már nem tudom. Csak arra emlékszem, hogy egy tengerész félig érthetetlen keveréknnyelven a háborítatlan víztükörről beszélt, és arról, hogy

milyen az, amikor egy óceánjáró fedélzetén állva látja valaki, amint a tenger négy emelet mélységben algákat és moszatot sodor, meg különös növényeket, amiket egy vihar tépett ki a talajból, vagy lassú folyamok mosták körül a gyökereiket – talán éppen a legendás és elveszett kontinensen.

Először nem hittem neki – vagy csak úgy tettem, mint aki kételkedik. Először azt mondtam, hogy éppen ilyen kocsmákban szoktak a tengerészek ilyesmit fecsegni: az egész csak mese, az ismeretlen földrész nem létezik, ahol drágakő van, kincsek, rabszolgák, arany. De a tengerész megesküdt rá, hogy igazat beszél, sőt, azt is felajánlotta, hogy tartsak vele, és én igent mondtam, hogy aztán másnapra elfelejtsek mindent, ahogyan azt is, hogy miképp vergődtem haza hajnaltájt a kihalttá váló utcákon keresztül, rosszkedvűen és részegen.

A tengerész azonban másnap este ott volt az ajtóm előtt, és azonnal magával vitt a kikötőbe. Láttuk a hajóórségek felfegyverzett tagjait a behajózásra váró bálák között, de sikerült észrevétlenül eljutnunk a legkülső mólóig. Még mindig azt hittem, hogy rossz tréfa az egész, vagy csapda, és a tengerész társai majd váratlanul rám vetik magukat, és talán az életemet sem hagyják meg – ám minden máshogy történt. A vitorlás aljában gyűlő fekete víz ugyanúgy himbálta a narancshéjat, az elkorhadt fadarabokat és a szemetet, mint ahogy mi sodródtunk észrevétlenül, a folyótorkolaton át, egy óceánjáró nyomdokvizében a nyílt tenger felé.

Aztán napokon át feküdtünk a fedélzetén, és különös keveréknyelven beszélgettünk az ismeretlen kontinensről. A hajót meg sem próbáltuk kormányozni; éjszakánként pedig olyan érzésem volt, mintha az egész Földdel együtt haladnánk a Nyilas csillagkép irányába az olajtól mocskolt tengeren; csak később zúdult ránk a vihar. Függőleges vízfalak, hínár és rothadás szaga borította el a kabint, és az árboc kettéhasadt, hogy mind távolabbra sodródva tőlünk talán előbb érje el a kontinenst, mint mi magunk.

Mert végül kikötöttünk a parton: az ismeretlen kontinens partján, és én a fáradtságtól lázasan kúsztam az eldobált, üres konzervdobozok között a fák felé. Éppen hajnalodott a sötét ég alatt.

És akkor kiáltás harsant, és hallottam a kibiztosított gépfegyverek závarzatának kattanasát, és fénycsóva vágott az arcomba, amikor fel akartam egyenesedni. Szögesdrót zárta el előlem a további utat.

Kétségbeesetten fordultam meg. Talán magyarázatot vártam az útitársamtól, noha tudtam, hogy ő sem érthet semmit. De nem láttam mást magam mögött, csak a szürkén hullámzó tengert.

A kikötő

Hajnal előtt értem el a partot. Mindenütt tüskés, halott bozót; a szél felkapta, és az arcomba szórta a havat. Üldözőim messzire leszakadtak: talán megálltak, hogy egyenek és aludjanak a koporsószőg-fényű csillagok alatt, és az is lehet, hogy fáradtak voltak csupán, nagyon fáradtak, fáradtabbak még nálam is. Pedig ők kövel kirakott, simára csiszolt, kétezer éves utakon jöttek utánam, én pedig térdig gázoltam az iszapban, vagy megfagyott kérgű, szürke dűnékre kapaszkodtam fel, és közben rejtőznöm kellett a fegyverkező, bizalmatlan parasztok elől is. Mert azokat is rám uszították, és valójában sejtelmem sincs róla, hogy kit nem...

Joggal érezhettem hát, hogy az üldözés – tökéletessége révén, meg a háttérben meghúzódó, életemre törő akarat kérlelhetetlensége miatt – szinte metafizikaivá lett; új és más értelmet kapott még az a szerencsétlen véletlen is, amely nem engedett másfelé menekülnöm. Most már nem kell tűvé tenniük értem az egész tartományt, visszavonhatják a keresztutakról és városkapukból a fázósan álldogáló őrszemeket, hiszen vagy rögtön beleölöm magamat egy

szívárványos, dermedt haltetemmel teli pocsolyába, vagy végigmegyek a földnyelven, és nincs tovább: ott a kikötő.

Ha pár száz évvel korábban menekülök arrafelé, valamikor Thomas Nashe ideje előtt, számomra minden egyszerűbb lett volna. Hajóra szállhatok, mert akkor még épek voltak a mólók, nem nötte be a part menti ütegeket folyondárként az eleven penész, és még éjszaka is futottak ki vitorlások – olykor pedig sok-evezősoros gályák. Terhet és kincseket, esetleg rabszolgákat szállítottak – nekem mindegy, azt sem bántam volna, ha mindössze a legközelebbi szigetekig mennek; ha törékeny sajkák csupán, és ott kivetik a hálóikat. Elvégre már ott is kívül lennék a tartomány határain, már ott is bocsánatossá válna minden bűnöm; esetleg furcsállva néznének rám, de nem esne bántódásom. Sőt, akár hőstettnek is vélhetnék óvatlanságomat, ami idáig sodort, akár a folyó az iszapot, amikor a város hatalma az egymással összefonódó politikai és természeti katasztrófák következtében megrendült.

Ekkor ugyanis nem csak a kikötőt övező híres, gigantikus falak omlottak a vízbe, eltorlaszolta azt, amit eddig védtek a háborgó téli tengerártól: a kijáratot, de minden idők legerősebb zsoldosserege is vereséget – kegyetlen vereséget – szenvedett. Pedig Thomas Nashe, a kiváló katona vezette a vasvértes hadakat, és hiába nevezte a háta mögött a „szerencsétlen utazó”-nak számos ellensége, nagyon is értette a dolgát. És hiába fulladt kudarcba minden kísérlete, amikor új földek felfedezésére indult, hiába nem volt képes megvetni a lábát sehol, hogy majd tűzzel-vassal, de leginkább utolérhetetlen hadművészetével hajtsa névlegesen uralkodója, gyakorlatilag a saját hatalma alá a bennszülötteket, mégsem lehetett okolni semmiért. A balszerencse ugyan éppen annyira következetes volt vele, mint ahogy most számomra tűnik törvényszerűnek az üldöztetés és a halál – mégsem verték meg soha nyílt csatában. A döntő ütközetben sem: egy távolról, vaktában kilőtt nyíl fúródott a roham első pillanatában páncélja jelentéktelen repedésén keresztül a testébe.

Aztán a fejvesztett kapkodás, kavarodás, visszavonulás és széthullás: a kikötő sorsa megpecsételődött. A diadalmas győztesnek elég volt egyetlen folyó medrét megváltoztatnia, és attól fogva mindenki tudta, mi következik. Az édes víz elpusztította a part mentén a halakat, és egyetlen tél alatt elképzelhetetlen mennyiségű iszapot borított a kikötőre: a hajók deszkája szétkorhadt, a gazdagabbak hamarosan elköltöztek, a szegényebbek pedig hosszú botokkal turkálták a hordalékot, és évszázadokon át megéltek a benne talált aranypénzek, vérték, fülönfüggők és sosem látott drágakövek áruba bocsátásából.

Lassanként mégis mind elszivárogtak: üresen maradtak a patríciusok valaha nyílt tengerre és Holdra néző palotái, a kertek, az utolsó ünnepség árnyékával: Thomas Nashe síremlékét avatták akkor. Ez máig is sértetlenül áll, noha nincsen már épület, amelynek meg ne roppantak volna tartógerendái, miként a város hatalma a döntő csata után; a dögletes levegőjű folyosókon macskák és patkányok vívják a döntő ütközet mintájára élethalálharcukat.

Nem volt kedvem ezekkel az elvadult teremtményekkel verekedni a pihenőhelyért: inkább a síremlék szélárnyékos oldalán vackolódtam el, ólomszínű köveken a seszínű ég alatt. Aztán fagy, árnyék és lebegés: még álmomban is vártam, hogy értem jöjjenek és elhurcoljanak; álmaimban számtalanszor lettem a foglyuk és áldozatuk. És mindeközben még mindig nem tudtam kiegyezni a sorsommal, mert igazságtalanságnak éreztem, hogy én, aki soha nem öltem meg senkit – állítólagos bűnöm sokkal metafizikaibb természetű holmi gyilkosságoknál –, erőszakkal haljak meg. És még ennél is megbocsájthatatlanabbnak éreztem, hogy éppen ebben a patkányfogóban, melyért leghíresebb ősom áldozta életét, leljem haláloamat, nem pedig az idegen földek valamelyikén, melyeket én fedeztem fel, minden lépésnél kockára téve amúgy nem túl értékes életemet. És most azt kívántam: hagyott volna inkább cserben valamelyik diadalmas és megmagyarázhatatlan vállalkozásomról hazatérőben a csúfondáros vakszerencse, amiről annyit fecsegték velem kapcsolatban a tartományi naplopók. De hiába

vágyakoztam volna erre: dél felé átfagyott tagokkal ébredtem a csorbíthatlanul tökéletes síremlék előtt.

Hallgattam az iszapból feltörő mérges gázok sziszegését, és figyeltem a kövekkel meghordalékkal feltöltött kikötő felett az árnyékokat. Három oldalról az ingovány vett körül, a negyedikről a város, és aznap már nem jöttek értem az üldözőim. És nem jöttek a második, a harmadik, vagy bármelyik más napon: nem jöttek soha.

Tükör

Előző életemben – ha nem csupán álmodom a kikötői mólók éjféli deszkahalmai között – más táj vett körül. De részletekre nem tudok visszaemlékezni, hiába töprengek hanyatt fekve a tompa színű ég alatt: nem látok mást, csak kék füveket.

Néha gondolkodás közben lep meg az álom, aztán felébredek, és a porcos halak továbbra is sötét foltokként keringenek az elsüllyedt hajók gerendavázai körül. De túl távol vannak ahhoz, hogy megfigyelhessem koreográfiájuk részleteit. Pedig mindig is értelmet gyanítottam mozgásuk mögött, magyarázatot, rejtélyeket.

És titok számomra az is, hogyan kerültek oda a roncsok, kikkel volt valaha tele a fedélzetük, és kik várhatták a láthatáron feltűnő sötét sávot, hogy boldogan kiáltsák: föld, és hangtalanul merüljenek el ott, ahol nem torlaszolja el korallzátonyok az öböl bejáratát.

Talán ha elúsznék odáig, sok mindent megértenék. Talán fegyverekre bukkannék: félig a homokba fúródva hevernek, és belepi őket a rozsda, a számtalan tengeri növény, körülöttük koponyák.

Ekkor talán megsejthetnék néhány dolgot a szigetlakókról is. De a víz alattomos, mély és hideg, mint azok a reggelek, amelyek egyikén különös hangokra riadtam fel.

Nagyon sokan voltak, és halkán beszélgetve járkáltak fel-alá a kövekkel teleszórt, kopár dombokon. Nem tudtam, hogyan kerülhettek ide; addigra megvizsgáltam már minden talpalatnyi helyet, és soha nem találtam nyomukat. Vitorláson pedig nem érkezhettek, hiszen újra megszámloltam mind a roncsokat, de ugyanannyi volt, mint előző éjszaka, és ugyanúgy keringtek körülöttük a porcos halak is, saját geometriájuk szerint.

Tanácstalanságomat fokozta a jövevények viselkedése, mert délben, amikor leginkább tűz a nap, ásni kezdtek, és meg sem pihentek alkonyatig. Pusztá kézzel vájtak alagutakat a sziklák közé, falban végződő, vak folyosókat és ferde falú kutakat, melyeknek alján nem csillogott víz. Aztán eltűntek a járatokban.

Lassanként megszoktam őket, mintha a tájhoz tartoznának, nem törődtem velük, amint sután járkálnak a durva, halott, kék fűcsomók között. Sőt, lemerészkedtem útvesztőrendszerükbe is, ügyefogyottan tapogatóztam előre, és kezem néha a testükhöz ért. (Nyelvüket nem értettem, még azt sem tudtam megállapítani, hogy marasztalnak-e, vagy el akarnak küldeni, amikor hozzám fordulva magyaráztak.)

Olykor pedig ők jöttek el hozzám. Tétován mentek végig a mólón, és végül mindig ugyanannál a deszkánál álltak meg. Sokáig nem csináltak semmit – vagy legalább számomra tetszettek mozdulatlanak –, majd valamelyikük farigcsálni kezdte a pallót, és a többiek dermedten figyelték. Ilyenkor leskelődtem: óvatosságra készített viselkedésük. Megtörtént, hogy felfedeztek, és minden tevékenységüket félbehagyva visszatértek járataikba – mintha nem is ők lettek volna azok, akiket nap közben unott közönnyel kerültem el.

De ha nem vettek észre, akkor a faforgácsot apró kupacokba gyűjtötték, és meggyújtották. Kék füst szállt fel, a parázs pedig sokáig izzott, mindig más helyen pörköelve meg maga alatt a deszkát, és lassanként valamiféle alakzat rajzolódott ki az elszenesedett pontokból.

A hamut a szél söpörte a vízbe, egészen az utolsó napig: ekkor egyetlen jövevény bújt csak elő az alagutakból, és nem égette el a fadarabokat, hanem beleszórta a tengerbe. Aztán sietett vissza a többiekhez.

Én pedig a mólón ülve néztem, ahogy a forgácsok előbb össze-vissza hánykolódnak a hullámokon, majd váratlanul csoportokba rendeződnek, szétválnak, újabb ábrákat mintáznak magukból, és átrendeződnek megint. Persze lehet, hogy csak képzeltem mindezt, mert már lázas voltam, és az egész testem tüzelt.

Reggelre elhatalmasodott rajtam a betegség, és napokig verítékben hánykolódtam. Álmaimra nem emlékszem.

Felépülve pedig hiába bolyongtam be a sziget minden zugát, az idegeneket nem találtam sehol. És hajlamos lettem volna képzelődésnek vélni korábbi ittlétüket, ha nem bukkanok rá megint a föld alá vezető, üres járatokra. A leghosszabb – feltételezésem szerint – egészen a hajóroncsokig futott. Ha a falhoz szorítottam a fületem, hallani véltem a tenger moraját.

Hamar túlléptem azonban az érthetetlen dolgokon, mert a távolban feltűnt egy hajó. Sírtam örömömben, rohagáltam a homokos parton, és ordítottam, hogy felhívjam magamra a figyelmet. És talán észre is vettek, mert a vitorlás a sziget felé fordult, hogy majd ébredés előtti álomként lebegjen keresztül a víz alatti zátonyok labirintusán, ahol árnyékától megriadva menekültek a porcos halak.

Aztán leeresztették a horgonyt, és egy csónak indult a szárazföld felé. Matrózok ültek benne, mindegyikük fegyvert szorongatott.

Mire kikötöttek, már ott voltam mellettük, térdig a vízben, de ügyet sem vetettek rám. Hiába magyarázkodtam, hiába könyörögtem: nem értették szavaimat, és én sem értettem őket. Pedig annyira ismerős nyelven szóltak egymás között, hogy meg mertem volna esküdni: én is így szoktam beszélni magamban. És durván eltaszítottak, amikor a csónak peremébe kapaszkodtam: mindennél jobban szerettem volna velük menni, de nem engedték.

Lövésre kész puskával járták be a szigetet: néha ujjongva, máskor rettegve kiáltoztak egymásnak. Aztán alkonyatkor visszaeveztek a hajóra.

Másnap hajnalban vitorlát bontottak, és láttam, ahogy néhány perc múlva hangtalanul elsüllyed a hajó. Gyönyörű volt, méltóságteljes, és senki nem menekült meg róla. (Hamarosan körülvették a porcos halak). És én biztos voltam benne, hogy megtaláltam a magyarázatot.

Naphosszat az alagutakban rejtőztem, majd éjszaka kimerészkedtem a mólóra, és kőkéssel apró darabokat hasítottam le az egyik deszkából, hogy elégessem a forgácsokat. A pallón kirajzolódó, szenes foltokban ismeretlen ég csillagképei jelentek meg: elrendeződésükben a porcos halak mozgásának rendszerét véltem felismerni, s ugyanezt láttam a vízbe hajított forgács hánykolódásában is.

Aztán a leghosszabb járat végéből odagörgettem egy követ, hogy az óceán hullámai összecsapjanak felette. Aztán leültem a mólóra, és vártam, és azt képzeltem, hogy most el fog pusztulni a világ. De még mindig nem értettem semmit.

A megfigyelő

A diófa alatt fekszem, és fejemet a törzsének támasztom, hogy jobban lássak. Az ég egyenletesen szürke, szinte matt, az arcom előtt pedig zöld, éneklő döglegyek keringenek. Valamikor régen azt olvastam, hogy a diófák alatt nincsenek legyek – ez persze nem igaz. Nem baj, nem érdekes. És az sem baj, hogy nem emlékszem, mikor és hol olvastam volna ezt – de biztosan nagyon régen lehetett.

Mostanában ugyanis már egyáltalán nem olvasok: fejemet a diófa törzsének támasztom, hogy jobban lássak, és figyelek. Nem csak az ég szürke, hanem a láthatár is; kissé odébb kezdődik a mocsár, helyenként derékig ér, másutt nyakig, és van, ahol egészen mély. Fát nem látok sehol, és hátrafordulnom sem érdemes: túl sokszor fordultam már hátra ahhoz, hogy tudjam, az ellenkező irányban sincsenek fák. És különben is: arrafelé kell figyelnem, amerre most nézek. Ha már nagyon zavarnak a legyek, elhessegetem őket, de néhány perc múlva úgymint visszatérnek.

A mocsár felé félúton van egy bokor, ott talán kevesebb lenne a légy, de ez a bokor egy kisebb horpadásban nőtt, a talaj állandóan nyirkos, meg nem is látnék olyan messzire, mint a diófától, ami alacsony domb tetején áll. Az viszont tényleg nem számít, hogy hol lennék közelebb az égbolthoz, mert már jóval korábban arra a következtetésre jutottam, hogy az ég mindkét helyről egyforma messze van. Ami pedig a legyeket illeti: előbb-utóbb ott is rám találnának.

Ha számba veszem a lehetőségeket, akkor szóba jöhetne még a sík terület: szürke fűcsomók, a talaj némiképp egyenetlen. De ez a lehetőség csak elméletben létezik: a legyek ugyan – és ezt biztosan tudom – nem jönnek utánam, ám éppen amiatt, amiért nem szeretik a túlságosan nagy, nyílt területeket, én sem lennék biztonságban. Ezt határozottan érzem, amikor valamiért be kell járnom a sík részre; annak ellenére érzem, hogy közben fölfelé figyelek, és előre, a mocsár felé. Vagyis állandóan van valami dolgom – így aztán az is érthető, hogy miért nincsen időm olvasni.

Olykor azért alszom valamennyit: hirtelen fáradtság tör rám, már a legyek sem zavarnak, noha az utóbbi időben egyre szemtelenebbek – leszállnak a kezemre, és végigmásznak az arcomon. De amikor nagyon fáradt vagyok, nem hessegetem el őket, csak elalszom, és álmodom.

Mindig nyitott szemmel álmodom: látom a bokrot félúton a mocsár felé, az arcom előtt keringő legyeket és a mocsarat is, a láthatárt. Álmomban is a diófa alatt fekszem, fejemet, hogy jobban lássak, a törzsének támasztom. Az ég egyenletesen szürke, szinte matt.

A város, a tenger, a Hold

1. A bálvány

Egy régi bálvány van a birtokomban: előttem ismeretlen fajtájú fekete, kemény fából faragták, és körülbelül tíz hüvelyk magas lehet. Félig elkorhadt – talán hamisítvány, de valószínűbb, hogy nem az. Sőt, tulajdonképpen meggyőződése, hogy az eltűnt városok egyikéből származik.

Egy angol hozta magával az őserdőből; már nagyon beteg volt, és néhány nap múlva meg is halt. Valami ismeretlen láz végzett vele.

A temetési költségek fejében elárverezték azt a pár dolgot, amit nála találtak. A bálvány egy bőrzsákból került elő, és én ajánlottam érte a legtöbbet, tehát most ott áll az íróasztalomon.

Jobb kezét maga elé nyújtja, a balt pedig könyékben behajlítva tartja a feje fölé. Feltételezem, hogy a mozdulat szakrális jelentőséggel bír, de biztosat nem tudhatok: több szakembert is megkérdeztem, ám ők sem tudtak semmit. Általában azt a választ kaptam, hogy nem is érdemes a foglalkozni a kérdéssel.

Arra sem talált senki magyarázatot, hogy miért hozta magával az angol a bálványt – pedig valamiért fontos lehetett neki: amikor már nagyon legyengült, inkább a fegyvereit, a távcsövet és a ruháit dobálta el.

De olykor arra is szoktam gondolni, hogy már beteg volt, amikor visszaindult, és maga sem tudta, hogy mit csinál – mint ahogy én sem tudom, hogy tulajdonképpen miért is kellett nekem annyira ez a szobor. Hogy miért nem a kését vagy az óráját vettem meg – nem mintha bármelyikre is szükségem lett volna.

Elvégre mindenem megvan: van mit ennem, és kellemesen el tudom tölteni az időt. A házam viszonylag tágas és hűvös; egy korábbi ház alapjaira épült: hatalmas, habarcs nélkül összeillesztett kövekre. A régi részt most pincének használom: fölötte van a dolgozó- és a hálószoba. Ott mindig biztonságban érzem magam.

Ablakaim a tengerre néznek, és az alapzat a legerősebb földrengést is kibírná. És a kövek ugyanolyan feketék, mint a szobor.

2. Az expedíció

Éjfél felé ébredtem fel: telihold volt. A legnagyobb hullám dőndülve csapódott a hajópalánknak, aztán visszahullott a tengerbe. A víz sós permettel szórta be az arcomat.

Ahogy felültem, láthattam a fedélzetet és a fejem felett megfeszülő vitorlákat: az egyre erősödő északnyugati szél továbbra is fújt, és a tenger ugyanolyan fakó volt, mint eddig. Egyedül voltam a fedélzeten.

Tőlem bal kézre egy kötélfeszítő bak nyikorgott, és amikor jobbra fordultam, megpillantottam egy szigetet, egy torony vagy egy hajó sötét körvonalát. De már el is maradt mögöttem, még mielőtt elővehettem volna a távcsövet.

Ezt egy vaspántos ládában tartottam, a főárboc tövében, mellette egy kisebb, a padlóhoz csavarozott dobozban a kronométer. A fémtárgyak már elkezdtek rozsdásodni.

A hajófenékben pedig ballaszt: élelmiszer és édesvíz; a víz napról napra poshadtabb lett, mind ihatatlanabb. Valamiért – nem tudom, miért – nem voltak patkányok a hajón. És viharadarakat sem láttam soha, és halakat sem. Közel és távol én voltam az egyetlen élőlény.

Persze még mindig megkereshettem volna a messzelátót, bár nem volt hozzá kedvem: még mindig éjfél volt, még mindig telihold. És hiába próbáltam volna visszaaludni is, olyan erősen hullámozott az óceán.

De ezen már nem is csodálkoztam: minden teliholdkor viharba kerültem, a repedéseken keresztül pedig beszivárgott a víz – és másnapra mindig elcsitult a vihar.

Olyankor elővettem a ládából a kronométert, hogy felhúzzam, és a távcsövet, hogy a látóhatárt figyeljem vele. De bármennyire vigyáztam rá, a távcső lencséje egyre karcosabb és homályosabb lett.

És persze a kronométer is kezdett pontatlanul járni – vagy az is lehet, hogy csak én képzelem, hiszen a mutatók állását nem volt mivel összehasonlítnom. Így aztán talán tényleg

képzeliődés lehetett az a pillanat, amikor hiába szorítottam a fülemhez a kronométert: nem hallottam a ketyegését.

Nagyon hosszú ideig tartott ez így, csak a hullámok döndültek a hajópalánkhoz; és a szemhatár ugyanolyannak tűnt szabad szemmel, mint távcsövön keresztül. A tenger élettelen és szürke volt.

Aztán megint hallottam, hogy a kronométer jár – a szél továbbra is egyenletesen fújt északnyugat felől. Sehol nem látszott sem sziget, sem élőlény, sem hajó, sem torony – és már a Hold sem látszott sehol.

3. Ellentétek

Egész napokon át alszom: néha átalszom az éjszakát is, és a rákövetkező napot, aztán egyszerre csak felébredek. Odakint ilyenkor rendszerint már alkonyodik, vagy már este van vagy éjszaka, és magasan áll a Hold. Nap közben soha nem ébredek fel.

De azért tudom, hogy délben nagyon meleg lehet, mert ha a ház vastag falaira szorítom a kezem, akkor érzem, hogy még mindig langyos a fal. De soha nem pillantom meg a Napot, még alkonyatkor sem, bár alkonyatkor gyakran tiszta, és csak néha párás az idő. És általában csend van, és esetleg szabad szemmel is elláthatnék egészen a tengerig.

Máskor viszont hiába megyek fel a toronyba, hiába állítom be a távcsövet; mégsem tudom megkülönböztetni egymástól a tengert és a láthatárt. Olyankor nem látom a város tornyait sem – azét a városét, ami emlékezetem szerint a legközelebb van hozzám, és ahonnét meredek, gyomokkal benőtt kaptató vezet a házamig. Nem is tudom, hogy mikor mentem rajta utoljára végig – meg minek is mentem volna a többi ember közé, amikor a házam pincéjében felhalmozott élelmiszerkészlet több emberéletre is elegendő lenne, én pedig egyedül vagyok.

A pincébe egyébként hasonlóan tekervényes utak, átjárók és lépcsők vezetnek, mint a városba, és néha azt képelem: végigjárni is ugyanannyi időt jelent, mint végigjárni a városba vezető utat.

Pedig a város és a tenger is sokkal messzebb van a pincénél, ahová havonta legalább egyszer lemegyek – és tulajdonképpen abban sem lehetek egészen bizonyos, hogy a város meg a tenger léteznek egyáltalán. Hiszen előfordulhat, hogy hiába állítom a maximális nagyításra a távcsövet és hiába figyelem a horizontot egész éjszaka, egyiket sem tudom megpillantani.

A tengernek mégis ott kellene lennie: emlékszem, hogy mellette halad el az az ösvény, ami közvetlenül a házam előtt ér véget. A város viszont mindig sötét: mindegy, hogy milyenek a látási viszonyok, és az is mindegy, hogy szabad szemmel vagy távcsővel figyelem-e. Mintha csak soha nem is lakott volna ott senki – de ezt nem hiszem el, mivel én is onnét származom.

Ott is ugyanolyan vastagok voltak a házfalak és éjszakánként ugyanolyan langyosak, mint itt; és ott is egész napokon át aludtam, és éjszakánként, ha felébredtem egyáltalán, ott is távcsövön keresztül néztem a Holdat. És soha nem mentem ki az utcára és soha nem találkoztam senkivel. A ház pincéjében ott is több emberéletre elegendő élelmiszer volt.

Aztán önmagam számára is váratlanul elhatároztam, hogy felköltözöm a hegyre, ahonnét megfelelő időjárás esetén megpillanthatom a tengert. De hogy miért vált ez olyan fontossá nekem, arra már nem tudok visszaemlékezni – csak az jut az eszembe, hogy amikor elindultam, akkor is éjszaka volt; és az, hogy több napon át aludtam indulás előtt. És még az is az eszembe jut, hogy út közben hallottam a szikláknak döndülő hullámokat, és aznap éjszaka semelyik ablakban nem égett a fény. És akkor is magasan állt a Hold.

A város, a tenger, a Hold

Olyan hosszú ideig voltam egyedül, hogy a legtöbb dolgot elfelejtettem – éppen annyira elfelejtettem, mintha nem is tudtam volna soha. És hosszú időn keresztül nem csináltam semmit; feküdtem az ágyamon, és aludtam, és ha éjszaka felébredtem, akkor lesétáltam egészen a tengerig, hogy megnézzem a partra vetődött uszadékfákat. Néha egészen különös alakúak is voltak közöttük: sötétek, korhadtak, nedvesek. Alig könnyebbek a víznél.

Ezeket összegyűjtöttem – mostanra azonban nem is emlékszem, hogy hová rejtettem el őket. Egyetlen van csak meg közülük, és az is csak azért, mert magammal vittem a házba; talán egy hajó orrdíszje volt – most mindenesetre ott áll az íróasztalomon. Ritkán gondolok rá, annyira megszoktam, hogy már észre sem veszem, pedig elképzelhető, hogy sokat ér – és az is elképzelhető, hogy értéktelen fadarab. Nem tudom.

És ugyanígy nem tudom azt sem, hogy mit láthatnék, ha nem lenne állandóan borult az égbolt, és használni tudnám a műszereket – azokat a régi és furcsa műszereket, amiknek lassanként már a nevére sem emlékezem. És soha nem pillantom meg a legközelebbi várost sem, pedig sejtem, hogy éjszakánként merről kellene látszaniuk fényeinek. Biztosat persze nem tudhatok.

Így aztán néha arra gondolok, hogy már nagyon régóta nem lakik ott senki, és az odavezető ösvényt – ha volt olyan egyáltalán – minden bizonnyal benőtte a gyom. De tulajdonképpen mégis elindulhatnék egyszer a tengerrel ellentétes irányba: arrafelé.

Az utazó

Az utazó egy kerthez ér: már esteledik, és a kert fölött alacsonyan áll a Hold. A kertben pedig, a fűvön, hatalmas, fehér kőgolyó – körülötte kisebb kőgolyóbisok hevernek látszólag szabálytalanul elszórva a fűben. Az utazó egy pillanatra megáll, egy pillanatra úgy tűnik neki, hogy a látszólagos rendezetlenségben mégis van valami rend, csak nem tudja még, hogy micsoda. Belép a kapun. A fű nedves a lába alatt.

A ház felé haladva látnia kell, hogy mindent felvert a gyom, az ablakok bedeszkázva, az idő lehűlt. Az utazó hosszan kopogtat; dörömböl az ajtón, senki sem mutatkozik, az utazó megkerüli a házat, hátul nincsenek ablakok: minden ablak a kőgolyók felé néz. Lassanként teljesen besötétedik. Dér lepi be a füvet.

Az utazó visszatér a kertbe, körüljárja a kőgolyókat, a középén lévő a legnagyobb. Az lehetetlen, hogy ne lenne valami értelme, gondolja az utazó, figyelmesen vizsgálja őket, megpróbálja megbecsülni súlyukat, átmérőjüket, egymástól és a háztól való távolságukat. Már magasan jár a Hold, és az utazó fájni kezd, tulajdonképpen szállás után kellene néznie – de talán mindjárt rájön a megoldásra, aztán indul is tovább.

Megint körüljárja a házat, megint bekopog, talán már éjfél is elmúlt; az utazót megdermeszti a hideg, és álmos és dühös, de nem hajlandó otthagyni a kertet. Pedig nem nyit ajtót senki – sehol senki, aki megmondaná, mi lehet ez. Kőgolyóként függ feje felett a Hold.

Hiába marad a kertben egészen hajnalig, nem ért meg semmit, nem jön rá semmire. Alig áll a lábán a fáradtságtól, lemegy a Hold, utólag nem is fog emlékezni rá, hogyan jutott el a legközelebbi lakott helyig, ahol dérral borított, üres kertre nyílnak az ablakok. És felébredve nem emlékszik már a másik kertre és a másik kertben lévő kőgolyókra; arra sem, hogy meg akarta fejteni a jelentésüket, és arra sem, hogy ez nem sikerült.

Felébredve nem emlékszik semmire, a titok nem nyugtalanítja: utazik tovább.

IV.

Kényszerelméletek

„Elhatároztam, hogy könyvet írok a gyilkosságokról, és ismertetem az összes lehetséges módszert. Gondolom, lesznek közöttük egészen kifinomultak és nagyon kegyetlenek is... és olyanok, amiket utólag teljesen lehetetlen felfedezni, mert egyáltalán nem marad nyomuk. A legjobban az ilyen gyilkosságokat szeretem.”

(Shaun de Gael: Töredékek)

Albrecht Kensius: A bukás

Könnyű dolga van a teológusoknak és a csillagászoknak, mert egy állandó világegyetemmel foglalkoznak, amely, ha változik is, általában az isteni vagy természeti törvények által megszabott utat követi...

A kémkedéssel, amit én emeltem a tudomány és a művészet együttes magasságaiba, mert előttem olyan rendszertelenség uralkodott benne, mint az asztrológusok magyarázó álmaiban; a kémkedéssel más a helyzet.

Itt minden bizonytalan és örökkön változó, és ha valamire megtanított egyáltalán a sok évi munka és tapasztalás, akkor azt kell állítanom, hogy maga a valóság ilyen, vagyis: itt mutatkozik meg kendőzetlenül az, hogy a csillagrendszerek, melyeknek parányai vagyunk, nem fejthetők meg teljesen...

A világ felépítése ugyanis nem haladhat a bonyolulttól a sokkal egyszerűbb felé: legfeljebb arról lehet szó, hogy a nagy már túlságosan is nagy, és mi hozzá képest törpék vagyunk, és ezért hajlamosak vagyunk azt képzelni, hogy – csak mert a nagynak legfeljebb körvonalait képes észrevenni rövidlátó szemünk – az nem is lehet más, mint amit róla gondolunk...

Márpedig elég szemügyre venni azt a néhány embert, aki benépesíti a földgolyót, és akiknek száma a csillagok számához viszonyítva nem több a semminél, és látni fogjuk, hogy milyen bonyolult zűrzavarban élnek egymás mellett a nekik rendelt idő alatt. És éppen ebből következik, hogy ha lehetetlen az emberek összességét – legyen jó vagy rossz a cél – ellenőrzésünk alatt tartani, akkor a mindenség szükségképpen ilyen. De ekkor igaz az is, hogy az emberiség viszont mintegy lenyomata vagy hasonmása a fölöttünk lévő ég rendszereinek, és ezért lehetséges a halandókkal kapcsolatban is elvégezni bizonyos vizsgálatokat; mintha kutatásunk tárgya a tudományhoz tartozna...

Művészetről viszont azért beszélhetünk, mert a művészet nem más, mint próbálkozás arra, hogy felhasználjuk a bennünk tükröződő világot a rajtunk kívülálló dolgok megragadására; és mivel ilyenkor nem önnön parányiságunk kap szerepet (hanem az, hogy mégis, lévén részei a mindenségnek, annak hasonmásai vagyunk), ez a kísérlet néha sikerülhet is...

Mert nyilvánvaló, hogy a kémkedésben túlságosan sok az összetevő ahhoz, hogy csupán az adatokra támaszkodva juthassunk előrébb: kiépítettem egy rendszert, aminek a hálószelei az emberek, de ők – bonyolultságuknál fogva – megbízhatatlanok. Soha nem lehetek biztos semmiben, egyetlen ember megingása vagy árulása végletesen eltorzíthatja a világról kapott

képet, és még ha minden az előzetes elvárásokkal is lenne összhangban, akkor sem lehetetlen, hogy az ellenség hamisítja meg a jelentések minden szavát.

Sokáig azt hittem, hogy a bajokat egy megfejthetetlen titkosírás, vagy egy, külön erre a célra kidolgozott nyelv szüntetné meg, ám ekkor az ellenem kémkedőknek elég lenne kulcsembereim bizalmába férközniük, vagy észrevétlenül a sajátjukat állítani a megfelelő helyre, és én máris elvesztem...

A kémkedéshez szükség van a tudomány segítségére, hogy matematikai szigorral építhessem ki a hálózatot; ez a hálózat azonban a felsőbb törvényeknek engedelmeskedve megbízhatatlan lesz. És alapjául szolgál annak a művészetnek, aminek egyedüli forrása én vagyok, mert én hozok az ellentmondások dacára is helyes döntéseket, magam sem tudom, hogyan...

Mást és más ért a nagyság alatt a kicsi és a nagy: a hangyák hatalmas birodalmait egy zápor pusztítja el, az ember ellen Isten negyven napos esőt bocsátott alá.

És ugyanígy: a kicsik által teremtett rendszer máskor éri el azt a méretet, amikor a művészet is kudarcot vall; és másszor következik el ez a pillanat, ha létrehozói nagyok. Nem tudom, hogy a lehetségeshez képest inkább vagyunk-e kicsik, mint óriások (bár sejtésem szerint inkább a parányok rokonaink), azt azonban bizonyosan tudom, hogy az általam teremtett rendszer és világ elérte kiterjedésének végső határait, és ennek szükségszerű következménye volt a bukás.

Vagyis sem nekem, sem másoknak nem volt ebben semmi szerepe, hanem maga a világ ilyen.

Anton Veurgen: Természettörvény és valóság

(részletek a XX. fejezetből)

Bármennyire közhelynek számít, mégis igaz, hogy előfordul: egy különösen kiemelkedő gondolkodó olyannyira megelőzi korát, hogy nagyságát csak halála után ismerik fel. Ez volt annak idején Hamel sorsa, aki a fizikai törvények alapvető szimmetriáját vette észre, és furcsa módon ugyanez jutott osztályrészül Robert Lacronnak is, aki pedig egy sokáig kallódó és elfeledett dolgozatában arról írt, hogy a szimmetriasértések is szimmetrikusak...

Lacron két különböző okra vezette vissza azt, hogy felébredt az érdeklődése a téma iránt: korai kozmológiákról szóló tanulmánykötetéhez folytatva kutatásokat, olyan idegen *(egyes feltételezések szerint zuuni – a szerk. megjegyz.)* nyelvű szövegre bukkant, amit gyakorlatilag sem elolvasni, sem megfejteni nem tudott, de annyit azért megfigyelt, hogy itt nem a szimmetria számít elsődlegesnek, mint ahogy az általunk beszélt nyelvekben szokásos (hiszen ha azt mondjuk, hogy szimmetria – A-szimmetria, akkor úgy érezzük, hogy a szimmetria az elsődleges), hanem az aszimmetriát (voku=szimmetria; quvoku=aszimmetria, ahol a 'qu' feltehetően fosztóképző); de ekkor még nem kezdett a problémával foglalkozni.

Később azonban arra a következtetésre jutott, hogy a kozmológiai modellek létrejöttében jelentős szerepet játszottak már rögtön megjelenésük után a különböző evolúciós elméletek (Thorpson, Liebich, stb.), és azzal a kérdéssel találta szembe magát, hogy az élőlények alapvető szimmetriájának matematikai vagy matematikán kívüli okai vannak-e. Lacron ugyan bizonyos mértékig elképzelhetőnek tartotta, hogy a külső alakban megjelenő szabályosságnak nem biológiaiak a forrásai, mégis belekezdett egy egyszerű kísérletsorozatba, amely a struktúrák fejlődését vizsgálta. Nagy megdöbbenésére azt kapta eredményül, hogy a vizsgált szimmetria igen nagy (a bizonyosságnak megfelelő) valószínűséggel nem matematikai eredetű. Ekkor eszébe jutott, amit a különben megfeythetetlen nyelvnél figyelt meg, és arra gondolt, hogy megfelelő eszközökkel meg lehetne próbálni túllépni a nyelvben gyökerező, a szimmetriát elsődlegesnek tekintő felfogáson...

Lacron nem egészen egy év alatt dolgozta ki elméletét, mely szerint a Világegyetemben az aszimmetria alapvetőbb a szimmetriánál, és a szimmetria ennek speciális torzulása esetén lép fel. A hipotézis bizonyos hierarchizáltságot is mutat; ennek következménye az az állítás, hogy a szimmetriasértések viszont megint szimmetrikusak meghatározott rendszerekre. Fontos azonban tudnunk: Lacron sosem állította, hogy a szimmetria-aszimmetria rétegeltségében a sorrend monoton ismétlődik, vagyis: szerinte az aszimmetriából létrejövő szimmetriák sérülései (aszimmetriái) szimmetrikusan helyezkednek ugyan el, de nem jelenthetjük ki, hogy az ezt követő aszimmetria felett megint szimmetriára bukkanunk, mégpedig azért nem, mert jelenlegi ismereteink szerint ez az állítás már egyszerűen nem értelmezhető...

Lacron elméletére a gyakorlati bizonyítást az őt követő tudósnemzedék adta meg (Lersy-Katsel kísérletek)...

Johann Andrigas szerencsésebb volt Lacronnál: még életében elnyerte új elméletéért a Littmarsky-díjat...

Goedel óta köztudott, hogy egy megfelelő bonyolultságú rendszerben szükségképpen vannak olyan pontok (kijelentések), melyeknek igaz vagy hamis volta nem dönthető el (illetve csak önkényesen állapítható meg). Andrigas feltűnéséig azonban ezt kizárólag a formális felépítésű rendszerek tulajdonságának tartották, azaz úgy vélték, hogy ez nem a valóság, hanem a valóság leírhatóságának alaptulajdonsága...

Andrigas megfelelő matematikai eszközökkel be tudta bizonyítani, hogy a valóság – függetlenül a leírás módjától – nem ábrázolható ellentmondásmentesen, mert maga a valóság nem lehet ellentmondásmentes. Ezt a viszonylag egyszerűnek tűnő kijelentést persze nem könnyű elfogadni, mert sérti például az okság sokáig alapvetőnek tartott elvét...

Az Andrigas-tételből számos, érdeklődésünkre méltó dolog következik (*például az is, hogy a szimmetria-aszimmetria rétegződése sem monoton ismétlődik – a szerk. megjegyz.*); mi most csak néhányat foglalkozunk.

A Világegyetem eleget tesz a bonyolultság követelményének, és így szükségszerűen fellépnek benne olyan jelenségek, melyeket hétköznapi szóhasználatlaltal csodának nevezünk, mert a bármikori tudomány keretei szűkek az értelmezésükhöz (illetve az értelmezések csak önkényesek lehetnek, és az adott jelenségről még az sem dönthető el, hogy egy vele kapcsolatos állítás igaz-e vagy hamis. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy arról sem szerezhetünk tudomást, hogy a kérdéses jelenség létezik-e egyáltalán a valóságban, mivel bármilyen kérdésfeltevés értelmetlen).

A fentiek értelmében nyilvánvaló, hogy mivel az emberi agy is rendelkezik a megfelelő bonyolultsági fokkal, a matematika, lévén a gondolkodás által létrehozott szabályok rendszere, az Andrigas-tétel miatt nem lehet ellentmondásmentes (és ezek szerint a Goedel-tétel csak az Andrigas-tétel speciális alosete).

Megint a fenti tételből következően mindenkor lehetetlen lesz az ember – vagy az embercsoportok – viselkedését pontosan leíró elmélet megalkotása...

Andrigas – mint egy kevésbé ismert írásából kiderül – az általa felfedezett törvény legtisztább megnyilvánulásának a művészetet tartja, mert ott a gondolkodás öntörvényű jelenségeit nem korlátozzák olyan merev szabályok, mint a matematika. És valóban: az Andrigas-tétel ismeretében érthetővé válik, hogy a kritika és az esztétika miért csak utólagos véleményalkotásra képes, azaz: miért elképzelhetetlen az, hogy valaki olyan értékrendszert állítson fel, amelynek alapján lehetővé válna kiemelkedő művek létrehozása. És ez egyben minden kritika és esztétika jogosulatlanságát is jelenti.

Kényszerelméletek

Mint közismert, az Occam-elv azt mondja ki, hogy nem szabad a létezők számát fölöslegesen szaporítani, vagyis egy tudós az elmélet megalkotásakor azt a hipotézist kell válassza, amelyik a legkevesebb feltételezésre épül.

Ulrich Rosemayer, a neves tudománytörténész, korai tanulmányában („Az ismeretlen új térképei” címmel) az e témával kapcsolatos észrevételeit foglalta össze.

Ezeknek pedig az a lényege, hogy az Occam-elv valójában nagyon ritkán játszott szerepet jelentős elmélet létrehozásakor – és ez az első hallásra legalábbis meglehetősen meglehetősen azzal magyarázható, hogy majd mindenkor az abdukció részesült előnyben.

Az abdukció fogalmát Charles A. Peirce, Amerika vitathatatlanul legsokoldalúbb intellektusa dolgozta ki több, mint kétszáz éve, és azt a gondolkodási folyamatot jelölte vele, melynek segítségével a logikától (a logika alatt leginkább a formális logikát értve) függetlenül, és szabályait figyelmen kívül hagyva képes az alkotó elme helyes következtetésre jutni, legyen szó kvantummechanikai vagy kriminalisztikai problémáról.

Peirce úgy vélte, hogy a gondolkodási mechanizmusok is alá vannak vetve az evolúciónak, vagyis csak a valóság megragadására leginkább alkalmas eljárás fog fennmaradni – az abdukció. És ezért az abdukció egyben „a világ működésének egyetlen érvényes modellálása is, melynek tanulmányozása valójában a természeti törvények tanulmányozása.”

Az abdukciónak az agyban ahhoz hasonlóan bonyolult struktúrák felelnek meg, mint amelyet Noam Chomsky vélt megtalálni a nyelvvel kapcsolatban a múlt század közepén (*Peirce igazát nemrégiben Herbert Schram támasztotta alá kísérletesen, kimutatva az élőlények agyában az intelligenciájuknak megfelelő bonyolultságú, azóta róla elnevezett Schram-hálózatot – a szerk. megjegyzi.*).

Rosemayer volt az első, aki észrevette, hogy a tudományos elméletek megalkotásakor az Occam-elvet majdnem mindig háttérbe szorítja az abdukció. És azért csak majdnem mindig, mert egyes elméletek KÉNYSZERELMÉLETEK: úgy jönnek létre, hogy a kutató nem válogathat több feltételezés között, mivel a rendelkezésére álló információk egyetlen értelmezési lehetőséget hagynak. Érdekes módon a legjelentősebb elméletek kényszerelméletekként jelennek meg, legyen elég itt a Newton-féle általános tömegvonzásra, a relativitáselméletre vagy a Littmarsky-tételre utalnunk. És ez abból a szempontból riasztó – írja Rosemayer –, hogy az abdukció, ami az értelem evolúciós fejlődésének terméke, „csak kis hatósugarú. Ha feltesszük, hogy abdukciós képességeink az idő függvényében mind jobban kifejlődnek – mint ahogy minden jel erre mutat –, akkor lassanként a semmivel válik egyenlővé annak valószínűsége, hogy újabb, jelentős tudományos elméleteket tudunk kidolgozni. És az eddigiek szerint az emberi gondolkodás természete, vagyis az abdukció a felelős azért, hogy a tudományok egyre jobban eltávolodnak egymástól, és lassan egy emberélet is kevés megismerni egy szűk szakterületet.”

Rosemayer – rendkívül szemléletesen – olyan térképről beszél, amin még nagyszámú terület felderítetlen, sőt, olykor „legfeljebb hipotetikus” járható be (ezek a részek az Andrigas-tétel miatt nem ismerhetők meg teljesen, ami azt mondja ki, hogy a világ olyan bonyolultsági fokú, ami eleve kizárja ellentmondásmentességét és így ellentmondásmentes leírhatóságát és ábrázolhatóságát is). A térképen azonban futnak utak is, amik keresztezik egymást, és megfelelő erőfeszítéssel a tiltott részek kivételével bármennyig továbbépíthetők. Ezeken az utakon természetesen a kényszerelméleteket kell értenünk.

Rosemayer okoskodása szerint ugyanis a kényszerelméletek jellegüknél fogva ellentmondásmentesek: mindössze egyetlen lehetséges megoldás áll a rendelkezésünkre, és ezért nincsen, amivel ellentmondásba kerüljön a hipotézis.

„Az ismeretlen új térképei”-t érthető elismeréssel és örömmel fogadták a szakemberek, hiszen az – biztos pontnak tekintve a kényszerelméleteket – meggátolni látszott a tudás értékének teljes devalválódását, amit az Andrigas-féle ellentmondásos univerzum különben okozott volna. Így a sors iróniájának kell tekintenünk, hogy a posztkauzális irányzat és „A semmi számítógépei” szerzője egyaránt Rosemayer munkásságából indult ki.

Anton Veurgen ugyanis felülvizsgálta a térképet, és egy számítógépet épített az utak továbbfejlesztési lehetőségeinek megállapítására. Ekkor még Rosemayer lelkes hívének tartotta magát, és távol állt tőle a posztkauzalizmus gondolata; csupán arra volt kíváncsi, hogy milyen lehetőségei vannak az emberi gondolkodásnak. Munka közben azonban az az ötlete támadt, hogy megnézi, ha nem konkrét vonatkoztatási rendszerre értelmezi a kényszerelméleteket, melyek lesznek azok, amik ugyanolyan alapvetően léteznek, mint maga a térkép.

Megszerkesztette az alaptérképet, és a különböző, nem ellentmondásmentes rendszereket rávetítve fel kellett figyelnie arra, hogy a tiltott területek mindig máshova kerülnek. És ebből már egyértelműen következett – akár mint kényszerelmélet is –, hogy ha a térképet a leírástól függetlenül létező, reális világnak tekintjük (márpedig nyilvánvalóan az), akkor nincsen olyan kényszerelmélet, ami nem csak abban a rendszerben létezne, amiben megjelent. És ez szükségszerűen azt jelenti, hogy egyetlen, a rendelkezésünkre álló elképzelésben vagy adatban sem lehetünk olyan módon bizonyosak, ahogy eddig véltük és szerettük volna.

Talán Rosemayer fogalmazott a legtömörebben, amikor azt mondta, hogy ezek szerint „Semmit sem tudunk, és nem is fogunk tudni soha”. Mert minden állítás és adat egy vele egyenértékű, de neki ellentmondóval helyettesíthető.

Régebben azzal próbáltak védekezni az üres térkép elmélete ellen, hogy Veurgen állítása is az általa kimondott törvény hatáskörébe esik, tehát más rendszerben vizsgálva a kérdést ellentétes eredményre jutunk – még ha lehetetlen is megtalálni azt a másik rendszert. Lippus azonban bebizonyította, hogy noha nem állítható, hogy általában véve az összes rendszerre igaz a Veurgen-tétel, bizonyítható, hogy minden egyedi létezésű rendszerben szükségszerűen fellép. És ez az egyetlen, amit teljes bizonyossággal tudhatunk is.

A Grimmels-Zweilig-féle allegória

A kísérlet viszonylag egyszerűen elvégezhető, és ez nagy előnyei közé tartozik: nem kell hozzá semmiféle különös kellék. Elég egy legalább öt centiméter mély, füles porceláncsésze, némi cigarettahamu (kb. annyi, amennyit egy szál elszívásával nyerünk), valamint egy hosszú, fém kötőtű. Az átmérője lényegtelen.

A kellékek beszerzése után a kísérlet lefolyása a következő: először legalább félig töltjük a csészét vízzel, rászórjuk a cigarettahamut, aztán várunk mintegy háromnegyed órát. Utána óvatosan bemártjuk a kötőtűt a vízbe, eléggé mélyen, hogy elérje az edény fenekét (tulajdonképpen bármilyen, hegyes és vékony fémtárgy is megfelel). Majd óvatosan kihúzzuk, és bejelöljük, hogy meddig lett vizes, a csészét pedig a Lee-Young módszer szerint (ennek leírása minden kézikönyvben megtalálható) balról jobbra, az óramutató járásának megfelelő irányba legalább kétszer – de feltétlenül páros számúszor – körbeforgatjuk az asztallapon. Ügyeljünk rá, hogy a körbefordítás teljes legyen; ha kell, a csésze fülének helyét előre bejelölhetjük.

Utána ismét megérintjük a kötőtűvel az edény fenekét, ismét lemérjük, hogy meddig lett vizes, és újfent páros számúszor – feltétlenül ugyanannyiszor, mint elsőre – körbeforgatjuk a csészét. Az egész eljárást többször (esetenként változó, hogy hányszor) megismételjük. A Bordward-szabálynak megfelelően valamelyik párosadik számú kísérletnél – és ez legkésőbb a huszonkettedik lehet, de általában korábban bekövetkezik a reakció – azt fogjuk tapasztalni, hogy a kötőtű teljesen eltűnik a vízben. Ha alkalmasak a kísérleti körülmények, megfigyelhetjük, hogy eközben nem hatolt át sem a csésze alján, sem az asztallapon.

Ettől kezdve nem érdemes ezzel a kötőtűvel foglalkoznunk, legközelebb ugyanis csak a csésze mélységéig tudnánk a vízbe mártani (miként valószínűségi alapon a Huston-törvény is ezt írja elő). A csésze, a víz és a hamu azonban továbbra is használható.

A jelenséget Grimmels fedezte fel, és Zweilig igazolta a létét. A leírason túl átfogó, vagy akár csak részleges magyarázat sem született, és némely források az effektusban a világ fizikai törvényszerűségeinek totális megismerhetetlenségét vélik látni, de az általánosan elfogadott nézet szerint ez merő ostobaság.

V.

A gyilkosságról

„Mindez ideig száznál is több módszerről olvastam vagy hallottam, jó néhányat pedig én magam találtam ki. De egyáltalán nem vagyok biztos benne, hogy valaha is be tudom fejezni a munkát. Újabban arra gyanakszom, hogy annyi módszer létezik, ahány ember van és ahány pillanata az életnek – hiszen bármelyik pillanat életünk utolsó pillanata lehet.”

(Shaun de Gael: Töredékek)

A kérelmezők

A telefonszám nem volt nyilvános, vagyis nem volt benne a telefonkönyvben, de az idők folyamán azért egyre többen szereztek róla tudomást. Ha felhívta az ember, és szerencséje volt, akkor kapott egy időpontot, amihez ajánlatos volt tartania magát, mert amennyiben nem így tett, és valamilyen oknál fogva esetleg új találkozási időt kért, a kimért és szinte élettelen hang elzárkózott minden további elől. Ám ha pontos volt, úgy egy jellegtelen lépcsőházban felkapaszkodva a kérelmező ott találta magát a legfelső emelet – már majdnem padlás – jellegtelen ajtaja előtt.

Akkor benyitott, végighaladt a hosszú és kihalt előszobán, majd pár pillanat múlva ott ült egy középkorú férfival szemben. Az meghallgatta a kérelmet – csak röviden, lényegre törően –, és mindjárt döntött is. Előfordult, hogy teljesen indokolatlanul nemet mondott, vagy irreálisan magas összeget kért – de alkudozásnak, könyörgésnek nem volt helye. Hasonlóképpen hiába fordult volna vissza a látogató, ha már becsukódott mögötte az ajtó: már nem lehetett megváltoztatni az elhamarkodott döntést, és a kérelmező üres szobában találta magát, miként azok is, akik előzetes bejelentés nélkül állítottak be.

A középkorú férfi az ilyeneket aztán már telefonon történő megbeszélés után sem volt hajlandó fogadni: amikor megérkeztek, gúnyosan ásított rájuk az üres szoba. És mint ahogy ők örökre eljátszották a lehetőséget, hasonlóképp soha, senkinek nem volt módja a másodszori kérelmezésre: a férfi korrekt volt, tartotta magát mind a megállapodásokhoz, mind a maga – vagy valaki más – által kötelezővé tett szabályokhoz.

Ezek a szabályok írhatták elő – gondolom én – azt is, hogy minden esetben huszonhét nap és tizenhét óra múlva teljesült a kérelem – amiről a kérelmező által megnevezett áldozat pontosan félidőben felbélyegezetlen borítékban kikézbcsített levelet kapott. Gépi betűk tudatták vele, hogy mennyi ideje van még hátra, és hogy a sorsa kikerülhetetlen – néha akadtak persze örültek, akik megpróbálták kijátszani; esetleg egyszerűen gyerekesnek tartották az egészet, és csak nevettek rajta (de azt azért ők is megtudták a levél záradékából, hogy ki kívánja ennyire a halálukat). Így aztán csak magukra vethettek, ha nem éltek jól a még rendelkezésükre álló idővel, hiszen lett volna alkalmuk végrendeletet írni, elbúcsúzni szeretteiktől, vagy befejezni egy sürgős munkát.

Természetesen nem csak magánszemélyek, de holmi politikai szervek is élénken érdeklődtek a férfi tevékenysége iránt: szívesen kijátszották volna egymás ellen ezt a megfoghatatlan végzetet, de ő, ha ilyenek hívták, még a kagylóba sem volt hajlandó beleszólni. Később, ahogy terjedt a dolog híre, az állambiztonság is nyomozni kezdett; mondanom sem kell, hogy

teljesen eredménytelenül. Egy ügybuzgó és személyében sértett újságíró pedig – a férfi elutasította kérelmét – szellőztetni kezdte a dolgot a sajtóban. A fanatikusok szerettek volna szektába tömörülni az ismeretlen köré, majd meg azt suttogták, hogy az illető maga a halál személyesen. És ezzel nem csak magukat tették ízléstelen módon nevetségessé, de majdnem a titokzatos idegent is. Egy lelkes, ifjú matematikus a főműsoridőben bizonyította be a meghökkent tévénezők millióinak, hogy a világ összes fájából sem lehetne akár csak egyetlen évre elegendő papírt csinálni, ha minden ember kapna egy ilyen levelet halála előtt, és különben is: csak azok tekinthetők az ismeretlen áldozatainak, akik kapnak egy ilyen levelet. Márpedig csak az összes lehetséges áldozat elenyésző töredéke számára kézbesítettek ilyen írást, például ennek a matematikusnak sem: a stúdióból hazafelé menet leütötték, kirabolták, és ő néhány órán belül – most szó sem volt huszonhét és háromnegyed napról – belehalt belső sérüléseibe.

Senki nem törődött számalomra méltó és jelentéktelen sorsával: az embereket az tartotta izgalomban, hogy a levelek hamisítványai is kezdtek felbukkanni, és nem lehetett tudni, valaki csupán rossz vicc áldozata-e, vagy tényleg ki van mérve hátra lévő ideje. (A kérdés persze viszonylag hamar eldőlt: ha a meghatározott pillanatban tényleg meghalt a címzett, akkor nem volt hamisítvány a levél.)

Akadtak olyanok is, akik azt állították, hogy nem gonosz kedvű tréfamester garázdálkodik, hanem az idegen ereje – vagy tudja az ördög, hogy miye – van kimerülőben. És mialatt még a legokosabbak is ezen a problémán töprengtek, az a bizonyos telefonszám egyszerre csak megszűnt: nem válaszolt.

Némely levelek elkallódtak, mások megsemmisültek; alig van már belőlük egy-két darab. Ma már azt sem lehet tudni, hogy a fennmaradt példányok mind hamisak-e (akkori kifejezéssel élve: „vakok”), mindegyik „gyilkos írás”-e, avagy akad mutatóba az egyik és a másik típusból is. Mostanra senki nem tartja fontosnak a kérdést: nagyon régen történt a dolog. Lassan a furcsa idegent is elfelejtik.

Őszi esőzések

Ülök a lyukban – azt is mondhatnám akár, hogy ez a lyuk a lakásom. De ez nem lenne igaz: én nem itt lakom, én csak visszahúzódtam ide, amíg megfelelő lesz a pillanat. Persze lehetséges, hogy soha nem lesz megfelelő, és akkor szép csendesén feloldódom a lyukban – mert ennek a helynek vitathatatlan előnyei mellett, mint például védettség, meleg és állandó homály, vannak hátrányai is. Állítólag aki túl sok időt tölt egy ilyen lyukban, végül tökéletesen azonosul vele, és már nem tud máshol élni. Aztán egyszerre csak őszi lesz odakint, az eső egy napon, két napon, egy héten át zuhog, a ház ablakkeretei megvetemednek, a falakról még több festék pattogzik le, és átfolyik a küszöb fölött a korhadó gallyakkal teli, agyagos kerti víz.

Ilyenkor egyetlen megoldás marad: gyorsnak és ébernek kell lenni. Az ember már jóval korábban kiszámítja az őszi esőzések kezdetének idejét, és attól fogva szinte nem is alszik, csak bóbiskol: ugrásra kész. És amint megjelenik az első hullám, már kint is van a lyukból, és valami előre kiválasztott – minden évben más – helyről figyeli, ahogy a lyuk megtelik vízzel, és azon töpreng, hogy őt is ugyanúgy nyelné el a lyuk, ha nem vigyáz. Mert a víz előbb-utóbb eltűnik, mintha soha ott sem lett volna – a lyuk alatt a talaj minden bizonnyal teljesen szivacsos, és sok-sok év őszi esőzéseit szívta fel –, és vissza lehet telepedni a lyukba.

Persze ilyenkor kell a legjobban vigyázni: ilyenkor szokott berontani az az ember, aki hol apámnak, hol anyámnak nevezi magát – nem mintha elhinném, hogy ismeri e szavak

jelentését. Ehhez képest arról kezd magyarázni, hogy jót akar nekem – tapasztalataim megtanítottak, hogy ne higgyek neki –, én pedig éppen nagyon kellemetlen helyzetben vagyok: félig kint a lyukból, és félig bent. De ha sikerül eltűnnöm előle, akkor esélyem van egy nyugodt évre, egészen a következő őszi esőzésekig. Csak néha hallom, amint magasan a fejem felett járkál, és fennhangon beszél. Gondolom, azt reméli, hogy akaratlanul is kihallgatom szavait, és annyira meghatódok és elgyengülök, hogy minden óvatosságot feladva előbújok.

De én nem hagyom magam: tökéletes módszert dolgoztam ki, ami lehetővé teszi, hogy ne figyeljek rá. Még valamikor régen – akkor voltam először és utoljára a házon kívül, és mondhatom, nyomasztó élmény volt – találtam egy vasrudat, egy sındarabot. Most ezt csiszolgom ráérő időmben – azaz szinte mást sem csinállok –, és a fémdarab évről évre jobban hasonlít egy kardra. Ha elkészül, nem fogom megvárni az őszi esőzések kezdetét: akkor fogok előbújni a lyukból, amikor elkészült. És akkor mindent pontosan fogok tudni: hogy ki az ellenségem és ki a barátom, és azt is, hogy – elvégre a lyukban töltött magányos órák alatt mindent alaposan kigondoltam –, ilyenkor mi a teendő.

Az odúfarkas

Akkoriban már nagyon gyűlöltem az embereket – persze ők is gyűlöltek engem, még ha addig soha nem találkoztunk is: elég volt egy pillantást vetniük rám, és undorral vagy haraggal fordultak el tőlem. Ezért határoztam el, hogy vidékre utazom, Sanktvollenbe, a hegyek közé, de még mindig naiv voltam, mert azt reméltem, hogy ott majd nem szerzek magamnak minden pillanatban egy-egy halálos ellenséget. Magam sem tudom, miért reméltem ezt.

A kocsmában már a második napon nem akartak kiszolgálni; akkor verekednem kellett, és igaz ugyan, hogy egy favágót, mindőjük közül a legnagyobb hangút, majdnem megöltem, de a cimborái rám rohantak, és több sebből vérezve, eszméletlenül löktek ki a háza.

Mégis elhatároztam, hogy maradok, és ebben némi segítséget jelentett, hogy óvatosságból egy, a falutól távolabb eső, üres házat béreltem ki jó előre, közvetítő útján.

Attól kezdve kijártam az erdőre, ahol egyedül lehettem a faggyal, az állatok pedig csakúgy menekültek előlem is, mint az emberek elől. Sejtettem, hogy a falubeliek az életemre törnek, de nem érdekelt, hiszen inkább kellett most tartanom a jégkérű szakadékoktól, egyszer pedig a lavinától is, ami olyan mélyen betemetett, hogy elkékeltek a körmeim, mire kiástam magam, és dühömben – nem a fáradtságtól és hidegtől, nem elfagyott tagjaim miatt, hanem dühömben – sírva vánszorogtam haza. Soha nem láttam még annál szebb éjszakát.

A helybeliekkel pedig továbbra sem találkoztam – ez csak fokozta irántam érzett gyűlöletüket. Valaki kővel dobott homlokra, másvalaki farkascsapdát helyezett az ajtó elé, és bár túl óvatos vagyok ahhoz, hogy így végezzenek velem, az effajta eseményeket figyelmeztetésnek tekintettem. Úgy döntöttem, hogy visszatérek Bernbe, a télnek lassan úgyis vége már.

Megtévesztett a látszólagos enyhülés, az állomásra menet elért a hóvihar, és én vakon bolyongtam órákon át, amíg bele nem botlottam az erdőszébe, aki gödröt ásott egy szélárnyékos helyen. Megkérdeztem, hogy mit csinál. Már alkonyodott, rosszul láttuk egymást.

Azt mondta, hogy egy odúfarkas kölykével akar végezni, de ahhoz, hogy elpusztítsa, újhaldor (éppen aznap este volt újhaldor) elevenen kell a föld alá temetni. Fegyver vagy hurok nem fog rajta: máskülönben visszajár.

Jómagam számos bestiáriumot olvastam, és szinte az összes szörnyet ismertem, de odúfarkasról sosem hallottam. Nem akartam, hogy eltemesse: nem mintha megsajnáltam volna, csak nem kívántam, hogy a helybélieknek nyugta legyen. Ezért kezdtünk dulakodni, és én kerekedtem felül – azt mondják, az az igazán rossz ember, aki nem csupán gonosz, de szerencséje is van.

Végül az ásóval ütöttem le. Nem tudom, hogy amikor felvettem a kölyköt – hasonlított a farkasra, és a különbségek csak alaposabb megfigyelés után derültek ki –, élt-e még az erdész. Reggelre azonban halott volt, ahogy néhány nap múlva az újságban olvashattam.

A vonaton eseménytelenül telt az utam – találtam egy üres fülkét, és behúztam a függönyöket –, de amikor az odúfarkas vinnyogni kezdett, a földre hajítottam, és addig rugdostam, amíg el nem hallgatott. Eredetileg ki akartam dobni az ablakon – magam sem tudom, hogy miért változtattam meg a szándékomat.

Otthon bezárkóztam: egy utcagyerek reggelenként némi pénzért felhozta az ételt meg a napilapokat, úgyhogy nem kellett az emberekkel érintkeznem. Az odúfarkas gyorsan növekedett; bezártam az egyik szobába, ahol jól megvolt egyedül. Egy újjal sem bántottam, de hát minek is.

Őszre hatalmas lett, és valóban rémületessé vált. Nem állítom, hogy szerettem volna akár egyetlen pillanatig – aligha vagyok képes erre az érzésre –, csak éppen nem érdekelt, hogy mi van vele, mint ahogy magammal sem törődtem sokat: leginkább a fűtetlen szobában üldögéltem.

Betegségemmel furcsa változás kezdődött. Valahogy el kellett jutnom az orvosig, mert éreztem, hogy különben végem, és az utcán valaki a segítségemre volt – akkor azt hittem, hogy a láz okozta képzelődés csupán, de tévedtem: a doktor mindennapos levegőzést írt elő nekem, és az ismeretlen minden utamra elkísért, hogy megvédjen az emberektől. És fokozatosan mások is szóba álltak velem – nem mondhatnám, hogy örültem ennek, de szükségem volt a segítségükre –; és fel kellett volna figyelnem arra is, hogy egyszerre mindig csak egyvalaki van mellettem. Persze az is lehet, hogy már akkor is gyanakodtam, csak elbágyasztott a betegség.

Teljes gyógyulásom napján értettem meg, hogy mi történt, és első utam egy vegyeskereskedésbe vezetett, ahol acélláncból font korbács lógott a falon. Nagyon drága volt, de megvettem, és azóta egyáltalán nem járok ki a lakásból, noha tudom, hogy megint elővehet a betegség, és akkor meghalok.

Bosszú

Volt egy ellenségem – néha már hajlamos voltam azt képzelni, hogy időtlen idők óta gyűlölöm. Hosszú órákat töltöttem különböző könyvtárakban elfelejtett fóliánsokat lapozgatva: bizonyítékokat gyűjtöttem ellene olyan korokból, amelyekre egyikünk sem emlékezhetett, hazatérve pedig felidéztem a szavakat és a mondatokat; újból és újból megfogadtam magamnak, hogy bosszút állok – csak azt nem tudtam még, mi módon.

Addigra jobban ismertem már mozdulatait: ahogy reggel felébredve nyújtózkodik, kávéat iszik, vagy váratlan zajra összerезzen, mint bárki más. Életemet jobbra a megfigyelés töltötte ki, a szemközti ház ablakából leskelődtem, esetleg utána osontam az utcán, finoman meglöktem, majd bocsánatkérést mormolva siettem tovább. Ilyenkor még jobban gyűlöltem, mert éreztem is, hogy létezik.

Ellenségem viszont egyáltalán nem sejtette, hogy vele egy városban élek, sőt, valószínűleg nem is volt tudomása rólam, hiszen túlságosan magasan állt felettem, én meg túlságosan jelentéktelen voltam hozzá képest. Ez csak fokozta elszántságomat: olykor arra riadtam fel az éjszaka közepén, hogy egy szó jut eszembe, és ami mindenki másnak köznapi dolgot jelentett volna, bennem tovább szította a bosszúvágyat. A „hajnal” számomra az a hajnal volt, amikor szúrt sebekből vérezve, tehetetlenül fog vergődni valamelyik köd lepte téren, és senki nem siet a segítségére; a „kockakő” szó hallatán arra pillanatra gondoltam, amikor egyetlen csapással szétloccsantom a koponyáját, aztán várom, hogy elfogjanak, és elvezessenek, a lábam pedig közben fázni kezd a hideg köveken; és „víz” egy pohár víz volt, amit feléje nyújtok, ahogy a szomszúságtól tántorogva, kisebesedett ajakkal közeledik – és a víz mérgezett. Hosszú szenvedés vár rá, amíg meghalhat, de legvégül enyhíteni fogom kínlóadását, hogy ne érezze megváltásnak az elmúlást.

Mondhatnám tovább a példákat, de nincs értelme. Megemlítem viszont, hogy nappali tűnődéseim során úgy véltem, az „Univerzum” nem más, mint az a világegyetem, ahol minden órá vonatkozik; vonásait tükrözi vissza, és utánozza a mozdulatait, a hangját és nevetését; gondolatai pedig természettörvények. És mivel én is része vagyok ennek a világmindenségnek, eddig megmagyarázhatatlan és értelmetlen gyűlöletem okot kapott: belőle fakad, ő a kiváltója és egyszersmind az áldozata. Hiszen rajta kívül én vagyok ebben a kozmoszban az egyedüli létező, vagyis a törvények, amelyek akkor léteznek csak, ha engedelmeskedik nekik valaki, egyenesen kényszerítenek megsemmisítésére. Erre a szándékra – mint végső célra – maga az univerzum jellege a magyarázat.

Soha nem kételkedtem következtetésem helyességében, különösen attól a naptól fogva nem, hogy a magam számára is váratlanul szembetalálkoztam vele. Csodálkozva mért végig, és nem értettem, min lepődött meg ennyire – egészen addig, amíg hazaérve tükörbe nem pillantottam. És láttam a markáns arcot, a magas homlokot és a gunyoros, nagy szemeket, meg az őszülő haját, és hirtelen azt hittem, hogy küldetésemet soha nem tudom teljesíteni, mert az örület vett rajtam erőt: tükörképem a megszólalásig hasonlított hozzá. Hamar kiderült azonban, hogy semmi bajom: az utcagyerekek, akik alkalmanként kövel dobáltak meg, vagy a boltos, aki minduntalan szórta rám szitkait, ha elhaladtam kirakata előtt (és mindenki más is), felhagyott a zaklatásommal.

Ekkor beláttam, hogy így is van rendjén: a világban, amelyben élek, minden RÁ, illetve elpusztítására vonatkozik – tehát én is. Törvényszerűen hasonultam hozzá, mert ez volt a rég áhított, tökéletes eszköz megölésére.

E felismerés után napokig nem mozdultam ki a szobámból, hanem a tükör előtt tanulmányoztam, miként változtathatom riasztóvá, aljassá és gonosszá arcvonásaim; miként beszélhetek durván és közönségesen, hogy majd az éjszakai utcákon kóborolva megriasszam a késői járókelőket, vagy fényes nappal, jól kiválasztott időpontban, a város előkelőségeit sértegessem.

Egyedül arra kellett ügyelnem, nehogy elfogjanak, mert ha továbbra is szabadlábon lévő ellenségem feltűnik, mialatt én a börtönben várom az ítéletet, lelepleződtem volna. De mindig körültekintően és gondosan választottam meg az áldozataimat, sosem fenyegetett ez a veszély.

Magatartásomból persze valamennyi visszaáramlott rám is, és az emberek újra ellenségesen kezdtek velem viselkedni. De ez nem zavart: megszoktam addigi életem során. Annál kínosabban érezte magát ellenségem, hiszen sokáig sejtelve sem lehetett arról, miért súgnak össze a háta mögött; miért nem fogadják régi barátai a köszönését (nekem soha nem voltak barátaim); és miért nem szolgálják ki az étteremben.

Menyasszonya azután hagyta ott, hogy egyik délután bejelentés nélkül rátörtem, és olcsó pálinka bűzét lehelve az arcába, erőszakoskodni kezdtem vele. Még azon a héten értesítették, hogy a posztot, amelynek megszerzésére szinte az életét tette fel: amelyre végzettsége meg tudása révén egyedül lett volna méltó, másnak ítélték oda.

Ezt a hírt egy napilapban olvastam, és rögtön elhatároztam, hogy nem várok tovább. Ellenségem éppen lakásába zárkózva, kétségbeesetten töprengett a megoldáson – gúnyosan nevettek rajta, amikor hasonmása feltűnéséről beszélt, és inkább ártott magának, mert már szemérmetlen hazudozónak is tartották. Én pedig a főtérre siettem.

Kalapomat mélyen a szemembe húztam, nehogy felismerjenek, és út közben, elváltoztatott hangon, betelefonáltam a szerkesztőségbe is, hogy a megjelölt helyre azonnal küldjenek fotóst.

Már messziről láttam, hogy ott van a riporter; és közelebb érve láttam az undort is az arcán, mert megismert. A szerencse kedvezett nekem: hamar észrevettem egy vakot.

Odaléptem hozzá, és megkérdeztem, át akar-e menni a túloldalra. Hálás és igenlő válasza után belekaroltam, az úttest közepéig kísértem; aztán megpörgettem a tengelye körül. A vak valószínűleg fel sem fogta, hogy mi történik vele, aztán eldobtam a kalapomat, és már rohantam is: többször villant a vaku, majd csattanás hallatszott, fékcsikorgás, jajkiáltások és üvegcsörömpölés.

Az esti újság első oldalán hozta a szörnyűségről készült fotót – jól kivehetőek a menekülő arcvonásai –, és a reggeli lap ismét szenzációs képet tett közzé: ellenségem az asztalra borulva, szétlőtt koponyával.

Soha nem éreztem még ekkora boldogságot. Bosszúm beteljesedett, és mivel öngyilkos lett, most már senkiben sem merült fel a legkisebb gyanú sem: az emberek biztosra vették elvetemültségét, amit utolsó tette ráadásul minden vallomásnál jobban igazolt.

A temetésre borult, esős napon került sor. A felháborodott polgárok össze akarták törni a koporsót, karhatalommal kellett megvédeni, hogy eljuthasson a temetőn kívüli, jeltelen földdarabig (hiszen nem nyugodhatott megszentelt helyen), és a hevenyészve kiásott gödörre hatalmas követ gördítettek, megakadályozandó a gonosz lélek visszatérését.

Attól kezdve valóban nem látta senki a gyűlölt, ismerős alakot, amint újabb gonoszságokon töprengve a fal mellett oson – már csak azért sem, mert ellenségem halála után arcom visszaváltozott a régivé. Az utcagyerekek megint megdobálták, a boltos szitkozódott – nem törődtem velük.

Jobban nyugtalanított, hogy mivel gaztettemet távolról hajtottam végre, alkalmasint irányt szabva csak az események törvényszerű menetének, hiányzott a tökéletes megnyugvás: mintha olvastam volna csupán az egész történetet.

Ezért aztán egyik éjszaka kilopakodtam a még friss sírhoz. Holtában is meg akartam gyalázni ellenségemet: elhatároztam, hogy testét megcsonkítva viszem át a városi szeméttelre, ahol majd felfalják a kóbor kutyák.

Félrehengerítettem a sziklát, és ásni kezdtem. Derékig a gödörben álltam már, amikor a lapát valami keménybe ütközött.

Kiemeltem a faládát; az izgalomtól és az újralobbanó gyűlölettől fulladozva feszítettem le a lakatot.

Hiába fáradoztam azonban olyan sokat – a koporsó üres volt, jóvátehetetlenül üres.

A gyilkosságról

Ülök a gép előtt, és írok – még hozzá gyilkosságról írok. Egyes részleteket érdemes alaposan megfigyelni: a kés például az asztalon fekszik, a pengéje tökéletes; hegye az áldozat, nyele a gyilkos felé mutat. Ezek az elnevezések: az áldozat és a gyilkos, jelen esetben jogosak, előre tudom ugyanis, hogy mi fog történni, és az előzetes tudást – jövőbe látás, prekogníció, prófécia – vetítem vissza a jelenre. Pedig hol van még maga a gyilkosság, a bűntény: a gyilkos és az áldozat egyelőre beszélgetnek. Jól érzik magukat, és kissé a fejükbe szállt az ital, ám jelenleg semmi bajuk egymással; és nem panaszkodnak a világ gonoszságára sem, a világra, amely esetünkben mindössze néhány sornyi múlttal rendelkezik, és fontos paraméterei is meghatározatlanok – olyannyira, hogy a szereplőknek eddig sejtelmük sem lehetett holmi fontos paraméterek létéről, hiszen csak a szövegben idáig érve jelent meg ez a fogalom, valamint – tételezzük fel – a szerző agyában az erre vonatkozó gondolat, vagy egy fiktív olvasó képzeletében az eddigi hiányosságok revelációszerű felismerése.

Elvégre kérdéses, hol üldögelnek ezek ketten, honnan ismerik egymást, és hogyan került közjük az a bizonyos kés. De ennek megállapítása már a rendőrség dolga: miután a gyilkos keze előrelendül, és – markában a szorongatva a tökéletes pengéjű kést – döf, egy pillanatra teljes lesz a csend. A szmokingos pincérek döbbenten bámulnak az áldozatra, a poharak elakadnak a levegőben, és soha nem koccannak össze – most úgy tűnik, étteremben vagy valami jobb mulatóban vagyunk; íme, az egyik korábban rejtett paraméter.

Közben a gyilkos elmenekül, és a szöveg szerint csak ezután léphet színre a rendőrség. Jól megokolt fontoskodásukat mindenki ismeri, kár is szót vesztegetni rá.

Úgysem boldogulnak: mindenütt „nem tudom, korábban sosem láttam őket” és hasonló válaszokba ütköznek, mintha bizony ezek a szavak vastag, áthághatatlan fal lennének, nem pedig fehér papíron fekete betűk. De a kihallgatottak nem tehetnek arról, hogy képtelenek segíteni a rendőrség munkáját, nem az a baj, hogy rossz a megfigyelőképességük, vagy közönyösek, és nem érdekli őket a többi ember – nem, egyszerűen képtelenek mást mondani, hiszen egész létezésük ebben a tanácstalan vállvonogatásban merül ki. Az ő szerepük nem kiemelkedő, nem irigylésre méltó vagy aktivitást igénylő szerep, és én nem is várok tőlük többet.

Megkövetelem viszont, hogy annál tevékenyebb legyen a gyilkos, és a gyilkosnak nincs is más választása. Nagy nehézségek árán egy elhagyott gyártelepre menekül – szóval mostantól fogva ez a helyszín is létezik –, nap közben a szerelőcsarnokban bujkál, és csak éjszaka merészkedik elő. Tettének okával maga sincs tisztában: ugyanúgy találgatásokra van utalva, mint a rendőrség vagy a fiktív olvasó.

Ez utóbbit azért nevezem fiktívnek, mert a szövegben és kizárólag a szövegben létezik, és valahogy meg kell különböztetnem a létező emberektől. Nagy különbség például, hogy a fiktív olvasó teljesen ki van szolgáltatva nekem: a világ legjobb biztonsági szolgálata sem védheti meg tőlem, ha úgy intézem a dolgokat, hogy a gyilkos egy éjszakai bolyongása során összefusson vele. Ekkor – újabb, eddig rejtett paraméternek engedelmeskedve – felismeri a gonosztevőt, mire az a saját szempontjából érthető önvédelemből leszúrja.

És ez az a pont, ahol gyanakodni kezdhet a számomra fiktív olvasó: miután a gyilkost – elképzeléseimnek megfelelően – először csupán lezüllött, szálnalmas emberroncsnak vélte, felrúgva a társadalmi konvenciókat, meghívta egy közeli bárba. És most ott ülnek, és beszélgetnek, és a korábbi sorok logikáját követve csak most esik olyan furcsán a gyilkos arcába a fény, hogy az áldozat gyanakodni kezd, majd felismeri. Közöttük kés fekszik az asztalon.

Gondolatkísérletek

Mindig is szerettem a gondolatkísérleteket, ezért aztán elhatároztam, hogy megírom a történetüket Arisztotelésztől Platónon, Einsteinen és Heisenbergen keresztül egészen Thomas Nashe-ig, aki végső tökéletességre fejlesztette ezt a módszert (tulajdonképpen a művészetek sorába emelte). Az ő személyiségét egyébként különösen a magaméhoz hasonlóan érzem, mert őszintén szólva inkább vagyok író, mint tudós.

Kutatásaim kezdetén az volt a legérdekesebb a számomra, hogy a Thomas Nashe által teremtett figura, minden lehetséges gondolatkísérlet szereplője: szereplő mint résztvevő, vagy még inkább mint megfigyelő és kívülálló; engem határozottan őrá emlékeztetett. Lehetséges persze, hogy tévedek (és az általam feltételezett hasonlóság nem létezik). Minden lehetséges.

Azért állítom, hogy minden lehetséges, mert ennek az elvont és absztrakt (ám mégis Nashe-ra emlékeztető) főszereplőnek a viselkedését tanulmányozva rá kellett döbbernem: ha róla írok, írhatom akár azt is, hogy fájdalmat érez. Ez nyilvánvaló. (Tudom, ez a gondolat másokban is felvetődött már. De soha nem vették komolyan). A gondolatkísérlet keretein belül kérdéseket tehetek fel neki (írásban), és kizárólag a válaszai alapján senki nem lesz képes eldönteni (még én sem), hogy a válaszoló valóban létező személy-e; fikció, vagy éppen Thomas Nashe-sal azonos. Ha ugyanis megsebzem, véreznie kell. Szenved, és az elviselhetetlen kudarcba belepusztul; és belepusztul abba is, ha a gondolatkísérlet során meggyilkolom. (Erre számtalan módszer létezik.)

Ekkor viszont lehetetlen megkülönböztetni egy „valóban létező” embertől; értelmét veszíti egy ilyen megkülönböztetés. A gondolatkísérlet főszereplője lehet bárki: akár én, akár Thomas Nashe (akit gyűlölök) – lehet az élő vagy halott vagy, elképzelt emberek bármelyike.

Ezek szerint: amennyiben a gondolatkísérlet azt írja elő, a szereplő sorsa a halál lesz (mert én, a jelenlegi szabályok megalkotója, így határoztam). Mindenkinek halál lesz a sorsa, hiszen lehetetlen megkülönböztetni egymástól az élő embereket és a kitaláltakat; most már azonos egymással a „gondolati” és a „valós” világ.

Természetesen én is részesévé válok ennek a „képzeletbeli” rendszernek. (Ha valaki kérdéseket tenne fel nekem, a válaszok alapján soha nem tudná megállapítani, hogy valóban létezem-e, vagy egy gondolatkísérlet főszereplője vagyok csupán.) De részese az általam létrehozott rendszernek e feljegyzés feltételezett olvasója is: meg fog halni (mint ahogy Thomas Nashe meghalt, és én is meg fogok). Mert ennek a gondolatkísérletnek a kitalálója, inkább író, mint tudós, mert én ezt akarom.

Az áldozat

Agyonverték, megöltek, meggyilkoltak. Baltával verték agyon, aztán kést szúrtak a szívembe; kiontották a beleimet, és szétloccsantották az agyam. Nagyon gyűlöltek, de én még jobban gyűlöltem őket, és hiába temettek el a sivatag szélén, hiába mondtak a holttestem felett rontó imát, ha egyszer összezavartam szavaikat.

Így aztán csak feküdtem a homokban, és hallgattam, ahogy a hús lefoszlik a csontjaimról. Az inak erősebbek voltak, de lassanként elbomlottak azok is; összekeveredtek a talajjal és a gyomok gyökereivel. Minden évben más gazok nőttek fölöttem.

Végül hullók raktak fészket bordáim közé, széthordták maradványaimat, és hajam is a fű közé keveredett – és csak akkor változtak kígyóvá gerinccsigolyáim.

Gyilkosaim régen megfeledkeztek rólam, ízületeik megkoptak, romlott a látásuk. Különben sem tudták volna már megtalálni a gyilkosság helyét: megkopott az emlékezetük is. Én azonban emlékeztem rájuk, túlságosan is jól emlékeztem arra az éjszakára, amikor elkaptak, és azt képzelték, nem ismerem fel őket.

Már akkor, abban a pillanatban, amikor meggyilkoltak, elhatároztam, hogy bosszút állok, és rögtön tudtam azt is, hogy miként. Kígyóvá változtam, és közbenjártam az érdekükben: nem engedtem meghalni őket. Napról napra könyörögtem ki a haladékot.

Egyre gyengébbek lettek, én pedig egyre nagyobb: ha ekkor megmutatkozom előttük, csak a látványomtól szörnyet hálnak. De én vigyáztam rájuk. Idővel még arról is gondoskodtam, hogy a testük megifjodhasson, ám a lelküket nem hagytam újjászületni. Ennek következtében végtelen, szürke, időtlen sivatagba kerültek, és ha menekülni akartak – bágyadt próbálkozás –, a homok mind mélyebb lett körülöttük. Nem sütött már a Nap sem.

Nem sütött már a Nap sem, a sivatag pedig kígyótestem egyetlen pikkelye, de gyűlöletem még nálam is nagyobb: végtelen. Körbe csavarodom a nappal és éj nélküli végtelen közepén, minden pikkelyem egy-egy szürke, önálló sivatag. Minden sivatagban ott vannak ők, állandóan érzem a testemen lépéseiket. Nem találnak kiutat – számukra nincs is kiút. Csak a sivatag van, az örökkévalóság, és a tehetetlen gyűlölet, amelyben minden sivatag egyetlen porszem csupán.

Földvilág

Házat építenek a titokban elásott test fölé, és a kőfalak, tető, eresz, ereszcsonnák, ablakok, és a szobákat kitöltő levegő, és a szülő nő vajúdása is, a vacsora utáni bágyadság és kellemes meleg, vagy az éhség perpatvarai: mind a bomló húsú csontokon nyugszanak, és a csontok elhajlanak, elfordulnak a súly alatt, hogy hegyesebb végükkel fúródjanak a göröngyök közé, a koponya pedig túlépített székesegyház kupolájaként roppan össze, amikor felette éppen olvas valaki.

Ekkor holtan rognak a földre az építőmesterek, lávaként buggyan ki agyvelejük, mások megsántikálva, véresen és kőportól gyulladt szemmel, imbolyogva térnek haza, ahol asszonyuk nyílt tűzhelyen főzi zsíros ételük, és perel, és a tűzhely alatt, a döngölt agyagpadló alatt, a nedves pincék alatt: rokonok, barát vagy szerető.

Friss gödörben fekszenek, a gödör faláról pereg a föld, és mérgezett fák szívókája kúszik a gyökerek közé, és eső, zápor, hóihar tombol magasan, és a víz megállíthatatlanul szivárog lefelé, meggyúlik a rések és hasadékok alján, majd csordul tovább, még mélyebbre, a földalatti tóig, ahol állnak még a parton a cseppkővárosok: tornyok, utak és félig kész templomok, és igazi falak gyűrűi is.

Később lovasok rohamozzák a sáncokat, lobbanva égnek a tetők, és hiába sikoltanak a szoptató anyák, elhamvadnak az ajtókeretek, ágyak, függönyök, csecsemők, és pernye tölti be a levegőt, és recsegve omlanak le az állványzatok, maguk alá temetve az építőket is, és indákat rajzol a földre a vér, terjeszkedik, és meggyökeresednek ágas-bogas száalai, a mérgező gyomok.

Aztán földművesek irtják a vadnövényeket, gyerekek dobnav egymásra követ, sarat, göröngyöket, vagy értetlenül bámulnak minden lakatlan romot, a kör alakú falat, a csonka tornyot, elhamvadtv ház helyet, beomlott kupolát, apjuk pedig átkozza az ekét kicsorbító szikladarabokat, és amíg az anya új gyerekkel viselős, az ekevas kifordítja a földből a holtak fogát, és azok a napon fehérlenek.

És végül: sivatag, gyűlölet, mocsár.

Utódok

Az íróasztalomtól, ahol most ülök, rálátok az ablakra és a szoba szemközti falán lógó képre is. Valahol messze, az ablak süküvege mögött, ütemesen villog egy fényreklám – vagyis éjszaka van. A betűk meglehetősen kicsik, és mivel igazság szerint én sem látok valami jól, furcsán elmosódottnak tünnek. De oda sem kell nézmem, hogy tudjam, mit hirdetnek, hiszen mindig ugyanaz az egy szó áll össze a neonbetűkből: gravitáció.

Régről maradhatott itt, emlékszem még arra, amikor az emberek kiözönlöttek az utcákra, zászlócskákat lobogtattak az ég felé, és a levegőt fülsiketítő robaj töltötte be. Nagy volt a tömeg. Aztán a hang egyre magasabb és élesebb lett: még magasabb regiszterbe csapott, sivitás, ultrahang, és végül a teljes csend. Kikémleltem az ablakon: mindenki mozdulatlanul állt, és felfelé figyelt, de már nem történt semmi. Akkor hazamentek.

Ez idő tájt szerelhették fel a szemközti házra a fényreklámot, talán valamivel korábban. Hogy pontosan mikor, azt nem tudom, de véleményem szerint nagyon régen, hiszen újabban úgy érzem, mintha mindig ott lett volna. Megszoktam a látványát.

Biztos vagyok benne, hogy tényleg nagyon régi, egészen biztos: olykor elromlik, kihagy, egyes betűk kihunynak – de vagy megjavítják, vagy (ami valószínűbb) magától helyrejön. Mindegy, nem lényeges. És a következő éjszakán ismét villogni kezd: gravitáció, sötétség, gravitáció.

Emlékszem, ez volt a jelszó akkoriban. Néha megsárgult újságokat találok a lakás eldugott zugaiban, hosszú vezércikkek taglalják a vállalkozás részleteit: „az emberi szellem páratlan merészségű kísérlete” – vagy valami hasonló írnak, de ma már senkit sem érdekel az egész. És ha őszinte akarok lenni: engem sem. Esetleg visszadobom a lapokat a földre, talán begyűjtök velük a kályhába, ha tél van – és az is lehet, hogy teljesen el is felejtkezem róluk, és néhány nap múlva ismét rájuk bukkanok.

Különben az sem biztos, hogy én vettem meg annak idején ezeket az újságokat. A szemközti sarkon például van egy pavilon, persze, innét is látni, de hát soha nem vásároltam ott napilapokat; és ha tehetem, ki sem mozdulok a lakásból. Nem is emlékszem, hogy mikor voltam utoljára odakint...

Szóval valószínűleg már előttem is lakott itt valaki, tőle származnak az újságok, az ő apró használati tárgyaiba botlom mindenütt. A konyhában, a sötét és huzatos átjárókban, és a dolgozószobámban is: csakis az övé lehetett a falon függő kép. Nagyon ügyesen rendezte el, úgy, hogy az íróasztalomnál ülve egyformán valósnak lássam az ablak mögötti tájat és a fotót, noha az utóbbi kezd meglehetősen porossá válni.

A kép egyébként egy várost ábrázol, pontosabban azt a várost, ahol én is lakom. Már amikor először pillantottam rá, rögtön megismertem, és ha most felkelnék, odamennék, és letörölném a port, akkor még a szemközti ház neonreklámjának feliratát is el tudnám olvasni rajta.

A felvétel nappal készült, talán pontosan délben – sehol sem látok rajta árnyékokat –, és meglepően részletes. Csak az a szokatlan, hogy az utcákon nem látszanak az emberek, pedig ragyogóan szép, kellemes idő lehet. Süt a nap.

Gondolom akkoriban százszámra osztogatták ezt a felvételt, feltehetően a propaganda része volt. Így aztán erről mindig eszembe jut, amikor az emberek zászlókkal a kezükben tolongtak az utcán, és a zászlók felirata ugyanaz volt, mint a szemközti ház fényreklámjáé: gravitáció.

De ez a szó semmit sem mond nekem, nem értem, hogy mire vonatkozik, és meggyőződése, hogy mások sem értették – legfeljebb a fizikusok.

A tudósok a „vállalkozás” idején ott nyüzsögtek mindenütt, én viszont akkor sem szerettem elhagyni a lakásomat, és most sem – inkább téblábolok a sötét szobákban; soha nem gyújtok villanyt. Az éhségtől könnyűnek, szinte üresnek érzem magam.

És azt találgatom, hogy mikor fog végleg elromlani a neonfelirat: valami eltörik benne, vagy átég egy szigetelés. Addig viszont marad, ami volt: gravitáció, sötétség, gravitáció.

És mindvégig megmaradnak a falak, beszögellések, ablakok: a lakás. Az előző lakó helyét én foglalom el, később majd valaki az én limlomjaimat fogja kerülgetni: ha egyáltalán jön még utánam valaki. Én pedig lassanként eltüzelem az újságokat, esetleg maguktól bomlanak el, és a kép, az ablak mellett, bár egyre porosabb, mégsem változik. És delente az égbolt is mindig ugyanolyan.

Írások

Elhatároztam, hogy megfejem a zuunik írását – kezdettől reménytelen és kiábrándító vállalkozás volt. Nem tudtam, hogyan fogjak hozzá; az idő hidegre fordult; naponta hosszú órákat kellett gyalogolnom a könyvtárig és vissza. Minden alkalommal ellenségesnek és elutasítónak tűnt a többi kutató viselkedése – egyedül ültem az asztal mellett. Kiközösítettnek éreztem magam.

Elkezdtem áttanulmányozni a szakirodalmat: minden cikk ellentmondott az összes többinek, a tudósok kétségbe vonták egymás igazságát, sőt, felkészültségét és jóhiszeműségét is: egyes szerzők cikkről cikkekre változtatták álláspontjukat. Ha arra készültem volna, hogy megrajzolom a különböző vélemények frontvonalait: egyáltalán nem volt frontvonal. Tétován lapozgattam a folyóiratokban, a könyvtár messze volt a lakásomtól, megint kárba veszett egy délelőtt. Fáztam, magam sem értettem, hogy miért nem adom fel.

Márpedig kitartóan dolgoztam tovább; hazafelé menet rendszerint térdig gázoltam a hóban. Ezen a környéken nem takarították le a járdát, talán nem is lakott senki a házakban – nem tudom. Akkor sem tudtam, de nem is törődtem vele: már felhagytam a szakirodalom tanulmányozásával. Az utcát járva is a jelek megfejtésén töprengtem: hideg volt, és nem bíztam a sikerben. Kialvatlan voltam, fázékony, sértődékeny, dühös. Még arra sem voltam képes, hogy eldöntsem, zuuni írás-e az, ami éppen előttem fekszik az asztalon.

Aztán a könyvtár is bezárt: nem volt pénz a fűtésére, a szél feltornyozta a havat a bejárat előtt. Visszafordultam; egész éjszaka és másnap délelőtt is zuhogott a hó. Gyakorlatilag megbénult a közlekedés. Ha nem akartam megfagyni, el kellett tüzelnem a zuuni írásról készített jegyzeteimet; nem is bántam; úgysem értek semmit. Úgyis elhatároztam, hogy amint megennyhül az idő, megkeresem a zuunikat, valahol biztosan élnek még: talán tudnának segíteni. Úgy éreztem, hogy számomra mindennél fontosabb az írás megfejtése.

Amikor olvadni kezdett, vonatra szálltam; de nem volt elég pénzem; nem jutottam messzire. Hamar vissza kellett fordulnom, és éjszakánként a megfejtetlen jelekről álmodtam: természetesen azt álmodtam, hogy megfejem őket. Aztán egy nap, véletlenül, a kezembe került egy könyv; kinyitottam, és az állt benne, hogy sosem éltek zuunik: hogy az, amit zuuni írásnak véltek, nem írás; az olvadó hó vájta a sziklába azokat a jeleket. És kinéztem az ablakon, és az utcát ismét elborította a hó – aznap éjszaka ismét nagy volt a hideg.

A vízkutató

A falu vénjei egyszer csak összedugják a fejüket, és arra a következtetésre jutnak, hogy jó lenne egy forrás valahol a határban. Nem várnak alkonyatig: rögtön határozatot hoznak, és közülük a legravaszabb már indul is a városba. Sokáig kóvályog a kikövezett utcákon, félénken megszólít valakit vagy betér a kocsmába; hosszan iszik, ijedten kapja le a kalapját, ha hozzá szólnak, de nem hagyja magát, ő nem: nem hagyja, hogy becsapják.

Másnap délelőttre megint a faluban van, mögötte a saroglyán a vízkutató. Szép, városi öltönye egészen összegyűrődött, hajában szalmaszálak, zsebe tömve van papírokkal, melyek szerint valóban képes ivóvizet fakasztani.

A parasztok bizalmatlanok, szeretnék kézbe venni a varázss vesszőt, ezt a csodálatos szerszámot, ami szemre olyan, mint egy közönséges fadarab, de a vízkutató nem engedi, mert tudja, hogy akkor a varázss vessző azonnal tönkremenne. Inkább diplomáit lobogtatja, ám csak még nagyobb lesz a gyanakvás: a legokosabbak sem képesek kiböngészni azt a sok apró, cirkalmas betűt, és különben is, ne magyarázzon annyit, inkább mutassa meg, mit tud. Egészen közel nyomulnak a vízkutatóhoz, szoros gyűrűbe fogják, és kijelentik, előre egy fillért sem fizetnek. Majd utána, és akkor is hozam alapján.

A vízkutató pedig kezd elbizonytalanodni: gyerekek és kutyák sündörögnek a lábánál, és az egész falu mozdulatát lesi. Ráadásul sziklás a terep is, neki nem ezt mondták, neki zsíros termőföldről beszéltek, és ha előre tudja, hogy ennyi itt a kő, talán nem is vállalja el, hiszen a rossz hangulat meg a szikláról visszaverődő sugarak együttesen akár a varázss vesszőt is tönkreteszhetik.

A falusiak pedig kijelentik, hogy amennyiben használhatatlanná válna a csodaszerszám, nem hajlandók megtéríteni a kárt. Biztosan ő csinál vele valamit; ő rontja el, hogy ne bizonyuljon rá: még a szakmájához sem ért. Holmi termőföldről meg ne is álmodozzon: elvégre akkor nekik sem kellene forrás a határba. Most pedig indulás.

A vízkutató megy elől, mögötte az egész falu: asszonyok, gyerekek, kecskék, vének és férfiak. Egy pillanatra sem hagyják, hogy koncentráljon, nem, ők csak fecsegnek, nevetgélnek és pörölnék egymás között. A vízkutató érzi, amint lassanként szétporlad a kezében a varázss vessző, és ott marad tehetetlenül, kiszolgáltatottan.

Ekkor felnőtt férfi léte szegyetlenül sírni kezd: patakokban folynak a könnyei. Senki nem sajnálja.

Háború

Háború kell, éppen itt az ideje, hogy háború legyen, mondogattuk egymásnak. Nem történt semmi, ödöngtünk a poros udvaron, aztán felerősödött a szél. Ittunk még egy sört, ismét kiléptünk az udvarra, és a szél az arcunkba hordta a port. Mi pedig figyeltük a csapost, ahogy bezárja a kocsmát, és elhajt a furgonjával – nincsen itt semmi, csak szürke utak, szürke utak és út menti bozót; talán bemehetnénk a városba, javasolta valaki.

Minek, messze van, unalmas, elhagyott, legfeljebb a sikátorokban csatangolhatsz. De azért jó lenne meginni még valamit, jó lenne, még ha el is fogyott a pénz: keringtünk egymás körül, a portölcser közepén az udvaron.

A szél tovább erősödött, háború kell, hiába, ha a király nem üzen senkinek hadat. Mit beszélsz, kérdezte egyikünk, nincs is király, talán mese az egész: a király meg a háború. Vagy ha létezik is, messze van, egész életed is kevés lenne ahhoz, hogy eljuss a palotájáig. Meg

aztán ott vannak az örök: úgysem engednének be... Vagy mégis beszélhetnél vele, minek. Túl nagy birodalma van, egyszerűen minden az övé. És mindenütt szürke földutak és csenevész bozót, és teljesen egyformák a városok is. Én nem is vagyok kíváncsi rájuk – fogunk alatt rocogott a homok, és nem látszott már a csapos furgonja sem.

Azóta biztosan elérte a települést, elhagyott házak, és nem lesz háború, hiszen a királynak nincs ki ellen hadat viselnie. Minden az övé, saját magának pedig nem üzenhet hadat – a szél viharossá vált, és sziszegve áramlott a drótkerítés huzalai között, mit akarsz. Megkérhettük volna a csapost, hogy vigyen be a városba, de most már késő. Majd holnap. Talán.

Egyébként nincs is már pénzünk, holnapra talán lesz, és akkor ihatunk valamit. Háttal fordultunk a szélnek, hogy ne vágjon az arcunkba, a levegő lehűlt. Mégsem akaródzott visszamenni a szállásra, aludni, hallgatni a deszkapalánkokat döngető szelet, és ha most indulnánk a városba, éjfél is elmúlik, mire odaérnénk. Rögtön fordulhatnánk is vissza, jegyezte meg félhangosan valaki, és még a csapos is korábban érne ki nálunk az ócska furgonjával. A város – és onnan ki tudja, hány város még, amíg a király elé kerülsz. És nem is biztos, hogy fogad, akkor meg minek indulnál el.

Toporogtunk a hidegtől, mindjárt lefekszünk, és a pokrócnak pországa van. Ha lenne pénzünk, minden máshogy alakulna, igen, keresnénk egy kocsmát, innánk még valamit, de a király nem indíthat háborút, mert minden az övé. Viharosra fordult a szél, és zuhogni kezdett az ónos eső. Egyszerre kezdtünk rohanni a szállás felé, messze volt, az udvar túlsó oldalán. Rohantunk, máris bokaig ért a sár, és valamelyikünk lyukas zsebéből egyetlen pénzdarab hullott a földre. Hiába kaptunk utána, máris elmerült, de annyit még így is láthattunk, hogy a király arcképe van az egyik oldalán.

A sziget

Vajon lehetséges-e – kérdezi az asztalomon heverő kézirat szerzője –, hogy a jövő hadsereg, ami megszállja a várost? És nekem erről a kérdésről tényleg a város jut eszembe, hiszen rálátok a könyvtár ablakából. És látom az idáig vezető utat is: az ember előbb végigmegy a házak között, aztán kiér a tengerpartra. Naponta alkalmam nyílik megfigyelni, amint a tengeri hínárok, moszatok, csikóhalak előrenyomulnak a dagálllyal, aztán hátrébbhúzódnak az apálllyal együtt. Lehet, hogy a kézirat szerzője is porlad az út mentén, a temetőben, a tenger felőli oldalon – de természetesen nem tudhatom biztosan.

Azt látom csak, hogy a páfrányok előrenyomulnak a romokig, a sisakvirág előretör, a tenger lerombolja a mólókat, a levegő lehűl. Megbízóim nem akarják felfedni magukat. Az időjárás évről évre kegyetlenebb. Én pedig bezárkózom a könyvtárba, egyre újabb jegyzeteket készítek, nem vagyok hajlandó tudomást venni semmiről. El vagyok rá szánva, hogy megírom a növények hódításának történetét.

És közben tökéletesen tisztában vagyok vele, hogy ez sem lesz hitelesebb, mintha a tenger történetét akarnám megírni (vagy a partokét, vagy a városét). Mert túl kevés adat áll a rendelkezésemre – és mert éppen olyan tehetetlen vagyok, mint a páfrányokkal szemben a sziklafal: a köveket lassanként szét fogják repeszteni a gyökerek, ez tökéletesen előre látható, mégsem tesz senki semmit ellene. És talán nem is érdemes: mert minek.

Lesz, ami lesz, reggelenként végigsétálok a városon, amikor a legtöbben még alszanak. Az időjárás változó, de én mindig ugyanúgy öltözőm. Még nem látszik a Nap; a Hold, az árapály egyik oka, látszik vagy nem látszik a város felett. A hullámok szétloccsannak a sziklákon, hajnal van, dagály.

Aztán leülök az asztalomhoz, az ablak mellé. Lassanként felmelegszik a levegő, lassanként munkához fogok, és közben magam elé képzem a növényeket, amint lépésről lépésre nyomulnak előre, és megtapadnak a köveken.

Rendezgetni kezdem a jegyzeteimet, most, ezekben a pillanatokban minden lehetségesnek látszik. Könyvet kellene írnom, de soha nem fogom befejezni a munkát, és szerintem a megbízóim is jól tudják ezt. Most kellemesen érzem magam, hallok, hogy egy hullám nekicsapódik a sziklafalnak, szétporlad, újabb hullám: máris elfáradok. Az asztalom szétszórva ott hevernek a jegyzeteim. Máris dél van, máris alkonyodik – máris lenyugszik a Nap, és felkel a Hold. Ideje hazaindulnom, mert ha teljesen besötétedik, könnyen eltévedhetek. A munkám érdekel, de nem köti le minden gondolatomat.

Gyakran töprengök más dolgokról is. Éjszakánként gyakran átrendezem a jegyzeteimet, és megpróbálok következtetéseket levonni, de az eredmények ellentmondásosak. Ez nyugtalanítani szokott, de nem tudok kitől tanácsot kérni (olykor teljesen tanácstalan vagyok). És az sem sokat segít, hogy a régi könyveket olvasva néha széljegyzetekre bukkanok: ma különösen magas a tenger, ma a szél teljesen felkavarta a vizet. Olyan egyenletes sebességgel gyarapodnak a jegyzeteim, mint ahogy a tenger visszahúzódik, és előretör.

Eredetileg nem is terveztem, hogy sokáig maradok: úgy gondoltam, hogy utánanézek néhány forrásnak, aztán utazom tovább. De itt ért az ősz; de itt ért a tél. Hideg volt, de nem esett a hó, és teljesen rendszertelenné vált az összeköttetés a szárazfölddel – akkoriban még azt hittem, hogy csak az évszak miatt. Egyre újabb adatokra bukkantam, és miközben a kéziratokban szereplő jövő jelenné, majd pedig múlttá változott, megbízóim beleegyeztek, hogy itt folytassam kutatásaim; a körülmények pedig másodlagosnak látszottak (a viharos tenger, a gyanakvás és a hideg). Később megfigyeltem, hogy a növények a hideg ellenére is burjánzanak; aztán észrevettem, hogy egyre magasabb a dagály; és végül arra a következtetésre jutottam, hogy sok év fog még eltelni addig, amíg egy támadó hadsereg megszállja, és lerombolja a várost.

VI. Távoli vidék

A kikötőig vezető utat helyiérdekűvel valamivel kevesebb, mint egy óra alatt lehet megtenni. A szerelvény meglehetősen lassú, és olykor azért is várakozásra kényszerül, mert a pálya egysínű, és mellékvágányra kell állnia, amíg az ellenkező irányba tartó vonat elhalad. Erre azonban csak nagyon ritkán kerül sor (szinte soha), mivel a járatok meglehetősen nagy időközönként követik egymást.

Nem is lenne érdemes sűrűbben indítani őket – hiszen így is olyan kevesen utaznak rajtuk, hogy a kormányzat már a szárnyvonal felszámolásán gondolkodik. Ez persze azt eredményezné, hogy a tengerpart gyakorlatilag megközelíthetlenné válik (az oda vezető utat még valamikor a királyság korában előntötte a tenger). Majdnem lehetlenné válna eljutni a kikötőbe annak a néhány embernek a számára is, aki ott dolgozik (leginkább örök, akik a megmaradt eszközökre vigyáznak; egy szakács, aki főz nekik; meg a kikötőparancsnokság beosztott tisztje, akinek valójában semmi dolga nincsen). Vagyis a szárnyvonal bezárása azt jelentené, hogy a kormányzat végleg lemond a kikötőről – és ezért is nem született még végleges határozat.

Annak semmi valószínűsége, hogy akadjon olyan, aki nem azért megy oda, mert ott van a munkahelye, hanem mert például kirándulni akar – a környék túlságosan egyhangú hozzá. A táj majdnem teljesen sík; mindent benőttek a gyomok, és ha valaki meg akarná festeni az eléje táruló látványt, feltehetően a szürke alapszínt választaná. De még akkor sem biztos, hogy megfelelően tudná érzékeltetni a sivárságot és elhagyatottságot.

A kikötő sem sokkal érdekesebb – annak a kedvéért sem érdemes megtenni a hosszú és eseménytelen utat (csak a helyiérdekűn töltött idő majdnem két óra; ehhez jön a visszafelé induló szerelvényre való várakozás). A látogató – ha lenne egyáltalán megfelelő papírja, és beengednék a lezárt területre – mintegy tíz perc alatt bejárhatná az egészet. Látna dokkokat – ezek kimondottan rossz állapotban vannak; a mólókat mostanában teljesen elöntik az egyre magasabb dagályok, és a felszínük olyan síkos a lerakódó moszatoktól, hogy gyakorlatilag nem lehet járni rajtuk; közvetlenül a hullámtörőkön túl egy oldalára fordított csapatszállító gőzös (ezt csak apálykor lehet észrevenni); fél tucat lakatlan kőépület (eredetileg a különböző hajózási társaságok tulajdonában), meg a kikötőbejáratnál egy jelenleg nem üzemelő, vasbeton világítótorny. Az egyetlen, viszonylag jobb állapotban lévő ház egy kisebb magaslaton áll: valaha ez volt a kikötőparancsnokság. A kikötőt valaha behálózó sínrendszert már régen felszedték és beolvasztották; ugyanerre a sorsra jutottak a rakodódaruk.

Vagyis egy esetleges látogatónak tényleg nem lenne sok néznivalója, és valószínűleg hamarosan elunná magát. Igaz, majdnem bizonyos, hogy a kikötőparancsnok meghívna egy kávéra, vagy ha olyankor érkezik, akkor talán ebédre is, mert örülne az új arcnak – az ebéd viszont nagyon rossz szokott lenni, szinte ehetetlen.

Aztán azzal is eltölthetne néhány percet, hogy belepillant egy-két okmányba; meddő volna azonban azt remélni, hogy ezek között bármi is van, ami a kívülállók érdeklődését felkeltheti: utaslisták, elszámolások, ki- és berakodási jegyzékek abból az időből, amikor a kikötő még üzemelt. A hadi vonatkozású adatok pedig mindmáig titkosak: a kikötőparancsnok, bármennyire sajnálja is, nem mutathatja meg senkinek. Legfeljebb arról mesélhet, milyen volt a kikötő valaha – ez pedig nem túlzottan érdekes téma, a látogató maga is megállapíthatja,

hogy valószínűleg meglehetősen forgalmas, de soha nem játszott kiemelkedő szerepet az ország tengeri kereskedelmében.

Majd meg a hosszú várakozás a helyi érdekűre, miközben az ember egyre inkább megbánja, hogy kijött ide, és már nincsen több mondanivalója a kikötőparancsnoknak; és végül a visszaút – ez alkalommal jobb kéz felől a tenger, és balról a vadnövényekkel borított síkság. Ősszel és télen az egyéb kellemetlenségekhez adódik hozzá a nyirkos hideg, ami idefelé talán elviselhetőnek tűnt, de a látogató mostanra teljesen átfázott a parancsnoki irodában, ahol rosszul szigetelnek az ablakok (nyáron pedig a milliányi rovar kínozná meg).

És ha még ezek után is többet akarna tudni a kikötőről és annak történetéről, akkor célszerű felkeresnie a városi könyvtárat, ahol tulajdonképpen kezdenie kellett volna a kutatást. Nem mintha itt könnyen boldogulna: a könyvtár meglepően rendszertelenül tart nyitva, és még ezt a kusza nyitva tartást is összezavarják a Hold és a Nap mozgásaihoz igazított állami ünnepek. Meg aztán a könyvtár régóta nem kap megfelelő támogatást a kormányzattól, és a különböző művek eléggé rossz állapotban vannak; jó néhány pedig végleg elkallódott (és lehetetlen másikat beszerezni helyettük).

Ha a látogató télen vetődik el a könyvtárba, akkor más is nehezíteni fogja a dolgát (és nem valószínű, hogy foglalkozni tudna az őt érdeklő témával): reggeltől zárásig mindenütt öregek üldögélnek (öregek üldögélnek nem csak az olvasóteremben, hanem a folyosókon és az ablakmélyedésekben is), és rejtvényűságot böngésznek – de gyakoribb, hogy egymással beszélgetnek, vagy a zsebrádiójukon babrálnak (lehetetlen dolgozni tőlük). Az embernek óhatatlanul az az érzése támad, hogy kizárólag öregek élnek a városban (ám ez természetesen nem igaz); és az, hogy a könyvtár – legalábbis hangulatát tekintve – nagyon is közel áll a kikötőhöz, mintha csak valami kapcsolat volna köztük.

A könyvtárnak a valóságban persze inkább lehetne köze a főtér másik oldalán lévő városházához, hiszen az is ugyanannak az építésznek a tervei alapján készült. A látogató, ha kedve van hozzá, szemügyre veheti az olvasóterem ablakából a városháza valaha hivalkodó, mostanra meglehetősen kopott homlokzatát – és megfigyelheti az őrsváltásokat is. Mivel a távolság eléggé nagy, a katonák arcát nem tudja kivenni: azt láthatja csak, amint a szürke egyenruhás alakok olyan mereven mozognak, akár egy felhúzó játék bábfigurái. (Telente, ha éppen köd van, ennyit sem látni. Az ember inkább sejti, mint tudja, hogy mikor zajlik az őrsváltás.)

De a látogató számára alighanem érdekesebb a tér közepén álló szerkezet. Van, aki (miután hosszasan figyelte a könyvtárból) arra is hajlandó rászállni magát, hogy egészen közelről szemügyre vegye, mert annyira felkeltette az érdeklődését. (A helybeliek viszont ugyanúgy megszokták, mint az őrsváltásokat – ügyet sem vetnek rá.) Aki először látja, lehet, hogy órákon keresztül fogja bámulni a csúnya, súlyos, szürkés fémből készült fogaskerekeket, ahogy egymásba kapcsolódva, szinte érzékelhetetlen lassúsággal mozdítanak odébb egy tárcsát a piszkos üveglap mögött; egy mutatót, ami éppen csak elmozdul egy teljes nap alatt, és egy másikat, ami teljesen mozdulatlanul látszik; a bolygókerekeket és az erőátviteli mechanizmusokat. De akármilyen sokáig is álldogálna valaki a bonyolult fémszerkezet előtt, nem valószínű, hogy ki tudná deríteni, mire szolgál. Ha meg akarja találni a választ, vissza kell térnie a könyvtárba, keresgélnie kell az elrongyolódott katalógusokban, és kéréscédulákat kell kitöltenie; aztán tovább kell várakoznia (és végül úgysem fog semmire jutni). Vagyis sem a kikötő, sem a könyvtár, sem a város nem kínál különösebb szórakozási lehetőségeket.

A legtöbben nem is maradnak hosszú ideig: néhány nap vagy legfeljebb néhány hét után kifizetik a számlájukat, és elutaznak. Az itt eltöltött napokra utólag visszagondolva legfeljebb szállodai szobájuk fog eszükbe jutni, ahol nem takarítottak rendesen; esetleg a város esti képe, az, hogy milyen korán elsötétednek az ablakok; és homályos gyanú él bennük arról, hogy a

kikötőnek és a főtéren álló szerkezetnek lehet valami köze egymáshoz, (noha most már lehetetlen kideríteni, hogy micsoda – és őszintén szólva nem is érdemes). Utólag nem értik, hogy minek kellett itt egyetlen éjszakát is eltölteni, amikor egész idő alatt nem történt semmi.

Igazság szerint senki nem szeret itt élni: évről évre több család költözik el (mindenki, aki csak teheti); még a kormányzat különböző kedvezményei sem tudják maradásra bírni őket. Újabb és újabb házakra kerül ki az „Eladó” tábla (és az sem csábít senkit maradásra, hogy az ingatlanárak valószínűtlenül alacsonyok).

Ennek következtében számos (általában a főtértől távolabb lévő) utca teljesen lakatlanná vált, és annak, aki véletlenül ilyen részre téved, a bedeszkázott ablakok láttán óhatatlanul a háborút követő járványok jutnak az eszébe; és sietve visszafordul, noha nagyon jól tudja, hogy nem fenyegeti veszély. Ha mégis keresztülvágná az elnéptelenedett utcákon, hamarosan a valahai városfalakig jutna – azokon túl pedig a kopár mezők. Tényleg nincsen itt semmi látnivaló.

A helyi katonai főparancsnok is inkább büntetésnek, semmint érdemei elismerésének érzi kinevezését. Tisztában van vele, hogy ha esetleg előrébb is lépne még a ranglétrán, egészen biztosan nem fogják már áthelyezni egy másik, a fővároshoz közelebb eső helyőrséghez – innen kell majd nyugdíjba vonulnia. Addig pedig az lesz a dolga, hogy ellenőrizze az alá beosztott, hozzá hasonlóan elégedetlen és kiábrándult tiszteket; időnként megsemmisíteni annak a maroknyi kelleetlen és rosszkedvű katonának a kiképzését, aki itt tölti le a kötelező szolgálati időt – és közben nem csupán azt érzi, hogy minden fölösleges, amit csinál (a városban tartózkodó katonaság rosszul felkészült, és kizárólag elavult fegyverekkel rendelkezik: egy esetleges ellenséges támadással szemben legfeljebb pár óráig tudnák tartani magukat); de azt is éreznie kell, hogy a helybeliek a megszálló hatalom képviselőjét látják benne – még inkább, mint a polgári kormányzóban. Nem kell persze attól tartania, hogy megtámadják a nyílt utcán – a tompa és homályos gyűlölet legfeljebb a teljes elzárkózásban nyilvánul meg. A katonai főparancsnoknak nincsenek (és nem is lesznek soha) álmatlan éjszakái a városban kialakult, fenyegető helyzet miatt, hiszen a városban minden békés.

Elképzelhetetlen, hogy bárki is megzavarja az óraműpontosságú őrsváltásokat a főtéren, a kormányzóság épülete előtt: szemmel láthatólag ügyet sem vet rá senki (legfeljebb egy-egy átutazó idegen nézi végig a könyvtár ablakából). Hasonlóképpen elképzelhetetlen az is, hogy valaki a kormányzóság épülete előtt tüntessen az elnyomás ellen, ahogy az időnként némelyik, a parttól távolabb eső városban történni szokott; és végképp elképzelhetetlen, hogy fegyveres felkelés robbanjon ki (nincsenek is fegyverek a lakosok tulajdonában).

Így érthető, miért számítanak a főparancsnok számára nagy eseménynek az időnként, felsőbb helyről elrendelt harci játékok, amikor az állományt – az őrség kivételével – két részre osztják: támadókra és védőkre, hogy egész nap bujkáljanak a városon túli, satnya bozótban a felelős tisztek vezénylete alatt; olykor pedig a kikötő környékén, ha a védők azt választanák harcálláspontul.

De ilyenkor is legfeljebb a hivatásos tisztek lelkesebbek a szokásosnál: a közkatonák lomhán és közönyösen hajtják végre a támadásra, átkarolásra, taktikai visszavonulásra vonatkozó parancsokat, és emiatt gyakran szoktak döntetlenül zárulni a harci játékok. A résztvevők csak jóval napnyugta után érnek vissza a főtértől nem messze lévő laktanyába (ha tél van éppen, akkor teljesen átfagynak, nyáron az egész testük feldagad a rovarcsípésektől).

Utána a főparancsnok (aki rendszerint megfigyelőként vesz részt, hogy jobban felmérhesse katonái harci értékét) napokig még a szokásosnál is rosszabb kedvű – de ezt a gyakorlatról írott jelentésében nem említi meg; és soha nem ad hangot elégedetlenségének sem.

Amiatt sem elégedetlenkedik, hogy egyre csökken a helyőrség létszáma. Mostanra az összes megerősített part menti állást kiürítették, és a betonlábakra épített, világítótoronyszerű

megfigyelőpontokon sem tartózkodnak őrszemek – és ezek a helyek mind megközelíthetlenebbé is válnak, ahogy a tenger tovább rombolja a töltéseket, és egymás után előnti a mélyebben fekvő területeket (de hát ez előre látható volt: a dagályok mind magasabbak, a rosszul karbantartott gátak pedig sorra tönkremennek). A legtöbb katonai főparancsnok előbb-utóbb utána szokott nézni (átküldi a tisztiszolgáját a könyvtárba a megfelelő adatokért), hogy mennyi időn belül fogja elérni a tenger a város legkülső házait, de a számítások szerint addig még nagyon sok év van hátra. Földtörténeti korok múlva megint tenger fog hullámozni a főtér, a laktanya, a városháza meg a könyvtár helyén, és a főtér közepén álló szerkezet finom fogaskerek-áttételét szétroncsolja a homok – addigra azonban talán emberek sem lesznek már, akiket ez foglalkoztasson.

Addig viszont – lényegét tekintve – minden változatlan marad. A főparancsnok nagy néha beszáll az otromba, eredetileg terepszínűre festett kétéltűbe (elvileg mehetne helikopterrel is, de takarékoskodni kell az egyre pótolhatatlanabb üzemanyaggal), és bejárja az ellenőrzése alá tartozó területeket. Ilyenkor napokig távol van; az is előfordul, hogy olyan messzire távolodik a parttól, ahonnan már a kikötő sem látszik – ám olyan messzire soha nem jut el, ahonnan megpillanthatná a szigetet, aminek védműveit azóta, hogy az utolsó ember is elhagyta, lerombolta a tenger.

A sziget valaha megerősített támaszpont volt (még korábban pedig a szárazföld része); most ugyanazok a gyomok burjánzanak a sziklák hasadékaiban, mint a városfalakon kívüli területeken (vagy a vasúti talpfák között, a városi pályaudvaron). Nincsen arrafelé semmi látnivaló (és az üzemanyag sem lenne elég a visszatéréshez). És nincsen hajóforgalom sem: még valamikor a kikötő bezárása előtt megszűnt a kapcsolat a túlsó parttal. Azóta minden az ország belseje felől, vasúton érkezik, és a városi pályaudvarról is csak egy irányba vezetnek sínek: az ország belseje felé (természetesen ez is csak egy alsóbbrendű vonal).

A forgalom nem valami nagy: itt rakják ki a hadsereg számára érkező üzemanyagot hatalmas, rozsdáálló acéltartályokban (ma már sehol sem gyártanak ilyeneket), és itt szállnak ki az utazástól elgémberedett tagokkal, zúgó fejjel azok az újoncok, akiket az ország másik végében vagoníroztak be; meg olykor néhány utas. Aztán fél napig, egy napig: napokig nem történik semmi; a vasúti kocsik üresen állnak egy mellékvágányon (egészen addig, amíg vissza nem indítják őket a főváros felé). Néha hosszabb ideig várakoznak félretolva, mint ameddig az egész út tartott a nagyobbbrészt kihalt tájon, a megműveletlen földek között, mert az amúgy is ritka vasúti összeköttetést megnehezítik a hatalmas távolságok, meg a sínek évről évre rosszabb állapota. Előfordul, hogy elkorhadnak a talpfák; előfordul, hogy az egész sín pár megsüllyed.

Ilyenkor munkásokat – illetve leginkább csak katonákat – küldenek ki, de a helyreállítás sok időt vehet igénybe, ha már a megrongálódott pályaszakaszhoz is napokig tart az út. És ez, a többi településtől való távolság meg az elzártság érzése tovább erősíti a városiakban a vágyat, hogy elköltözzenek; és annyiban igazuk is van, hogy valóban nem élhetnének messzebb az ország középpontjától. Nem mintha másutt sokkal jobb állapotban lennének a sínek. És nem mintha másutt nem lennének nagyok a távolságok: az országnak területéhez képest elenyészően kevés lakosa van.

Akadnak, akik úgy vélik, hogy ennek következtében egyre közelebbi az a nap, amikor a talpfák elmozdulnak, és a rosszul karbantartott sínek összetörnek egy különösen túlterhelt szerelvény súlya alatt, és többé nem lehet már helyreállítani őket; aztán megszűnik a külvilággal való minden összeköttetés. Attól fogva legfeljebb gyalog lehet majd nekiindulni; de annak meg nincsen sok értelme, hiszen az ember nem tudna megfelelő mennyiségű élelmet magával vinni az elképzelhetetlenül hosszú nyúló utazásra (a királyság korában mindenütt voltak ugyan szállások és pihenőhelyek, de ez olyan régen volt, hogy beszélni sem érdemes

róla: azok, akik akár csak egyszer is megtették vonaton a tengerpartig tartó utat, be tudnának számolni arról, hogy napokon keresztül nem láttak mást, mint a síkságot meg a csenevész bozótot két oldalon).

A gyalogosan utazóknak természetesen olyan dolgok is feltűnhetnének, amiket a vonat ablakából nem lehet észrevenni: például az, hogy helyenként milyen sok a lassanként a talajba süllyedő rom – rendszerint a katonák szoktak ilyeneket felfedezni a harci játékok során (vagy amikor a főparancsnok hallgatólagos beleegyezésével vízimadarakra vadásznak a mocsaras részekén). Esetleg egy félig beomlott folyosóra bukkannak – vagy olyan falakra, amelyek vastagabbak a várost övező védműveknél is (és szürke gyom nő a tetejükön). Általában nem sokat törődnek az ilyen építményekkel, mégis előfordulhat, hogy valamelyikük behatol egy földalatti járatba, ahol nehéz, szürke, nem rozsdásodó fémből készült tárgyak hevernek a földön, és néhányat közülük magával cipel a harci játékok (vagy a vadászat) befejezése után is, és csak valamikor később hajítja el (valószínűleg sejtelve sincsen arról, hogy mire szolgálhattak ezek valaha, és nem gondol rá, hogy mennyire régiek lehetnek. Persze a katonák általában nagyon műveletlenek: még írástudatlanok is akadnak közöttük).

Némelyik katonai főparancsnok nem ilyen közömbös a régi dolgok iránt: van, aki az évek folyamán egész gyűjteményt állít össze kezébe kerülő darabokból. De a gyűjtemények általában nem hosszú életűek: a következő katonai főparancsnok talán majd nem törődik velük, és hagyja, hogy elkallódjanak.

Vagy éppen ellenkezőleg: egész könyvet állít össze róluk; gondosan feljegyzi alakjukat, súlyukat, a feltételezett lelőhelyet – minden adatot, amit fontosnak tart feljegyezni. Aztán a könyvtárnak adományozza a kéziratot, és az egészen addig ott is marad, amíg a penész teljesen olvashatatlaná nem teszi, hacsak véletlenül, sok napi várakozás után, tévedésből ki nem kölcsönzik egy olvasónak a kért könyv helyett. Mert ezek a feljegyzések legfeljebb véletlenül kerülhetnek elő a raktárból: ezek a feljegyzések senkit nem érdekelnek, miként azok sem, amelyek talán nem is szerepelnek a katalógusban, mivel túlságosan régiek; túlságosan távoli dolgokról szólnak; és túlságosan nehéz lenne elolvasni őket. Sőt, esetleg teljesen lehetetlen: ma már senki nem ismeri nyelvüket.

És egyáltalán: az emberek általában nem különösebben érdeklődnek a múlt iránt. Ha esetleg rászánná is magát valaki egy hosszabb utazásra, nem azért tenné, hogy kutatásokba fogjon; és mire eljutna a tengerpartig, különben is elcsigázott lenne ahhoz, hogy belefogjon egy kilátástalanul nagy munkába. Talán eltöltene néhány napot a könyvtárban (ha az éppen nyitva van), de valószínűbb, hogy kedvetlenül sétálna a házak között. Végül is semmi nem szól amellett a feltételezés mellett, hogy bármilyen fontos felfedezést lehetne itt tenni; lényegében ez a város sem különbözik többtől.

Előbb-utóbb azok is rádöbbennek erre, akik végleg elköltöznek innét: életük hátra levő részében valamivel közelebb fognak lakni a fővároshoz (és messzebb a tengertől), de az ország középpontja most is szinte elérhetetlenül távol lesz; valamivel gyakrabban fognak ugyan vonatok érkezni a pályaudvarra, és a laktanyában valamivel több katona állomásozik – de valójában nem változik semmi: a dolgok lényegileg ugyanolyanok maradnak, noha ezt egy, a fővároshoz közelebb eső településen kevésbé érzékelhető. Hajnalonta azért mindig ugyanaz a sűrű, fojtó köd fog felszállni a mezőről; és még ha több ház is lakott, és jobban ki vannak is világítva az utcák, az éjszaka ugyanaz az éjszaka marad, amikor az őrt álló katonák kivételével mindenki alszik, mert ugyan mit lehetne csinálni: az éjszakák nyáron is meglehetősen hidegek.

Ilyenkor az örök is fáznak: ahelyett, hogy a látóhatárt meg az ellenség felbukkanását figyelnék, hulladékfából tüzet raknak, és körülötte melegszenek. Ezért elvileg szigorú büntetés járna, de csak nagyon kevés főparancsnok akad még a fővároshoz közelebb eső

laktanyákban is, aki nem nézi el ezt; és szinte soha nem fordul elő, hogy a fővárostól távolabb ezért fenyítsenek meg valakit. Errefelé, például ebben a városban, különben is lazább a fegyelem: nincsenek éjszakai járőrök, és nincsen is szükség rájuk. A lakosok (akárcsak a katonák) elfoglalják magukat a saját ügyeikkel, de csak lassan és kedvetlenül teszik a dolgukat.

Emberemlékezet óta nem építenek semmit; nem állítanak új szobrokat a köztereken; nem korszerűsítik a csatornahálózatot. Ha egy üres ház falai repedezni kezdenek, senki nem törődik vele. Ha egy még lakott ház teteje roskad meg, a tulajdonos csak nagy sokára szánja rá magát a javításra, és tessék-lássék csinálja meg – annyira csak, hogy pillanatnyilag ne verjen be az eső. Pár éven belül ismét pénzt kell majd ráfordítani (mert a felhasznált anyagok silányak, és mert a munka is az), de ez nem érdekeli senkit. És amikor peregni kezd a falról a vakolat, nem veszik a fáradságot arra, hogy ugyanolyan színű festéket keressenek – olyat használnak majd, amelyet éppen találnak. Ezért aztán falak rendszerint tarkák – és egyáltalán nem hatnak vidámnak (és mindent egybevetve a sötét szín az uralkodó).

Lassanként mindent felfer a gyom, mert ezzel sem törődnek. A polgári kormányzó időnként elrendeli ugyan a város rendbehozatalát, de ezt nem kellő eréllyel teszi, hiszen maga is ugyanolyan kedvetlen és fásult, mint bárki más: mint például a katonai főparancsnok. Ő is úgy érzi, hogy ez a hely pályafutása végét jelenti, pedig (ha nem is hajlandó bevallani magának) tudnia kell, hogy sehol sem sokkal jobb a helyzet. Mindenütt gyomosak a közterek, és mindenütt hullik az épületek vakolata, még ha nem is annyira, mint itt. Végül mindenütt a katonaságot szokták kivezéni, hogy egy sértődött tiszt irányításával aládúcoljanak egy hidat (vagy megjavítsák a vasúti síneket).

A polgári kormányzó hatásköre persze még a katonai főparancsnok hatáskörénél is korlátozottabb: ha egyszer betöltetlenül maradna tisztsége, nem történne lényeges változás a város életében. Legfeljebb nem az ő aláírása szerepelne azokon a felterjesztéseken, amiket egy tisztiszolgálóval szokott átküldeni hozzá a katonai főparancsnok jóváhagyás végett; egy alacsonyabb rangú hivatalnok jelölné ki helyette a Hold és a Nap mozgásához igazodó állami ünnepek időpontját, amikor a könyvtár zárva lesz; másvalaki sétálna a fölöslegesen magas mennyezetű termekben, miközben az ablakból figyeli az őrségváltásokat.

Ő még nagy ritkán sem játszhat el a gondolattal, hogy mit tenne egy ellenséges támadás esetén; nem vezethet harci játékokat, és nem próbálhatja ki a lehetséges stratégiai és taktikai lépéseket – nem, neki egy immár soha be nem következő ellenséges támadás esetén formálisan is át kellene adnia a hatalmat a katonai főparancsnoknak, és a fővárosba utaznia jelentéstételre. És a legtöbb polgári kormányzó erre a lehetőségre gondolva nem annyira örömet érez, amiért eljuthat az ország központjába, hanem inkább arra gondol, hogy valójában mennyire nincsen befolyása az események menetére.

Persze a legtöbb ember tehetetlennek érzi magát: nyomasztónak a városokat egymástól elválasztó távolságokat és a távolságok megtételéhez szükséges időt; és mintha ez mindig is így lett volna; végső soron teljesen mindegy, hogy katonai főparancsnok-e vagy közlegény valaki. Maradnak az őrzőjáratok, marad a terület ellenőrzése; időnként alá kell írni néhány papírt, vagy valamilyen más feladatot kell végrehajtani – mindegy, a lényeg ugyanaz. Ma már senki nem tudna egy olyan bonyolult és kifinomult szerkezetet elkészíteni, mint amilyen a főtéren áll – és ha képes lenne is rá, nem találna megfelelő anyagokat; és nem is lenne hozzá kedve (mert nem látná értelmét).

Ugyanazzal az erőfeszítéssel, amivel valaki eleget tesz irodaszolgai kötelezettségeinek, főkormányzó is lehetne; bevonulhatna a hadseregbe, vagy elköltözhetne egy másik városba, ahol aztán meghal. Ott is ritkán (szinte soha nem) történnének rendkívüli események: a katonák letöltik szolgálati idejüket, utána pedig ugyanazon az útvonalon (és nem egyszer

ugyanazon a szerelvényen) térnek vissza szülővárosukba; egy vezetékelt elszakít a szél, és ki kell javítani; utasítás érkezik a kormányzó részére a fővárosból. Majdnem elképzelhetetlen, hogy valaki megszökjék a hadseregből – gyalog úgysem juthatna messzire; a kormányzó mindig jó előre bejelenti az állami ünnepek időpontját, és nem bénul meg a közlekedés egy váratlan havazás miatt. Az egymást követő nemzedékek ugyanazokon az utcákon sétálnak nap közben, és talpuk alatt egyre mélyebbre süllyednek a kockakövek – de hát olyan parányi változás ez, hogy lehetetlen észrevenni.

Ugyanígy lassan mozdulnak el a főtér közepén álló fémszerkezet ismeretlen skálabeosztású mutatói is, mialatt az évről évre magasabb dagályok rendszeresen átsapnak a parti mólókon, és lassan, nagyon lassan, elporlasztják a hullámtörő gátakat. A tenger előrenyomul, akár egy ellenséges hadsereg, és a számítások szerint el fog majd következni az a pillanat is, amikor egy, a városba tévedő látogató nem keresheti már fel a kikötőt, mert a kormányzat kénytelen megszüntetni az odavezető szárnyvonalat.

Aztán a tenger valamikor (elképzelhetetlenül hosszú idő múlva) eléri a várost övező védműveket; majd a romos házakat; és végül a laktanyát.

Közben az éjszakák fokozatosan, az évszaktól függetlenül mind hosszabbá válnak, és egyszer majd az emberek kénytelenek lesznek életük legnagyobb részét sötétben tölteni (addig azonban még több generáció van hátra, mint ahány valaha élt). Valószínű, hogy még akkor is ott lesz a vízzel elöntött főtéren a nehéz, szürke fémből készült szerkezet, amiről valójában senki nem tudja megmondani, hogy mikor készült, bár egyes forrásokban azt írják róla, hogy nagyon régi: a város megalapítása, a királyság és a tenger előtti korok valamelyikéből származik.